

Juha Rutanen ja Airi Matila
Luonto- ja maisemapalvelut -teemaryhmä

Luonto- ja maisemapalvelujen nykytila

Raportteja 25

Luonto- ja maisemapalvelujen nykytila

Juha Rutanen ja Airi Matila
Luonto- ja maisemapalvelut -teemaryhmä

Julkaisija Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
Kampusranta 9
60320 SEINÄJOKI
puh. (06) 4213 300
Telekopio (06) 4213 301
www.helsinki.fi/ruralia/seinajoki

ISBN 978-952-10-4140-2

ISSN 1796-0622

ISBN 978-952-10-4141-9 (pdf)

ISSN 1796-0630 (pdf)

Saatesanat

Luonnon- ja maisemanhoito on uusi ja nopeasti kehittyvä yritystoiminnan ala. Ihmiset arvostavat hoidettua ja viihtyisää asuinympäristöä ja ovat halukkaita maksamaan siitä. Luonto ja sen tarjoamat harrastusmahdollisuudet ovat asukkaille ja matkailijoille lisääntyvän vapaa-ajan myötä entistä tärkeämpiä. Hoidettu maisema lisää alueiden vetovoimaisuutta. Myös yrityksillä on halua ottaa vastuuta ympäristöstä ja rahoittaa ympäristön kunnostus- ja hoitotöitä. Kunnat ja seurakunnat ulkoistavat entistä enemmän sesonkiluonteisia ja erityisosaamista vaativia ympäristöhoitotöitä. Kansainväliset ja kansalliset luonnon monimuotoisuuden, maisemanhoidon ja vesiensuojelun tavoitteet velvoittavat luonnon- ja maisemanhoitotöihin.

Kysyntä lisää nopeasti palvelujen tarjontaa. Kilpailun lisääntyessä työn ja liiketoiminnallisen osaamisen laatu korostuvat entisestään. Maaseudun elinvoimaisuus lisääntyy kehittämällä uusia palveluita ja yrittäjyyttä. Näin saadaan työpaikkoja, taloudellista kasvua, verotuloja ja uusia asukkaita maaseudulle.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä perusti luonto- ja maisemapalvelut -teemaryhmän vuoden 2006 lopulla. Ryhmä kokoaa luonto- ja maisemapalvelut toimialaksi sekä edistää kysynnän ja tarjonnan kohtaamista. Teemaryhmä kartoittaa tulevaisuuden työmahdollisuuksia sekä parantaa yrittäjien ammattitaitoa lisäämällä ja kehittämällä koulutusta. Lisäksi se edistää yrittäjien verkostoitumista, kehittää palvelujen uusia toteutusmalleja sekä tiedottaa luonto- ja maisemapalveluista.

Luonto- ja maisemapalvelut -teemaryhmä kokosi raportiksi luonto- ja maisemapalvelujen nykytilan. Raportti kuvaa, mitä töitä luonto- ja maisemapalvelut voivat olla, esittelee palvelujen asiakkaita ja tuottajia sekä analysoi kysyntään ja tarjontaan vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi raportissa kuvataan tämänhetkinen koulutustarjonta, erilaiset toimintamallit ja rahoitusvaihtoehdot.

Uudelle toimialalle on tyypillistä hajanainen tieto ja siksi tiedon kokoaminen luonto- ja maisemapalveluista on erittäin tarpeellista. Eri toimijat ovat rohkaistuneet kehitystyöhön ja toimialan kasvulle on hyvät mahdollisuudet. Teemaryhmä keskittyy vuoden 2008 aikana luonto- ja maisemapalvelujen kehittämistöimiin ja etsii ratkaisuja maaseutupoliittiseen päätöksentekoon. Tekemättömät työt löytävät tekijänsä.

Helsingissä 31.1.2008

Tarja Haaranen
Luonto- ja maisemapalvelut -teemaryhmän puheenjohtaja

Sisältö

Tiivistelmä	7
Sammandrag	11
1 Toimintaympäristö muuttuu – luonto- ja maisemapalvelujen tarve kasvaa	15
2 Mitä luonto- ja maisemapalvelut ovat?	19
2.1 Luonnonhoitopalvelut.....	19
Perinnebiotooppien ja rakennettujen perinnemaisemien kunnostus- ja hoitotyöt.....	19
Rantojen ja rantaniittyjen raivaustyöt, niitto ja laidunnus	20
Metsien ja soiden luonnonhoitotyöt.....	20
Vesistöjen ja kalakantojen hoitotyöt.....	21
Vesiensuojelutyöt.....	22
2.2 Maisemanhoitopalvelut	22
Aukeiden ja puustoisten viheralueiden hoito	22
Liikenneympäristöjen viheralueiden hoito.....	23
Ranta-alueiden siivous ja näkymien avaaminen	23
Maisemointityöt	23
2.3 Luonnon käyttöön liittyvät palvelut	24
Retkeily- ja virkistyskohteiden työt.....	24
Ulkoilu- ja liikuntapaikkojen perustaminen ja hoito	24
Tieisännöinti ja yksityisteiden kunnossapitotyöt.....	24
Kiinteistöjen ja tonttien huolto- ja kunnostustyöt	24
Sähkölinjojen raivaus	25
Puunkorjuu erityiskohteilla	25
Energiapuun ja luonnonmateriaalien keruu	25
Riistanhoitotyöt	26
3 Luonto- ja maisemapalvelujen asiakkaat ja tuottajat.....	27
3.1 Luonto- ja maisemapalvelujen asiakkaat ja kysynnän kehitys	27
Kunnat ja seurakunnat	27
Tiehallinto ja tiekunnat sekä Ratahallintokeskus	27
Voimayhtiöt.....	28
Alueelliset ympäristökeskukset.....	28
Museovirasto	29
Metsähallitus	29
Metsäkeskukset.....	30
Metsänhoitoyhdistykset	30
Maanviljelijät ja metsänomistajat.....	30
Yritykset	31
Kyläyhdistykset, muut yhdistykset ja säätiöt	31
Yksityiset ihmiset	32
Hankkeet.....	32
3.2 Luonto- ja maisemapalvelujen tuottajat ja tarjonnan kehitys.....	33
Luonto- ja maisemapalveluyritykset.....	33
Julkiset palvelujen tuottajat.....	37
Metsähallitus	37
Metsäkeskukset.....	38
Metsänhoitoyhdistykset	38
Muut yhdistykset	39

---

4 Osaaminen ja koulutus	40
4.1 Luonto- ja maisemapalveluihin liittyvä ammatillinen koulutus.....	40
4.2 Esimerkkejä lyhytkestoisesta koulutuksesta.....	42
5 Rahoitus	44
5.1 Yksityinen rahoitus.....	44
Kotitalousvähennys verotuksessa.....	44
Yksityishenkilön metsäverotus.....	44
Säätiöt ja rahastot.....	45
5.2 Julkiset rahoitukset.....	45
Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma.....	45
Euroopan aluekehitysrahasto EAKR.....	46
Euroopan sosiaalirahasto ESR.....	46
Muita Euroopan unionin rahoitusvälineitä.....	46
Ympäristönsuojelua ja -hoitoa edistävät työllisyistyöt.....	47
Ympäristöhallinnon tuet.....	47
Museoviraston rahoitus.....	48
Kalatalouteen liittyvät tuet.....	48
Metsätalouden rahoitukset.....	48
Sosiaaliset yritykset.....	48
6 Toimintamalleja ja esimerkkejä	50
7 Luonto- ja maisemapalvelujen sekä alan yrittäjyyden kehittämistarpeet	52
Kirjallisuutta	53
Liite: Luonto- ja maisemapalveluihin liittyvä ammatillinen koulutus	54
Maatalousalan perustutkinto.....	54
Puutarhatalouden perustutkinto.....	54
Kalatalouden perustutkinto.....	55
Metsäalan perustutkinto.....	55
Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto.....	56
Käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinto.....	57
Arboristin ammattitutkinto.....	57
Erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinto.....	58
Kalastusoppaan ammattitutkinto.....	58
Liikuntapaikkojenhoitajan ammattitutkinto.....	59
Liikuntapaikkamestarin erikoisammattitutkinto.....	59
Luontokartoittajan erikoisammattitutkinto.....	60
Maaseudun kehittäjän erikoisammattitutkinto.....	60
Maatalouden vesitalouden erikoisammattitutkinto.....	60
Metsäestarin erikoisammattitutkinto.....	61
Metsätalousyrittäjän ammattitutkinto.....	61
Puistomestarin erikoisammattitutkinto.....	62
Puistopuutarhurin ammattitutkinto.....	62
Riistamestarin erikoisammattitutkinto.....	62
Ammattikorkeakoulututkintoon johtavat koulutusohjelmat.....	62
Liite: Julkisia rahoituslähteitä luonto- ja maisemapalveluihin	64

Tiivistelmä

Luonto- ja maisemapalveluiden tarve kasvaa

Luonnon monipuolinen käyttö ja samalla huoli luonnon monimuotoisuuden säilymisestä on lisääntynyt. Umpeenkasvu uhkaa maaseudun maatalouskäytöstä poisjääneitä peltoalueita ja järvien rantojen perinnemaisemia. Hoidetulla maisemalla ja luonnolla virkistyspalveluineen on suuri merkitys maaseudun viihtyisyydelle, vetovoimaisuudelle ja elinkeinoille, erityisesti matkailulle. Suomi on lisäksi sitoutunut kansallisesti ja kansainvälisesti muun muassa biologisen monimuotoisuuden turvaamiseen sekä perinnemaisemien säilyttämiseen. Myös vesien osalta tavoitellaan pinta- ja pohjavesien hyvää tilaa.

Luonnon ja maiseman hoitoon ja käyttöön liittyviä palveluja tarjoava yrittäjyys tuo uusia ratkaisuja alan tarpeisiin ja samalla lisää pää- ja sivutoimisia elinkeinomahdollisuuksia maaseudulle. Maaseutuyrittäjillä on usein hoitotöihin liittyvää osaamista ja koneita. Lisäksi yrityksillä on tarvetta monipuolistaa palvelujaan, jotta ne voisivat vahvistaa toimintansa ympärivuotisuutta.

Julkisten palvelujen ja rahoituksen arvioidaan pysyvän suunnilleen nykytasollaan, mutta yksityisellä rahoituksella toteutettavien töiden osuuden odotetaan kasvavan. Ympäristöstä huolehtiminen ja erilaisiin luonnon- ja maisemanhoidon projekteihin osallistuminen ovat osa yritysten yhteiskuntavastuullisuutta. Myös ikääntyneet, kaupungistuneet tai omaa vapaa-aikaansa arvostavat ihmiset ja kotitaloudet ovat lähitulevaisuudessa nykyistä enemmän kiinnostuneita ostamaan luonto- ja maisemapalveluita.

Monipuolista työtä ja palvelutoimintaa luonnon ja maiseman parissa

Luonto- ja maisemapalveluilla tarkoitetaan luonnon ja kulttuurimaiseman hoitoon ja käyttöön liittyviä palveluita. Suojelu- ja monimuotoisuuskohteiden hoidon lisäksi palveluilla on merkitystä maisemanhoidossa, kulttuurikohteiden vaalimisessa, luonnon virkistyskäytössä ja luontomatkaillussa. Luonto- ja maisemapalvelut voidaan jakaa luonnonhoitopalveluihin, maisemanhoitopalveluihin ja luonnon käyttöön liittyviin palveluihin.

Luonnonhoitopalveluihin kuuluvat lähinnä perinnebiotooppien ja rakennettujen perinnemaisemien kunnostus- ja hoitotyöt, metsien ja soiden luonnonhoitotyöt, vesistöjen ja kalakantojen hoitotyöt, vesiensuojelutyöt sekä rantojen ja rantaniittyjen raivaustyöt, niitto ja laidunnus.

Maisemanhoitopalveluihin kuuluvat muun muassa kuntien ja taajamien viheralueiden hoitotyöt, liikenneympäristöjen viheralueiden hoito, ranta-alueiden siivous ja näkymien avaaminen sekä maisemointityöt.

Luonnon käyttöön liittyviä palveluja ovat muun muassa retkeily- ja virkistyskohteiden työt, liikuntapaikkojen perustaminen ja hoito, tieisännöinti ja yksityisteiden kunnossapitotyöt, kiinteistöjen ja tonttien huolto- ja kunnostustyöt, sähkölinjojen raivaus, puunkorjuu erityiskohteilla, energiapuun ja luonnonmateriaalien keruu sekä riistanhoitotyöt.

Yrityspalveluiden kysyntä kasvussa

Luonto- ja maisemapalveluita ostavia asiakkaita ovat pääasiassa kunnat ja seurakunnat, tiehallinto ja tiekunnat, voimayhtiöt, alueelliset ympäristökeskukset, Museovirasto, Metsähallitus, metsäkeskukset, metsänhoitoyhdistykset, maanviljelijät ja metsänomistajat, yritykset, kyläyhdistykset ja muut maaseudun yhdistykset, yksityiset ihmiset sekä hankkeet. Palveluita tarjoavat luonto- ja maisemapalveluyritysten lisäksi muun muassa julkiset palvelun tuottajat kuten kunnat, alueelliset ympäristökeskukset ja Museovirasto sekä Metsähallitus, metsäkeskukset, metsänhoitoyhdistykset ja muut yhdistykset.

Kuntien tehtäviin ja palveluihin sisältyvät ympäristönhoitotyöt sekä liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut toteutetaan joko kuntien omana työnä tai ostamalla palveluja muilta palvelujen tuottajilta. Kustannussäästöjen takia tehtävä toiminnan ulkoistaminen lisää ammattitaitoisten palveluiden kysyntää.

Tiehallinto tiepiireineen toimii liikenneympäristöjen hoidossa tilaajavirastona, jolla ei ole itsellään käytännön hoitotöihin kalustoa eikä työntekijöitä. Alueurakkakokonaisuuksille ostetaan urakoitsijalta sovitut laatuvaatimukset ja toimintaohjeet täyttävä teiden palvelutaso, jonka täyttämiseen liittyvistä laatuvaatimuksista urakoitsijalla on oltava selvitys. Urakkakoon kasvamisesta huolimatta maaseuturyrittäjillä on toimintaansa ja yhteistyötään kehittämällä mahdollisuuksia osallistua kokonaisurakoiden sekä mahdollisten erillisurakoiden toteutukseen. Palvelutehtäviä on myös yksityisteiden isännöinnissä, kunnossapidossa ja tiemaisemien hoidossa.

Alueelliset ympäristökeskukset toteuttavat erilaisilla julkisilla rahoituksilla hankkeita, joissa työkohteet vaihtelevat vesiensuojelusta monimuotoisuuden hoitoon, viheralueiden hoidosta maisemien avaamiseen ja luontopolkujen kunnostamisesta rakennusten kunnostamiseen. Ympäristökeskuksilla ei ole merkittävästi omia henkilöresursseja hoitotöiden toteuttamiseen, joten töitä toteutetaan esimerkiksi työllisyystöinä tai ostamalla urakoitsijoilta. Ostopalveluiden kysyntä voi kasvaa luonnonhoidon tarpeiden kasvaessa.

Metsähallituksen Luontopalvelut hoitaa pääosin budjettivaroin valtion maiden luonnonsuojelualueita, kansallis- ja luonnonpuistoja sekä erämaa- ja retkeilyalueita. Metsähallitus tekee muun muassa metsien ja soiden ennallistamista, erilaisia luonnonhoitotöitä ja luontokartoituksia, rakentaa alueiden opastus- ja palveluvarustusta sekä järjestää opastustoimintaa. Pääosan hoitotöistä Metsähallitus hoitaa omana työnä erityisesti alueilla, joilla on runsaasti valtionmaita, metsätaloutta ja omaa metsuri työvoimaa. Toiminnan resursseja kiristävä valtionhallinnon tuottavuusohjelman aiheuttama oman henkilöstön väheneminen sekä Etelä-Suomen uusien suojeluohjelmien mukana Metsähallituksen hoidettavaksi siirtyvät luontoreitit. Hajallaan olevien pienien suojelualueiden sekä vastaavien retkeilykohteiden hoitotöiden toteuttamiseen hankitaan ostopalveluita.

Metsäkeskukset toteuttavat metsänomistajien mailla luonnonhoitohankkeita. Näitä töitä toteutetaan omana työnä tai ostamalla palveluita yrityksiltä. Metsänhoitoyhdistykset puolestaan tarjoavat asiakkailleen maisema- ja luontopalveluja, joita toteutetaan joko omana työnä tai ostamalla osittain yrityksiltä. Töiden määrä on lisääntymässä.

Maanomistajat voivat ostaa luonto- ja maisemapalveluita tilan ulkopuolelta, jos itsellä ei ole töihin aikaa, sopivaa konekantaa tai riittävää ammattitaitoa. Yrityksillä on muun muassa matkailualalla tarvetta palveluille. Ympäristöstä huolehtiminen on osa yritysten julkisuuskuvaa ja yhteiskuntavastuullisuutta, jonka arvioidaan saavan lisää merkitystä lähitulevaisuudessa. Myös yksityisten ihmisten ja

---

---

kotitalouksien kysynnän odotetaan kasvavan esimerkiksi pihapiirin ja teiden hoidossa sekä virkistys- ja maisema-arvokaupan muodossa. Maaseudun erilaiset yhdistykset, kuten kyläyhdistykset ja kalastuskunnat, voivat toimia sekä kysynnän kokoajina että palveluiden toteuttajana ja organisoijana.

Hanketoiminnasta on tullut merkittävä resurssi ja palvelujen ostaja luonto- ja maisemapalveluihin liittyvissä töissä. Rahoituksen lyhytkestoisuus ja työvoiman vaihtuvuus kuitenkin hankaloittavat säännöllisten hoitotoimien tekoa ja kokonaisuuksien aikaansaamista. Hankerahoitus mahdollistaa monien erilaisten toimijoiden osallistumisen luonnon- ja maisemanhoitoon, mutta käytännössä tarvitaan välittäjäorganisaatioita, jotka kokoavat rahoituksen, osaavat tekijät ja tekemättömät työt sekä organisoivat toteutuksen. Hankerahoituksia ovat muun muassa työllisyysrahoitus, Kestävän metsätalouden rahoituslain mukainen rahoitus sekä erilaiset EU-rahoitukset esimerkiksi Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma, ESR- ja EAKR-ohjelmat ja Life-rahoitus.

Toimialan vahvistuminen vaatii koulutusta ja kehittämistoimia

Luonto- ja maisemapalveluihin liittyvät työt monipuolisine ja lisääntyvine osaamisvaatimuksineen vaativat uuden ammattikunnan, ammattitaitoisen luonto- ja maisemapalveluyrittäjän. Alan tarpeisiin on jo osin syntynytkin palveluita tarjoavia yrityksiä. Toistaiseksi alan yritys kenttä on kuitenkin pääosin varsin hajanainen ja tilastoimaton. Alan yrittäjyyden kehittyminen omana toimialana nostaa myös maiseman- ja luonnonhoidon arvostusta. Työtehtävät tarjoavat päätoimisen yrittäjyyden lisäksi mahdollisuuksia monialayrittäjyyteen perinteisten maaseutuelinkeinojen rinnalla.

Palvelujen tarjoajien määrän ja ammattitaidon lisäämiseksi tarvitaan ammatillista koulutusta sekä lyhytkestoista koulutusta alalla jo toimiville tai alalle aikoville. Luonto- ja maisemapalveluiden työtehtäviin liittyvää, tutkintoon johtavaa ammatillista koulutusta on tarjolla varsin monipuolisesti perustutkinnoista ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin. Luonto- ja maisemapalveluihin liittyvät ammatilliset tutkinnot sisältyvät pääosin luonnonvara- ja ympäristöalaan. Lyhytkestoista koulutusta maaseutuyrittäjille ovat järjestäneet muun muassa ProAgrian maa- ja kotitalousnaiset maiseman- ja ympäristönhoidosta sekä Suomen Tieyhdistys tieisännöinnistä. Koulutusta tarvitaan esimerkiksi alan kustannusperusteista ja hinnoittelusta, erilaisten kohteiden hoitotöistä, hoidon laatuvaatimuksista sekä hoitotyössä tarvittavista koneista ja laitteista. Luontokohteiden töissä vaaditaan usein monialaosaaamista, mikä korostuu varsinkin syrjäisillä ja pienillä työkohteilla.

Luonto- ja maisemapalveluyrittäjyyden kehittyminen edellyttää kysynnän ja tarjonnan kohtaamista, luonto- ja maisemapalveluiden tunnettuuden lisäämistä sekä rahoituksen toimintamallien kehittämistä ja käyttöönottoa. Palvelujen tarjoajien verkottuminen tarjoaa mahdollisuuksia asiakkaiden tarvitsemiin kokonaispalveluihin, erikoisosaamisen kehittämiseen sekä kustannussäästöihin. Asiakkaiden ja töiden toteuttajien yhteensaattamisessa, rahoituslähteiden kokoamisessa sekä alan neuvonnan ja koulutuksen järjestämisessä tarvitaan välittäjäorganisaatioita.

Luonto- ja maisemapalvelut -teemaryhmä jatkaa tämän nykytilakatsauksen kokoamisen jälkeen toimialan vaatimien kehittämistoimien tarkastelua, johon sisältyvät täydennyskoulutuksen, tuotteistamisen sekä kysynnän ja tarjonnan kehittäminen.

Sammandrag

Natur- och landskapstjänster

Natur- och landskapsvård är en ny form av företagsverksamhet som befinner sig i snabb utveckling. Människor uppskattar en vårdad och trivsam boendemiljö och är villiga att betala för den. Ökad fritid medför att naturen och de fritidsmöjligheter den erbjuder blir allt viktigare för både invånare och turister. Ett välvårdat landskap ökar områdets attraktionskraft. Även inom företagen finns det en vilja till att ta ansvar för miljön och finansiera miljövårds- och restaureringsprojekt. De internationella och nationella målen i fråga om naturens mångfald, landskapsvård och vattenvård förpliktar till natur- och landskapsvård.

Efterfrågan skapar snabbt ett utbud av tjänster. Ökad konkurrens leder till att kvaliteten på arbetet och det företagsekonomiska kunnandet blir allt viktigare. Landsbygdens livskraft ökar genom att det uppstår nya tjänster och nytt företagande. Landsbygden får nya arbetsplatser, ekonomisk tillväxt, skatteintäkter och nya invånare.

Den landsbygdspolitiska samarbetsgruppen bildade i slutet av år 2006 en temagrupp med inriktning på natur- och landskapstjänster. Temagruppen sammanför natur- och landskapstjänster till en egen bransch och arbetar för att utbud och efterfrågan ska mötas. Gruppen kartlägger även framtida arbetstillfällen och främjar företagarnas yrkeskunskap genom ökad utbildning samt främjar bildandet av företagarnätverk, tar fram nya sätt att förverkliga tjänsterna och informerar om natur- och landskapstjänster.

Temagruppen har sammanställt en rapport om nuläget inom natur- och landskapstjänster. Rapporten beskriver hurdan verksamhet som kan kallas natur- och landskapstjänster, presenterar kunderna och tjänsteproducenterna samt analyserar faktorer som påverkar utbudet och efterfrågan. I rapporten beskrivs också det aktuella utbildningsutbudet, olika verksamhetsmodeller och finansieringsalternativ.

Den nya branschen kännetecknas av att kunskapen är splittrad på olika håll, och därför är det mycket viktigt att sammanställa kunskap om natur- och landskapstjänster. Branschen har goda tillväxtutsikter och har uppmuntrats till fortsatt utveckling. I fortsättningen ska temagruppen fokusera på utvecklingsåtgärder för natur- och landskapstjänster och söka lösningar genom det landsbygdspolitiska beslutsfattandet.

Behovet av natur- och landskapstjänster ökar

Naturen används på ett allt mångsidigare sätt, men samtidigt har oron ökat för hur naturens mångfald kan bevaras. Sjösträndernas traditionslandskap och åkrar som inte längre används till jordbruk hotar växa igen. Ett vårdat landskap och en vårdad natur med dess rekreationstjänster har en stor betydelse för landsbygdens trivsel, attraktionskraft och näring, speciellt för turismen. Finland har därtill förbundit sig nationellt och internationellt till att bland annat trygga den biologiska mångfalden och bevara traditionslandskapen. Likaså vill man att yt- och grundvattnet ska vara i gott tillstånd.

Företagande som erbjuder tjänster inom vård och användning av natur och landskap skapar nya lösningar för branschens behov och samtidigt nya näringsmöjligheter på landsbygden, antingen som huvud- eller bisyssla. Landsbygdsföretagare har ofta de kunskaper och redskap som arbetet kräver. Dessutom behöver företagen göra sina tjänster mångsidigare så att de ska kunna stärka sin förmåga att verka året runt.

De offentliga tjänsterna och finansieringen beräknas stanna på ungefär sin nuvarande nivå, men andelen arbeten som genomförs med privat finansiering väntas öka. Det hör till företagens samhällsansvar att värna om miljön och delta i olika projekt för natur- och landskapsvård. Äldre, urbaniserade enskilda människor som värdesätter sin fritid samt hushåll kommer i den nära framtiden också att vara mera intresserade av att köpa natur- och landskapstjänster.

Natur och landskap ger mångskiftande arbete och tjänster

Med natur- och landskapstjänster avses verksamheter som hänför sig till vården och användningen av naturen och kulturlandskapet. Förutom vården av skydds- och mångfaldsobjekt har tjänsterna betydelse för landskapsvården, bevarande av kulturobjekt, användning av naturen för rekreationsändamål samt naturturism. Natur- och landskapstjänster kan indelas i naturvårdstjänster, landskapstjänster och tjänster inom naturanvändning.

Naturtjänster omfattar vård och restaurering av vårdbiotoper och byggda traditionslandskap, skogars och kärrs naturvård, vård av vattendrag och fiskbestånd, vattenvård samt stränders och strandängars röjning, slåtter och bete.

Landskapstjänster omfattar bland annat skötsel av kommuners, tätorters och trafikmiljöers grönområden, städning av strandområden och utsiktsröjning samt landskapsgestaltning.

Tjänster inom naturanvändning är bland annat arbeten vid frilufts- och rekreationsmål, motionsplatser etablering och skötsel, vägdisponentskap och privatvägars underhållsarbeten, service och renoivering av fastigheter och tomter, röjning för ellinjer, drivning vid specialobjekt, uppsamling av energived och naturmaterial samt viltvård.

Ökad efterfrågan på företagstjänster

Natur- och landskapstjänster köps huvudsakligen av kommuner, församlingar, vägförvaltning och väglag, kraftbolag, regionala miljöcentraler, Museiverket, Forststyrelsen, skogscentralerna, skogsvårdsföreningarna, jordbrukare, skogsägare, företag, byalag och andra föreningar på landsbygden, privatpersoner och projekt. Förutom av företagen inom natur- och landskapsbranschen erbjuds tjänster även av offentliga serviceproducenter som t.ex. kommuner, regionala miljöcentraler, Museiverket, Forststyrelsen, skogscentralerna, skogsvårdsföreningarna och andra föreningar.

De miljövårdsarbeten och motions- och fritidstjänster som ingår i kommunernas uppgifter och service genomförs antingen som eget arbete eller genom att köpa tjänster av andra serviceproducenter. Utlokaliseringen av verksamheten på grund av kostnadsinbesparingar ökar efterfrågan på yrkeskunnig service.

I vården av trafikmiljöer är Vägförvaltningen och dess vägdistrikt ett beställarämbetsverk som själv varken har maskiner eller personal för att utföra det praktiska arbetet. För områdesentreprenader avtalas med entreprenören om en sådan servicenivå för vägen som uppfyller avtalade kvalitetskrav och instruktioner. Entreprenören ska ha tillgång till en utredning om kvalitetskraven för uppfyllandet av servicenivån. Trots entreprenadernas ökade storlek har landsbygdsföretagarna, om de utvecklar verksamheten och samarbetet, möjlighet att delta i förverkligandet av totalentreprenader och eventuella separata entreprenader. Uppdrag finns även inom disponentskap och underhåll av privatvägar samt vård av väglandskap.

De regionala miljöcentralerna genomför med hjälp av olika offentliga finansieringskällor projekt vars innehåll varierar från vattenvård till vård av den biologiska diversiteten, från skötsel av grönområden till utsiktsröjning och från istandsättande av naturstigar till byggnadsreovering. Miljöcentralerna har inte i nämnvärd mån egna personresurser till att utföra arbetena, så dessa utförs med projektarbetskraft, t.ex. som sysselsättningsarbeten, eller köps av entreprenörer. Efterfrågan på köptjänster kan öka i och med att behovet av naturvård ökar.

Forststyrelsens naturtjänster förvaltar naturskyddsområden, national- och naturparker och vildmarks- och friluftsområden på statens marker, huvudsakligen med budgetmedel. Forststyrelsen utför bland annat rekonstruktion av skogar och kärr, genomför olika naturvårdsarbeten och naturkartläggningar, bygger upp områdenas guide- och serviceutrustning samt ordnar guidning. Merparten av arbetena genomför Forststyrelsen som eget arbete, speciellt på områden där det finns mycket statens mark, skogsbruk och egen skogsarbetskraft att tillgå. Resurserna för verksamheten är knappa: statsförvaltningens produktivetsprogram har lett till att den egna personalen har minskat, och naturskyddsprogrammen för södra Finland har ökat antalet naturstråk som Forststyrelsen har att förvalta. Vården av spridda små naturskyddsområden och motsvarande friluftsmål vill man genomföra med hjälp av köptjänster.

Skogscentralerna genomför naturvårdsprojekt på skogsägarnas marker. Dessa utförs som eget arbete eller genom att köpa tjänsterna av företag. Skogsvårdsföreningarna å sin sida erbjuder sina kunder landskaps- och naturtjänster som genomförs antingen som eget arbete eller delvis som köptjänster. Arbetsmängden ökar.

Markägarna kan köpa natur- och landskapstjänster av utomstående om de själva inte har tid, lämpliga maskiner eller tillräcklig yrkeskunskap för att utföra arbetet. Bland annat inom turistbranschen finns ett behov av tjänster. Ansvar om miljön är en del av företagets offentliga image och samhällsansvar, något som väntas få allt mer betydelse i framtiden. Likaså väntas privatpersoners och hushålls ökade intresse öka på efterfrågan. Olika föreningar på landsbygden, till exempel bya- och fiskelag, kan både sammanställa information om efterfrågan och organisera och genomföra tjänsterna.

Projektverksamheten har blivit en betydande resurs och köpare av tjänster inom natur- och landskapstjänsterna. Den kortvariga finansieringen och omsättningen på arbetskraft gör det dock svårare att utföra regelbundet vårdarbete och skapa helheter. Projektfinansieringen gör det möjligt för många olika aktörer att delta i natur- och landskapsvården, men i praktiken behövs förmedlarorganisationer som sammanför finansiering, yrkeskunnigt branschfolk och arbetet som behöver utföras samt organiserar genomförandet. Exempel på projektfinansiering är bl.a. sysselsättningsfinansiering, finansiering enligt lagen om finansiering av hållbart skogsbruk samt olika EU-finansieringar (t.ex. programmet för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland, ESF- och ERUF-programmen samt Life-finansiering).

En starkare bransch kräver utbildning och utvecklingsåtgärder

Arbetet inom natur- och landskapstjänster och dess ökade och mångsidiga kompetenskrav kräver ett nytt skrä, nämligen den yrkeskunniga natur- och landskapsföretagaren. Det har redan grundats företag som erbjuder sådana tjänster. För närvarande är dock utbudet av företag inom branschen splittrat och statistik saknas. Utvecklingen av företagandet inom natur- och landskapstjänster till en egen bransch skulle också öka arbetets status. Arbetsuppgifterna är sådana att det förutom företagande på heltid går att bedriva flerbranschföretagande vid sidan av de traditionella landsbygdsnäringarna.

För att öka tjänsteproducenternas antal och yrkeskunskap behövs yrkesutbildning och kortvarig utbildning för personer som redan jobbar eller ämnar börja jobba inom branschen. Det finns ett mångsidigt utbud examensinriktad utbildning med anknytning till natur- och landskapstjänster, från grundexamina till yrkes- och specialyrkesexamina. Yrkesexamina med anknytning till natur- och landskapstjänster ingår huvudsakligen i området naturbruk och miljö. Kortvarig utbildning för landsbygdsföretagare har bland annat ordnats av ProAgria (i landskaps- och miljövärd) och av Vägförbundet i Finland (i vägdisponentskap). Det behövs utbildning till exempel i sådant som gäller kostnadsgrunder och prissättning, specifika arbeten vid olika objekt, kvalitetsfordringar samt maskiner och utrustning. Arbetet med naturvårdsobjekt kräver ofta mångkompetens, speciellt i fråga om små och avskilda belägna objekt.

För att företagandet inom natur- och landskapstjänster ska kunna utvecklas krävs att efterfrågan och utbud möts, att tjänsterna blir kända och att verksamhetsmodeller för finansieringen tas fram och tas i bruk. Tjänsteproducenternas nätverksbyggande skapar möjligheter att erbjuda kunderna heltäckande tjänster, utveckla specialkunskaper och spara på kostnaderna. Det behövs en förmedlingsorganisation för att sammanföra kunderna och tjänsteproducenterna, samla ihop finansieringskällor samt anordna rådgivning och utbildning.

Efter denna lägesrapport fortsätter Temagruppen med inriktning på natur- och landskapstjänster sitt arbete och analyserar vilka utvecklingsåtgärder som krävs. Till dessa hör att utveckla fortbildningen, produktifieringen samt utbudet och efterfrågan.

---

1 Toimintaympäristö muuttuu – luonto- ja maisemapalvelujen tarve kasvaa

Suomi on sitoutunut biologisen monimuotoisuuden turvaamiseen ja maiseman vaalimiseen

YK:n biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen tavoitteena on vähentää biologista monimuotoisuuden köyhtymistä merkittävästi vuoteen 2010 mennessä. Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategian ja toiminta-ohjelman 2006–2016 tavoitteena on pysäyttää monimuotoisuuden köyhtyminen vuoteen 2010 mennessä. Perinnemaisematyöryhmän tavoitteena on saada 60 000 hehtaaria perinnebiotooppeja hoidon piiriin.

Suomen vuonna 2005 hyväksymän eurooppalaisen maisemayleissopimuksen tavoitteena on maisema-arvojen vaaliminen muun muassa maisemansuojelua, -hoitoa ja -suunnittelua edistämällä. Sopimus edellyttää, että maisemanäkökohdat on otettava huomioon niissä toimenpiteissä, joissa voi olla vaikutusta maisemaan. Sopimuksessa esimerkiksi sitoudutaan lisäämään kansalaisten, viranomaisten ja elinkeinoelämän tietoisuutta maiseman merkityksestä sekä edistämään alan osaamista.

Yhteiskunta lisää varoja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen. Esimerkiksi Kestävän metsätalouden rahoituslain määrärahoja tullaan lisäämään vuosittain ja Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman 2008–2016 valmisteluryhmä tekee ehdotuksen rahoituksesta. Ihmisten huoli monimuotoisuudesta on lisääntynyt ja tulevaisuudessa ollaan valmiita rahoittamaan erilaisia luonnonhoitotöitä. Kehityssuunta sekä erilaiset kansainväliset ja kansalliset sitoumukset lisäävät ammattitaitoisten luontopalvelujen kysyntää sekä työ- ja yrittäjyysmahdollisuuksia.

Vedet pidetään puhtaina

Vesipolitiikan puitedirektiivin tavoitteena on pinta- ja pohjavesien hyvä ekologinen tila vuoteen 2015 mennessä. Paikoitellen vesien laatu on edelleen huolestuttava. Viime vuosina on saatu hyviä kokemuksia vesienkunnostustöistä. Vesiä kuormittavat tahot pienentävät vesistöjen kuormitustaan ja ottavat vastuulleen vesiensuojelutöitä. Tarvetta vesitalouteen liittyville töille lisää se, että tulvaherkkyden arvioidaan kasvavan lähitulevaisuudessa.

Laajoja kylä- ja valuma-aluekohtaisia vesien kunnostustöitä ja vesirakentamista kuten kosteikkojen perustamista rahoitetaan aiempaa enemmän ja yhteishankkeella on useita rahoittajia. Paikoitellen ryhdytään hyödyntämään ruokoa rakennusmateriaalina tai bioenergiana ja siten ruovikoitten niitto lisääntyy. Monipuoliselle asiantuntemukselle ja yrittäjyydelle tulee olemaan kysyntää.

Hoidettu maisema on houkutteleva

Perinteinen suomalainen maaseutumaisema on muuttumassa. Maiseman laatu on edelleen heikkenemässä maatalouskäytöstä poisjääneillä peltoalueilla ja hoitamattomissa perinnemaisemissa järvien rannoilla. Kohteilla on usein merkitystä kylämaisemassa, joka vaikuttaa edelleen kylän viihtyisyyteen ja vetovoimaisuuteen. Maisema on osa arvostettua kulttuuriperintöä ja suomalaisten mielenmaise-

maa, joka rakentuu luonnon- ja kulttuurimaisemaan liittyvistä mielikuvista ja kokemuksista. Maaseutumaiseman umpeenkasvun aiheuttaa pajukko ja pienikokoinen puusto, jolle on käyttöä hakkeena energiatuotannossa.

Paikalliset asukkaat ovat kiinnostuneet kunnostamaan kylämaisemia ja yhteiskunnan rahoitusta on jonkin verran tarjolla hoitotöihin. Hoidetun maiseman merkitys alueen vetovoimaisuudelle tulee korostumaan ja siksi uusia rahoitusmahdollisuuksia saadaan käyttöön. Pienpuustoa tullaan hyödyntämään energiana entistä enemmän.

Tarvitaan toimintatapoja, joissa maisemanhoitoyrittäjyys, haketuotanto ja hakkeen kuljetus polttoon yhdistetään toimivaksi logistiseksi ketjuksi. Monet maita omistavat julkisyhteisöt kiinnostuvat omistamansa alueen viihtyisyydestä ja ryhtyvät kunnostamaan niitä. Maisemanhoitoyrittäjyydelle tulee uudenlaisia asiakkaita ja lisää kysyntää.

Luontomatkailu ja luonnon virkistyskäyttö lisääntyvät

Luonto on asukkaille ja matkailijoille tärkeä paikka henkisesti, sosiaalisesti ja fyysisesti. Luonnossa voi harrastaa liikuntaa, hakea hyvinvointia ja terveyttä sekä rentouttaa aistejaan. Luonto tarjoaa kaupunkilaisille mahdollisuuden vetäytyä hetkeksi sivuun kaupungin kiivaasta rytmistä.

Ihmisten vapaa-aika ja sen arvostus lisääntyvät. Luontoharrastukset muuttuvat luonnontuotteiden keruusta virkistykseen, aktiviteetteihin ja maisemien ihailuun. Luontokohteille pääsyn tulee olla helppoa ja siksi vaaditaan parempaa rakenteiden laatua: reittien, opastusten ja muiden palveluiden tulee olla turvalliset ja helppokäyttöiset. Arkisten kokemusten sijaan tavoitellaan yksittäisiä elämyksiä, joista ollaan valmiita maksamaan. Metsien virkistyskäyttö lisääntyy erityisesti taajamien lähellä ja matkailukeskusten ympärillä, jolloin keskittyvää ja palveluina tarjottavaa toimintaa ei voida välttämättä enää toteuttaa ristiriidoitta jokamiehenoikeuksien perusteella.

Virkistyskäyttökohteiden rakentamiseen, ylläpitoon ja kunnostustöihin tarvitaan lisää ammattilaisia. Työt lisääntyvät kohteissa, joiden rahoituksesta vastaavat yrittäjät ja matkailukeskukset.

Palvelujen tarjonta lisääntyy ja monipuolistuu

Moni maatalousyrittäjä tulee monipuolistamaan tuotantoaan maatalouden lisäksi erilaisten työ- ja konepalvelujen tarjontaan. Siten luonto- ja maisemapalvelut ovat heille varteenotettava uusi palvelumuoto ja elinkeinomahdollisuus, joka tarjoaa mahdollisuuden paikalliseen työllistävyyteen. Metsätyöt ovat kausiluonteisia töitä, metsäpalveluja tarjoavilla yrityksillä on tarve monipuolistaa palvelujaan siten, että ne voisivat tarjota työntekijöilleen ja urakoitsijoilleen ympärivuotista työtä. Samalla yritykset saavat pienennettyä metsäalan työvoimapulaa. Monipuolisen luonnonhoidollisen ammattiosaamisen yhdistäminen puuntuotannon ja luonnon- sekä maisemanhoitotöihin antaa yrityksille hyvät mahdollisuudet vastata lisääntyvään kilpailutettuun palvelujen kysyntään. Verkostoitumisen avulla yritysten on lisäksi mahdollista hankkia lisää osaamista muun muassa töiden vaatimaan suunnitteluun.

Luonto- ja maisemapalvelujen julkinen kysyntä tulee lisääntymään, kun tilaaja- tuottaja -toimintamalli yleistyy julkisella sektorilla tiehallinnon tapaan. Tämä luo yksityisyrittäjille ja yrityksille mahdollisuuden

---

---

lisätä ja monipuolistaa palvelujen liiketoiminnallista tarjontaa. Julkinen sektori saattaa tarjota suuria-kin työtilauksia kilpailutettaviin urakoihin, joihin voivat osallistua myös isot, kansainväliset yritykset.

Lisääntyvän ja monipuolistuvan tarjonnan myötä kilpailu lisääntyy yrittäjien ja yritysten kesken. Tällöin työn tekemisen ja liiketoiminnallisen osaamisen laatu korostuu entisestään. Liiketoiminnallista kilpailua kiristävät myös sellaiset toimijat, joiden ei tarvitse maksaa työpalveluistaan samoja kustannuksia (mm. arvonlisävero) kuin yrittäjien ja yritysten.

Yritysten ympäristövastuu lisääntyy

Yrityksillä on halu ottaa vastuuta ympäristöstä ja rahoittaa erilaisia ympäristön kunnostus- ja hoitotöitä. Yritysten taloudellinen tuki liittyy esimerkiksi yrityksen sponsorointitoimintaan, jolloin työt kattavat taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristövastuun. Yritys voi osaltaan vaikuttaa ympäristöönsä sekä luonto- tai maisema-arvojen huomioonottamiseen. Lisäksi yrityksiltä edellytetään yhä useammin ympäristöjärjestelmää.

Tarvitaan uudenlaista yhteistyötä yritysten ja luonnon- ja maisemanhoitotöiden käynnistämiseksi. Toimintaan tarvitaan organisoijaa ja hoitotöiden toteuttajaa.

Ostopalvelujen kysyntä lisääntyy

Yksityshenkilöillä on aiempaa enemmän kiinnostusta ostaa luonto- ja maisemapalveluja. He arvostavat näitä töitä ja heillä on myös varallisuutta, jolla rahoittaa vakituisen tai vapaa-ajan ympäristön laadun parantamiseen liittyvät työt.

Loman aikana halutaan nauttia vapaa-ajasta omatoimisen ympäristön kunnostamisen sijasta. Asiakaskunta muodostuu usein eläkeläisistä tai kaupungistuneista metsänomistajista. Yksityiset henkilöt hyödyntävät metsäverotukseen ja kotitalousvähennykseen liittyvät edut. Asiakkaina heillä on vähän tietoa tarjolla olevien luonto- ja maisemapalvelujen laadusta ja töiden sisällöstä.

Kuntien mahdollisuudet palveluiden rahoitukseen ovat haasteiden edessä. Talouden kiristyessä ja kustannussäästöjen saavuttamiseksi kunnat ostavat ulkopuolisilta yrittäjiltä esimerkiksi sesonkiluonteisia palveluita aiempaa enemmän. Kuntaliitosten ja etäisyyksien kasvamisen takia viher- ja virkistysalueiden hoitopalveluiden kysyntä kasvaa.

Ostopalvelujen kysyntä luonnon- ja maisemanhoitoyrittäjiltä lisääntyy. Yrittäjien menestyminen perustuu markkinointitaitoihin ja asiakashyötyjen esiintuomiseen. Asiakas ostaa yrittäjältä luottamusta, jonka yrittäjä tarjoaa monipuolisena osaamisena.

EU-rahoituksella lisätään kilpailukykyä ja hyvinvointia

EU:n tavoitteena on tehdä alueestaan maailman kilpailukykyisin ja dynaamisin talousalue. Siksi Suomen painopisteiksi EU:n rakennerahastostrategialle valittiin alueellisen talouden kilpailukykyyn ja innovaatioiden edistäminen sekä Suomen alueiden houkuttelevuuden lisääminen parantamalla elämänlaatua sekä kehittämällä työntekijöiden sopeutuvuutta ja pätevyyttä.

Suomen rakennerahastostrategia 2007–2013 hyväksyttiin heinäkuussa 2007. Rahoitus väheni 24 prosenttia ohjelmakautteen 2000–2006 verrattuna. Strategiassa kuvaillaan yleisellä tasolla se, miten Suomi aikoo käyttää 1,6 miljardia euroa EU-rahoitusta. Itä- ja Pohjois-Suomi saavat syrjäisyytensä vuoksi lisävaroja 35 euroa asukasta ja vuotta kohden.

Luonto- ja maisemapalvelujen kehittämiseksi on tarjolla rahoitusta. Tuen saanti edellyttää, että luonto- ja maisemapalvelut vahvistavat Suomen painopisteiksi valittuja teemoja. Luonto- ja maisemapalvelujen tulee lisätä alueellista talouden kilpailukykyä ja houkuttelevuutta.

Maatalouden ympäristötuen osalta merkittävä muutos aiempaan on se, että rahoitus tarjoaa mahdollisuuksia myös rekisteröidyille yhdistyksille Leader-toimintatavan mukaisesti perinnebiotooppien hoitoa sekä monivaikutteisen kosteikon hoitoa koskevien erityistukisopimusten osalta. Lisäksi yhdistykset voivat hakea ei-tuotannollista investointitukea arvokkaiden perinnebiotooppien alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä monivaikutteisen kosteikon perustamiseen.

Maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuuteen voi varautua

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR) kartoitti vuonna 2006 Suomen maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuutta. Useat johtopäätöksistä tukevat jo ennestään tunnettuja tarpeita kuten bioenergian kehittäminen, elinkeinorakenteen monipuolistaminen ja yrittäjyyden edistäminen.

Maaseudun kannalta vaikeasti ennakoitavia asioita ovat muun muassa globalisaatio, talouskehitys, Suomen kilpailukyky ja palvelujen rahoitus. Varmimmat kehityskulut liittyvät ikärakenteen muutokseen, maaseutuväestön sukupuolirakenteeseen ja yrittäjyyteen. Erityisesti syrjäisellä maaseudulla väestö vähenee ja ikääntyy. Maaseudun elinkeinorakenne sen sijaan monipuolistuu.

Luonto- ja maisemapalveluiden kehitystyössä tulee tehdä tiivistä yhteistyötä ja siten varmistaa se, että maaseudun yrityksiin riittää työntekijöitä ja heille tarjoutuu riittävä toimeentulo ja ympärivuotinen työllisyys.

---

2 Mitä luonto- ja maisemapalvelut ovat?

Luonto- ja maisemapalveluilla tarkoitetaan luonnon ja kulttuurimaiseman hoitoon ja käyttöön liittyviä palveluita. Suojelu- ja monimuotoisuuskohteiden hoidon lisäksi palveluilla on merkitystä maisemanhoidossa, kulttuurikohteiden vaalimisessa, luonnon virkistyskäytössä ja luontomatkailussa. Luonto- ja maisemapalveluilla lisätään paikallisten ihmisten ja vapaa-ajan asukkaiden viihtyisyyttä.

Luonto- ja maisemapalvelut voidaan jakaa luonnonhoitopalveluihin, maisemanhoitopalveluihin ja luonnon käyttöön liittyviin palveluihin. Käytännön maastotöiden lisäksi palvelut sisältävät työtehtävinä inventointeja, suunnitelmien tekoa, työnjohtoa ja valvontaa. Luonto- ja maisemapalveluita toteutetaan julkisina töinä, yksityisellä rahoituksella, erilaisin tukitoimin ja hankkein sekä yritysmuotoisesti tai näitä toimintamuotoja yhdistellen.

2.1 Luonnonhoitopalvelut

Perinnebiotooppien ja rakennettujen perinnemaisemien kunnostus- ja hoitotyöt

Perinnebiotoopit ovat perinteisen maankäytön, pääasiassa niiton ja laidunnuksen muovaamia alueita, jotka eivät säily ilman jatkuvaa hoitoa. Niityt, hakamaat, metsälaitumet ja nummet ovat maatalouden muutosten takia kasvaneet umpeen ja muuttuneet lajistoltaan aikaisempaa yksipuolisemmiksi. Ympäristöhallinnon perinnemaisemainventoinnin mukaan arvokkaita perinnebiotooppeja arvioidaan olevan koko maassa Ahvenanmaata lukuun ottamatta vain noin 20 000 hehtaaria.

Hoidon tavoitteena on turvata alueiden luontotyytit lajistoineen sekä maisemalliset ja kulttuurihistorialliset arvot. Hoitotoimia voivat olla esimerkiksi laidunnus, niitto, lehdestys ja raivaus. Maaperän köyhdyttäminen ravinteita sisältävän niittojätteen poiskeruun avulla vähentää rehevöitymistä. Kulutus sopii metsien lisäksi niittykohteille, joille on kertynyt paljon kariketta tai kuloheinää. Latojen, aittojen sekä kivi- ja riukuaitojen säilyttäminen ja perinteisten työmenetelmien ja rakennelmien vaaliminen ovat tärkeä osa perinnebiotooppien ylläpitoa. Erityistoimia vaativia kohteita ovat paikat, joissa on muinaisjäännöksiä.

Perinnebiotooppeja ei saa muokata, lannoittaa, käsitellä torjunta-aineilla, ojittaa tai metsittää. Laidunnus ei saa aiheuttaa kasvillisuuden haitallista rehevöitymistä tai eroosiota. Laiduneläinten tulee elää pääsääntöisesti laitumen tuoton varassa ilman lisärehua. Laidunnettavat perinnebiotoopit erotetaan aidalla muista laidunnurmista.

Hoitotoimet on suunniteltava muun muassa alueen luontoarvojen, lajiston ja maankäytön historian perusteella. Hoitoon liittyy myös töiden kirjaaminen sekä seuranta, jolla varmistetaan, että toimet vaikuttavat oikeaan suuntaan. Viljelijät ja rekisteröityneet yhdistykset voivat hakea maaseudun kehittämisohjelman ei-tuotannollisten investointien tukea perinnebiotooppien alkuraivaukseen ja maatalouden ympäristötukea perinnebiotooppien hoitoon.

Rantojen ja rantaniittyjen raivaustyöt, niitto ja laidunnus

Rantoja ja rantaniittyjä kunnostetaan pensaikkaa ja puustoa raivaamalla, niittämällä ja laiduntamalla. Mikäli aluetta ei laidunneta, raivaus on uusittava muutaman vuoden välein. Uusintaraivauksen kustannukset ovat selvästi pienempiä kuin ensimmäisen raivauksen.

Rantalaidunnuksessa voidaan käyttää esimerkiksi lampaita, nuoria nautoja ja hevosia. Hoitomuodon vaikutuksia voidaan säädellä eläinlajin valinnalla, eläinten määrällä ja laiduntamisen kestolla. Eläinten tallaus paljastaa maanpintaa erilaisten siementen itämiselle, mutta ylilaidunnus köyhdyttää kasvillisuutta. Laidunnus voidaan aloittaa keväällä kasvukauden alettua ja lopettaa myöhään syksyllä.

Laidunnuksen kustannuksiin vaikuttavat muun muassa alueen aitaustarpeet ja muut ominaisuudet sekä käytetty eläinlaji. Aitaamisen lisäksi kustannuksia syntyy eläinten valvonnasta ja vakuutuksista, juomaveden järjestämisestä, suojakatoksien rakentamisesta sekä eläinten kuljetuksista.

Mikäli rantaniittyjä ei laidunneta, kasvillisuutta voidaan poistaa joko koneellisesti tai viikatteella niittämällä. Usein ranta-alueet ovat niin kosteita, ettei koneellista niittoa voida tehdä. Niitto on uusittava muutamana peräkkäisenä kesänä. Paras aika on heinäkuun lopulla tai elokuun alussa, jolloin poistettavassa kasvillisuudessa on sitoutuneena runsaasti ravinteita ja esimerkiksi vesilintujen poikueet ovat ehtineet kasvaa lentokykyisiksi.

Metsien ja soiden luonnonhoitotyöt

Metsien ennallistamisessa pyritään nopeuttamaan entisen talousmetsän palautumista luonnontilaisen kaltaiseksi. Toimenpiteillä metsiin luodaan lisää lahoppuuta, hiiltynyttä puustoa (poltto ja kulutus), lehtipuuta ja vaihtelua metsärakenteeseen esimerkiksi pienien aukeiden avulla. Lehdoissa kuusten leviäminen ja varjostus tukahduttaa lehtipuiden taimia ja hapan neulaskarikeri tekee maaperän liian happameksi lehtokasveille. Hoitotoimena on yleensä kuusten poistaminen.

Metsien ennallistamista on toteutettu erityisesti Metsähallituksen hallinnassa olevilla luonnonsuojelualueilla. Ennallistamistyöt vähenevät tulevaisuudessa, kun luonnon omat prosessit on saatu kohteissa liikkeelle. Ennallistamista on toteutettu muun muassa Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelman (METSO) avulla sekä EU:n rahoituksella (Life Luonto).

Polton ja kulotuksen avulla parannetaan luonnon monimuotoisuutta, ohennetaan paksua karikeri- ja humuskerrosta ja parannetaan monien taantuneiden lajien kasvuolosuhteita. Poltossa alueelle jätetään palamaan puusto, jotta toimenpide vastaisi metsäpaloa. Koska kulutus vapauttaa ravinteita, useimmiten niittykohteilla ja hakamailla tarvitaan jatkotoimia, kuten niittoa. Suositeltava niittyjen kulotusaika on keväällä ennen kasvun alkua, jolloin maassa on vielä riittävästi kosteutta. Metsänhoidolliselle kulotukselle paras aika on toukokuun lopulta juhannukseen, jolloin liiallisesta märkyydestä on päästy eroon.

Kulotuksen kustannukset ovat pääasiassa henkilöstökuluja. Esimerkiksi jälkivartiointia voidaan joutua tekemään useita päiviä. Työvälineinä tarvitaan muun muassa reppuruiskuja, sankoja ja rautaharavoiita. Metsänomistaja voi saada uudistusalueen kulotuksen valmisteluihin ja toteutukseen tukea (Kemera). Kulotuksen suhteen ongelmana on ammattitaitoisten työntekijöiden puute.

Ojitettujen soiden ennallistamista toteutetaan erityisesti nykyisillä luonnonsuojelualueilla ympäristöhallinnon rahoituksella. Soiden ennallistaminen on yksi METSO toimintaohjelman työlaji. Kiireellisimpiä kohteita ovat ne alueet, joilla on uhanalaisia tai harvinaistuneita lajeja tai luontotyyppejä. Ennallistamisessa käytännön työt ovat suunnittelun ja jälkiseurannan lisäksi muun muassa ojien tukkimista, patojen rakentamista sekä puuston ja muun kasvillisuuden poistamista. Kokemusten mukaan toimintaan tarvittaisiin upottaviin oloihin soveltuvan kaivinkonekaluston kuten myös pienpuun hakkuuseen ja kuljetukseen soveltuvan kaluston kehittämistä.

Vesistöjen ja kalakantojen hoitotyöt

Vesistöjen hoidon tavoitteena on parantaa kalaston elinolosuhteita, virkistyskäyttöä sekä estää vesistöjen rehevöitymistä ja umpeenkasvua, jota ravinnekuormituksen voimakas lisääntyminen on nopeuttanut viime vuosikymmeninä.

Vesikasvustojen niitto, juurakoiden poisto ja kasvijätteen poisvienti hillitsevät rehevöitymistä, kohen-tavat veden laatua sen vaihtuvuuden lisääntyessä, parantavat virkistyskäyttömahdollisuuksia sekä hel-pottavat vesillä kulkemista. Poistetun kasvibiomassan kerääminen vedestä on tärkeä osa kunnostusta, sillä veteen jäänyt kasvijäte vapauttaa hajotessaan vesistöön ravinteita, kuluttaa happea ja aiheuttaa liettymistä. Kasvimassa on läjitettävä riittävän kauas rannasta. Vesikasvien poiston kustannuksiin vai-kuttavat muun muassa käytetty menetelmä, kasvuston lajisto ja tiheys, pohjan kivisyys sekä veden syvyys.

Vesikasveja voidaan niittää leikkaamalla pohjan läheltä joko koneellisesti tai pienimuotoisesti viikat-teella. Paras niittoaika on loppukesällä heinä-elokuussa, jolloin poistettavan kasvuston ravinnemäärä on suurimmillaan. Niitto on syytä toistaa useampana peräkkäisenä vuotena. Uposkasveja voidaan poistaa myös raivausnuotalla. Menetelmä on kuitenkin työläs ja hidas. Raivausnuottaa käytetään myös kala-apajapaikkojen kunnostukseen.

Roskakalojen pyynti tai ravintoketjun kunnostus hoitokalastamalla muun muassa särkiä ja lahnoja voi parantaa arvokalojen menestymistä ja vähentää sinilevän esiintymistä. Pyynnillä harvennetaan ylitiheitä kalakantoja ja hoidetaan rakenteellisesti vinoutuneita kalakantoja sekä vähennetään ravin-teiden kertymistä. Hoitotöitä toteuttavat esimerkiksi kalastuskunnat, kyläseurat, kunnat ja ympäris-tökeskukset.

Ojituksen ja puiden uiton takia luonnontilaisia jokia, koskia ja puroja on aikoinaan perattu ja suo-ristettu. Uomien ennallistaminen palauttaa luonnon monimuotoisuutta sekä parantaa ravinteiden pidättymistä ja vesien virkistyskäyttöä muun muassa kalastuksen osalta. Käytännössä työ tarkoittaa esimerkiksi uomien kiveämistä ja sorastamista.

Ruoppauksen tarkoituksena on veden syvyyden lisääminen, kasvillisuuden vähentäminen, ravinne-kierron vähentäminen tai saastuneiden maa-aineisten poistaminen vedestä. Ruoppaus voidaan tehdä kauhalla maalta, jäältä tai lautalta tai esimerkiksi imuruoppauksella.

Vesiensuojelutyöt

Pellon ja vesistön välille jätetyt pientareet, suojakaista ja leveämmät suojavyöhykkeet vähentävät vesistöön kulkeutuvaa ravinne- ja kiintoainemäärää. Pientareet ja suojakaistat ovat maatalouden ympäristötuen saamisen edellytys. Lisäksi leveämmän suojavyöhykkeen perustamiseen voi saada ympäristötuen erityistukea. Suojavyöhykettä on hoidettava muun muassa niittämällä, keräämällä niittojäte, puustoa ja pensaikkoa raivaamalla tai laiduntamalla.

Laskeutusaltaita, kosteikoita ja pintavalutuskenttiä käytetään valumavesien puhdistukseen maa- ja metsätaloudessa. Altailla ja kosteikoilla voi olla myös maisemallista ja riistanhoidollista merkitystä. Ojien ja purojen yhteyteen kaivetut tai padotut altaat ja kosteikot hidastavat veden virtausta, jolloin maapartikkelit ravinteineen ehtivät vajota altaan pohjaan. Altaan toimivuus edellyttää sen säännöllistä tyhjentämistä lietteestä. Kosteikkojen ja laskeutusaltaiden perustamis- ja hoitotöitä ovat alueen rai-vaus, kaivuu- ja patoamistyö, maamassojen kuljetus ja levitys maisemointeineen sekä lietteen poisto. Kosteikkojen perustamiseen on mahdollista saada maaseudun kehittämissuunnitelman ei-tuotannollisten investointien tukea ja kosteikkojen hoitoon maatalouden ympäristötukea. Kestävän metsätalouden rahoituslaki rahoittaa metsätalouden vesiensuojelutöitä.

2.2 Maisemanhoitopalvelut

Aukeiden ja puustoisten viheralueiden hoito

Kuntien ja kaupunkien taajamien viheralueiden hoitotyöt käsittävät tavallisesti kasvillisuuden hoidon, puhtaanapidon sekä kalusteiden ja kulkureittien kunnossapidon. Kullakin viheralueella tehtäviin toimiin ja työtarpeeseen vaikuttaa alueen hoitoluokka, joka kertoo alueen hoitajalle alueelta edellytetyn laatutason. Vuonna 2007 uudistetussa viheralueiden hoitoluokituksessa viheralueita ovat edustusviheralueet (A1), käyttöviheralueet (A2), käyttö- ja suojavihheralueet (A3), maisemapellot (B1), käyttöniityt (B2), maisemaniityt ja laidunalueet (B3), avoimet alueet ja näkymät (B4), arvonniityt (B5), puisto- ja lähimetsät (C1), ulkoilu- ja virkistysmetsät (C2), suojametsät (C3), talousmetsät (C4) ja arvometsät (C5). Keskeisimpiä alueita luonto- ja maisemapalveluyrittäjyydelle ovat aukeat ja puustoiset viheralueet.

Edustusviheralueet, joita on esimerkiksi kaupunkien keskeisten rakennusten ympärillä, vaativat lähes päivittäistä ja korkeatasoista hoitoa. Käyttöviheralueet ovat taajamien oleskeluun ja leikkimiseen tarkoitettuja viheralueita, joilla on yleensä runsaasti nurmialueita, istutuksia ja puita. Hoitotöissä huolehditaan säännöllisesti puistojen viihtyisyydestä, siisteydestä ja turvallisuudesta. Käyttö- ja suojavihheralueilla on pääasiassa luonnonkasvillisuutta täydennettynä nurmialuein ja istutuksin. Kasvillisuuden hoidon lisäksi hoitotöissä huolehditaan muun muassa kulkureittien kunnosta.

Maisemapeltojen tavoitteena on kulttuurimaiseman ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen. Osaan pelloista voidaan kylvää kesäkukkia asukkaiden kerättäväksi. Maisemapeltoja hoidetaan maatalouden menetelmin. Virkistyskäyttöä tuetaan polkuverkostoin, joiden siisteydestä huolehditaan. Maisemaniitytjen hoidossa ylläpidetään näiden ulkoilualueiden niittymäistä maisemaa ja kulkureittejä. Niitto ja laidunnus ovat mahdollisia alueiden hoitotapoja.

Puisto- ja lähimetsien hoitotoimissa huolehditaan kulkureittien kulutuskestävyydestä, turvallisuudesta ja siisteydestä sekä kasvillisuuden elinvoimaisuudesta. Ulkoilu- ja virkistymetsissä hoitotoimissa tähdätään ulkoilumahdollisuuksien turvaamiseen, metsämaiseman hoitoon ja alkuperäisen luonnon säilyttämiseen. Suojametsissä hoidon tavoitteena on suojavaikutuksen säilyttäminen.

Julkisten viheralueiden hoidon lisäksi vastaavia töitä ovat yksityisten puutarhojen hoito. Töitä ovat esimerkiksi nurmikkojen ja istutusten perustaminen ja hoito, pensaiden ja puiden leikkaukset, ongelmapuiden kaadot ja kantojen jyrinnät sekä muurien ja kivetysten rakentaminen.

Liikenneympäristöjen viheralueiden hoito

Liikenneympäristöjen viheralueiden hoito käsittää muun muassa niittoa, vesakkojen raivausta, tienvarsien ja levähdysalueiden puhtaanapitoa ja jätehuoltoa sekä rakenteiden ja istutusten hoitoa. Töillä on suuri merkitys liikenneturvallisuuteen ja tienvarsimaisemaan. Turvallisuuden huomioon ottaminen korostuu myös töiden toteutuksessa. Esimerkiksi vesakonraivaus- ja niittotöiden työ- ja liikenneturvallisuuden parantamiseksi Tiehallinto on laatinut urakoitsijoille tarkoitetun turvallisuusohjeen muis-tilistoinen.

Tienvarret niitetään tavallisesti kerran vuodessa, mutta esimerkiksi levähdysalueiden nurmikoita niitetään useammin. Niitto pyritään aloittamaan rehevästi kasvavista alueista. Yleensä karuilla tiejaksoilla olevien ketokukkakohteiden niitto voidaan tehdä loppukesästä kukintakauden jälkeen.

Tiehallinto ostaa tienvarsien viheralueiden hoitoon liittyviä palveluita avoimilta markkinoilta kilpailuttamalla. Suuntaus on kohti nykyistä laajempia ja pitkäkestoisempia hankintoja, joissa laatuvaatimukset korostuvat. Viheralueiden hoidon lisäksi töihin voi kuulua myös teiden talvihoitoa ja sorateiden kunnostusta. Myös kunnat ovat merkittäviä palvelujen hankkijoita. Lisäksi rautateiden varret ovat merkittävä mahdollisten hoitotöiden kohde.

Ranta-alueiden siivous ja näkymien avaaminen

Puuston ja pensaikon kasvu peittää usein järvinäkymät niin taajamissa, ulkoilureiteillä kuin teiden varsillakin. Puiden vähentäminen ja pensaikkojen raivaus avaavat paikoin näkymiä vesistöön. Myös ranta-alueiden siivous, niitto ja laidunnus selkeyttävät näkymiä ranta-alueelle. Maiseman avaamisella on merkitystä viihtyvyydelle ja matkailulle.

Maisemointityöt

Maisemoinnilla korjataan ihmistoiminnan jälkiä erilaisilla toiminnasta vapautuvilla alueilla kuten sorakuopilla, kulkuväylien liittymäalueilla, teollisuusalueilla ja kaatopaikoilla. Usein toimintaan liittyy velvoite maisemointiin. Metsittämisen ja nurmettamisen lisäksi maisemointi voi käsittää monimuotoisten, eri kasvi- ja eläinlajeille sopivien elinympäristöjen luomisen.

Myös vanhojen, rumentavien rakennusten purku tai kunnostus parantaa maisemaa. Purkutöitä toteutetaan muun muassa ympäristönsuojelua ja -hoitoa edistävinä työllisyystöinä (YTY-työt), joiden rahoitus on koottu erityisesti TE-keskusten työvoimaosastojen, ympäristöministeriön ja kuntien rahoit-

tuspäätöksillä. Yleistä tarvetta palvelevissa tukitoissa veloitetaan mahdolliset materiaalikulut rakennusten omistajilta.

2.3 Luonnon käyttöön liittyvät palvelut

Retkeily- ja virkistyskohteiden työt

Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu ohjautuvat entistä enemmän opastettujen luontoreittien ja rakennettujen nuotiopaikkojen äärelle, mikä toisaalta vähentää luonnon kulumista. Luonnossa kulkijat odottavat aikaisempaa parempia palveluita.

Suojelualueitten, erityisten luontokohteiden ja virkistysalueitten lisäksi erilaisten luontorakenteiden, kuten pitköspuiden, siltojen, lintutornien, opasteiden ja opastaulujen, nuotiopaikkojen, laavujen, taukotupien ja käymälöiden määrä ja lisätarve on kasvanut muilla luontoreiteillä ja matkailupalveluiden yhteydessä. Rakentamisen lisäksi kohteissa tarvitaan säännöllistä ylläpito- ja kunnostustyötä sekä jäte- ja polttopuuhuoltoa. Myös erilaisten opastuspalveluiden tarve kasvaa.

Ulkoilu- ja liikuntapaikkojen perustaminen ja hoito

Liikuntapaikkojen hoito käsittää talvella esimerkiksi hiihtolatujen, luistelualueiden ja talviuintipaikkojen hoitotöitä. Kesällä töitä ovat mm. nurmi-, pallo- ja yleisurheilukenttien, uimarantojen ja venesatamien hoito sekä luonto- ja vesiliikuntapaikkojen hoito. Myös liikuntapaikkojen perustaminen tarjoaa työtehtäviä. Valmiuksia alan työtehtäviin antaa muun muassa liikuntapaikkojenhoitajan ammattitutkinto.

Tieisännöinti ja yksityisteiden kunnossapitotyöt

Tieisännöintipalveluihin kuuluvat esimerkiksi tiekuntien hallinnolliset tehtävät, tietöiden kilpailutukset, tilaukset ja valvonnat, teiden kunnan valvonta ja tieyksiköiden tarkistukset. Aiemmin lähinnä talkooluonteisesta yksityisteiden hoidosta on kehitetty viime vuosina koulutuksen avulla maaseudulle uusi ammatti ja sivuelinkeino.

Yksitystien kunnossapito tarkoittaa toimenpiteitä, joita tarvitaan tien pysyttämiseksi sen tarkoituksen edellyttämässä kunnossa. Kunnossapitoon kuuluvat tieväylän lisäksi ojat pientareineen. Käytännön töitä ovat esimerkiksi lanaukset, hiekoitus, tienvarsien niitto ja raivaus, siisteydestä huolehtiminen, auraukset, aurausviitoitukset ja ojien kunnosta huolehtiminen.

Kiinteistöjen ja tonttien huolto- ja kunnostustyöt

Mökkitalkarit ja omakotitalkarit tekevät vapaa-ajan asuntoihin, omakotitaloihin ja muihin kiinteistöihin liittyviä huolto-, ylläpito- ja kunnostustyitä. Talonmiehen tehtävien kaltaiset työt perustuvat tavallisesti huoltosopimukseen. Töihin kuuluu muun muassa tarkistuskäyntejä, lämmitystä, nurmikon leikkuuta, puutarhanhoitoa, lumitöitä, polttopuuhuoltoa, siivousta, remontointia ja laiturihuoltoa. Suomessa on noin miljoona omakotitaloa ja vajaa puoli miljoonaa vapaa-ajanasuntoa.

Asunnon tai vapaa-ajan asunnon tavanomaisiin kotitalous-, kunnossapito- ja perusparannustöihin on mahdollista saada kotitalousvähennystä. Kotitalousvähennyksessä asuntoon katsotaan kuuluvaksi piha-alue (tontti) ja sillä sijaitsevat asumista palvelevat rakennukset ja rakennelmat. Haja-asutusalueella piha-alueena voidaan pitää asuntoa ympäröivää enintään 10 000 neliömetrin suuruista aluetta. Etuus koskee muun muassa remontointia, maalausta, laatoitusta ja pihatöitä kuten lehtien haravointia, nurmikon leikkuuta, pihapuiden kaatoa, polttopuiden pilkkomista, lumitöitä, pihan kunnostusta ja laiturin korjausta. Esimerkiksi uudisrakennus, koneiden korjaus ja asennus, nuohous tai jätehuolto ei kuulu vähennyksen piiriin.

Sähkölinjojen raivaus

Myrskyjen tai lumen painon takia sähkölinjoille kaatuvat puut ovat yleisin syy sähkökatkoksiin, joten puiden kaatoa ja oksien karsimista tehdään säännöllisesti ennaltaehkäisevänä työnä. Lisäksi linjojen alle kasvavat puut ja pensaikat on raivattava pois säännöllisin väliajoin. Raivauksessa käytetään raivaus- ja moottorisahatyötä, metsäkoneita ja jopa helikoptereita. Töiden toteutuksessa sähköyhtiöt käyttävät usein urakoitsijoita.

Puunkorjuu erityiskohteilla

Metsurityötä käytetään nykyisin lähinnä erityiskohteissa, joissa koneellinen hakkuu ei onnistu tai joihin koneita ei haluta viedä. Kohteilla voidaan puunkorjuussa käyttää muun muassa mönkijöitä ja moottorikelkkoja. Hevosmetsätyö tarjoaa perinteikkään ja maastolle kevyen tavan puunkorjuuseen. Hevonen ei vaurioita jäljelle jäävää puustoa, juuria eikä kasvillisuutta. Puunkorjuu on lisäksi mahdollista ympäri vuoden ja metsäpolkuja hyödyntäen. Hevosilla tehtävää puunkorjuuta käytetään esimerkiksi taajamametsien ja suojelualueiden hoidossa sekä muissa kohteissa, joihin hakkuukoneilla tai traktoreilla ei päästä tai haluta mennä. Työmenetelmä soveltuu myös matkailu- ja kulttuurikohteisiin, joissa vaalitaan vanhojen työmenetelmien säilymistä.

Energiapuun ja luonnonmateriaalien keruu

Luonnon- ja maisemanhoidon yhteydessä maastosta poistettava puuaines ja raivaustähteet on monessa tapauksessa mahdollista hyödyntää esimerkiksi polttopuuna ja energianlähteenä. Monilla kohteilla välttämätön raivaustähteen keruu on usein kustannuksiltaan ja työmäärältään suurin osa maisemanhoitotyötä. Kuljetusvaikeuksien ja -kustannusten takia osa jätteistä poltetaan kohteilla. Koneellinen korjuu voi pienentää kustannuksia, mutta herkillä ja pienillä kohteilla koneista ei ole apua. Raivausjätteen energiaominaisuuksia parantava kuivattaminen on ongelmallista, sillä usein risujen varastointi ja myöhempi hakettaminen ei ole esteettisistä syistä kohteiden lähellä mahdollista.

Luonnonmateriaaleja voidaan kerätä hoitokohteilta ja hyödyntää esimerkiksi käsityö- ja koristemateriaalina. Käytännössä tämä vaatii yhteistyötä ja aikataulujen sovittamista luonnontuotealan yrittäjien ja harrastajien kanssa. Mahdollisia kerättäviä materiaaleja ovat esimerkiksi pajut, katajat ja erilaiset luonnonkasvit.

Riistanhoitotyöt

Riistanhoito tarjoaa luonnonhoitoon liittyviä töitä sekä palveluita, joita voidaan hyödyntää virkistyskäytössä sekä luonto- ja metsästysmatkailussa. Tulevaisuudessa töitä voi olla riistaeläinten ja niiden elinympäristöjen hoidon lisäksi riistakantojen säätelyssä. Esimerkiksi hirvikantojen säätelyllä ja hirvi-vaara-alueitten erityistoimilla on vaikutusta liikenneturvallisuuteen sekä maa- ja metsätalousvahinkoihin. Metsästävä väestön kaupungistuminen ja ikääntyminen voivat aiheuttaa maaseudun harvenneelle metsästäjäkunnalle kohtuuttomia yhteiskunnallisia tehtäviä. Kehityssuunta lisää kaupallisten metsästyspalveluiden tarvetta ja mahdollisuuksia.

Suomen luonnon tulokaslajien kuten supikoiran ja minkin kantojen rajoittamisella on myönteinen vaikutus esimerkiksi kosteikkojen linnuston poikastuotantoon. Pienpetopyynti voi toimia yhtenä luonnonsuojelualueiden hoitokeinona. Kosteikoilla ja muilla lintukohteilla poikastuotantoa voidaan parantaa tehostamalla pienpetopyyntiä. Pyyntiä on toteutettu muun muassa ympäristönsuojelua ja -hoitoa edistävinä työllisyystöinä (YTY-työt) sekä hankkeina, joihin paikalliset metsästäjät ovat osallistuneet.

---

3 Luonto- ja maisemapalvelujen asiakkaat ja tuottajat

3.1 Luonto- ja maisemapalvelujen asiakkaat ja kysynnän kehitys

Kunnat ja seurakunnat

Kunnat ja seurakunnat ovat merkittäviä maanomistajia, joilla on metsää, avoimia alueita ja puistoja. Luonto- ja maisemapalveluihin liittyviä töitä kunnissa ja seurakunnissa on erityisesti erilaisten viheralueiden perustamis- ja hoitotöissä. Rakennettujen puistomaisten alueiden ja liikenneympäristöjen lisäksi töitä on maaseutumaisten viheralueiden, peltojen ja niittyjen sekä taajamien lähimetsien hoidossa. Taajamien metsien käsittely vaatii usein erikoistyötä. Asukkaiden virkistysmahdollisuuksista huolehtiminen edellyttää lisäksi muun muassa liikuntapaikkojen, retkeily- ja virkistyskohteiden sekä rantojen kunnosta ja turvallisuudesta huolehtimista. Tavallisesti alueita hoidetaan niille tehtyjen hoitosuunnitelmien mukaisesti.

Viheralueiden ja erilaisten virkistyskohteiden hoidolla on kasvava merkitys kuntien imagolle ja vetovoimatekijänä. Kuntametsien virkistys- ja suojelukäyttö lisääntyy, jolloin niissä tarvitaan nykyistä pienipiirteisempää suunnittelua ja hoitoa. Käytävissä olevat resurssit ovat merkittävä hoitotöiden rajoite. Toistaiseksi merkittävä osa töistä tehdään kuntien vihertoimen tai teknisen toimen omana työnä, mutta kustannussäästöjen takia henkilöstöä on vähennetty ja toimintaa on ulkoistettu. Kunnat ostavat ulkopuolisilta yrittäjiltä esimerkiksi sesonkiluonteista ja erityistä konekantaa vaativaa työtä. Toisaalta maaseutumaisesti hoidetut alueet ovat hoitokustannuksiltaan edullisia viheralueita. Esimerkiksi pelto- ja niittyalueita sekä teiden pientareita on mahdollista suurelta osin hoitaa tavanomaisilla maatalouskoneilla, mikä tarjoaa uusien toimintamallien kautta kasvavia mahdollisuuksia maaseutuyrittäjille palvelujen tuottajina.

Tiehallinto ja tiekunnat sekä Ratahallintokeskus

Tiehallinto tiepiireineen toimii liikenneympäristöjen hoidossa tilaajavirastona, jolla ei ole itsellään käytännön hoitotöihin kalustoa eikä työntekijöitä. Suomen lähes 78 000 yleisten teiden kilometriä on jaettu noin 90 pitkäkestoiseen alueurakkaan, joille ostetaan urakoitsijalta sovitut laatuvaatimukset ja toimintaohjeet täyttävä teiden palvelutaso.

Kokonaistaloudellisissa urakoitsijan valintaperusteissa ratkaisuun vaikuttavat hinnan lisäksi laadulliset ja toiminnalliset tekijät, jotka urakoitsijoiden on esitettävä tarjouksissaan. Töille asetetaan tietyt pätevyys-, toimivuus- ja laatuvaatimukset, joiden täyttämistä urakoitsijalla on oltava selvitys. Useimpien erikoistyöt kuten kulttuuriympäristöjen hoito ovat osana kokonaisurakkaa, jolloin alirakoinnista on sovittava pääurakoitsijan kanssa. Markkinaosuudeltaan suurin hoitotöistä vastaava urakoitsija on valtion liikelaitos Destia (entinen Tieliikelaitos). Viime vuosina palveluiden toteuttajiksi on tullut myös ulkomaisia urakoitsijoita. Maaseutuyrittäjillä on toimintaansa ja yhteistyötään kehittämällä mahdollisuuksia osallistua kokonaisurakoiden sekä mahdollisten erillisurakoiden toteutukseen.

Yksityisteiden, joita on Suomessa noin 350 000 kilometriä, tienpidosta vastaavat tieosakkaiden muodostamat tiekunnat. Tavallisesti käytännön hoitotoimien järjestelyistä ja palveluiden hankinnasta vastaavat tiekuntien valitsevat hoitokunnat tai toimitsijamiehinä työskentelevät tieisännöitsijät. Useiden

tiekuntien yhteisten tieisännöitsijöiden avulla arvioidaan urakkakokojen kasvavan ja näin syntyvän kustannussäästöjä. Syntyvät työkokonaisuudet voivat olla urakoitsijalle kiinnostavampia kuin hajanaiset työt. Varsinaisen tien kunnossapidon lisäksi palveluun voi sisältyä tiemaisemien hoito. Yksityisen tiekunnan on kilpailutettava hankintansa julkisesti, mikäli julkisen tuen suuruus on yli puolet hankinnan arvosta ja tiettyjen kynnsarvojen ylittyessä (mm. palveluhankinnassa kansallinen kynnsarvo on 15 000 euroa, alv 0 %). Tieosakkaiden ikääntyminen ja kustannussäästöjen hakeminen tarjoavat kasvavia mahdollisuuksia alan palveluita tarjoaville yrittäjille.

Suomen liikennöidyn rataverkon (noin 5 800 kilometriä) maisemien hoidolla ja raivauksella on muun muassa matkailun ja liikenneturvan kannalta merkitystä. Rataverkon ylläpidosta vastaa Ratahallintokeskus, mutta radan ja ratapenkan ulkopuoliset alueet eivät kuulu sen toimialueeseen.

Voimayhtiöt

Voimajohtojen alla olevien johtoaukeiden raivausta tehdään lähinnä sähköntuotannon turvallisuuden takia, mutta alueilla on myös luonnonhoidollista ja maisemallista merkitystä. Nämä alueet voivat toimia perinnebiotooppeja korvaavina elinympäristöinä. 25–100 metriä leveitä voimalinjoja on Suomessa noin 20 000 kilometriä. Johtoaukeiden noin 50 000 hehtaarin kokonaismäärästä on yli 30 000 hehtaaria kantaverkkoyhtiö Fingridin hallinnassa. Yhtiöllä on oikeus ja velvollisuus pitää johtoaukea vapaana puista ja pensaista, jotka voisivat häiritä johdon käyttöä tai kunnossapitoa. Johtoaukeita hoidetaan keskimäärin kuuden vuoden välein urakoitsijoilla miestyövoimin tai koneellisesti. Maa-alue ja niiden puusto kuuluvat kuitenkin maanomistajalle.

Alueelliset ympäristökeskukset

Alueelliset ympäristökeskukset edistävät ja valvovat luonnon- ja maisemansuojelua alueillaan. Ne päättävät kuntien, yhteisöjen ja yksityisten maanomistajien omistamille maille perustettavista luonnonsuojelualueista sekä pääosin vastaavat näiden alueiden hoidosta. Ympäristökeskuksilla on käytävissä ympäristönhoitoon varattuja rahoja, joista osa käytetään ostopalveluihin. Luonnon- ja maisemanhoitotöihin on käytettävissä myös erillisrahoituksia, työllisyysrahoitusta sekä hankevaroja.

Ympäristökeskusten toimesta tehdään muun muassa perinnebiotooppien raivaus- ja hoitotöitä, lintuvesien ja lehtojen hoitotöitä sekä jokien entisöintiin, vesistöjen hoitoon ja suojeluun liittyviä töitä. Kulttuuriympäristöjen hoitoon liittyviä töitä ovat esimerkiksi vanhojen rakennusten kunnostaminen, soraomonttujen maisemointi, maisemanhoitorauvaukset ja maisemaa rumentavien rakennusten purkaminen. Työllisyystöiden työkohteina ovat olleet myös ulkoilu- ja virkistysalueet.

Perinnebiotooppien hoito-ohjelmat sekä Natura 2000 -alueille tehdyt hoito- ja käyttösuunnitelmat linjaavat kohteiden hoitotöiden tarvetta ja kiireellisyyttä. Koska ympäristökeskuksilla ei ole merkittävästi omia henkilöresursseja hoitotöiden toteuttamiseen, ostopalveluiden tarve voi kasvaa.

Museovirasto

Suomen aineellisen kulttuuriperinnön vaalimisesta ja muinaisjäännösalueiden hoidosta vastaava Museovirasto on laatinut hoidettaville muinaisjäännöskohteille hoito- ja käyttösuunnitelmia ohjaamaan käytännön hoitotyötä. Kun perusraivauksen jälkeen on saavutettu kohteen tavoitetila, tarvitaan jatkuvaa ylläpitotyötä.

Asiantuntemusta vaativia töitä on muinaisjäännöskohteilla tehtävä enimmäkseen ilman koneiden apua, perinteisin työtavoin. Hoitotoimiin on oltava maanomistajan lupa. Merkittävä osa kohteista hoidetaan työllisyystöinä. Tavoitteena on saada kohteiden hoitoa laajenemaan muun muassa yhdistämällä kohteita laajoihin maisemanhoitohankkeisiin tai elinkeinojen kehittämistöimiin.

Metsähallitus

Metsähallitus on valtion liikelaitos, jonka hallinnassa ovat valtion maa- ja vesialueet. Liiketoiminnan tulosalueista metsätalous tuottaa keskeisimmän osan yrityksen tuloista. Metsätalouden puunkorjuutöistä, kuljetuksista sekä metsänhoitotöistä merkittävä osa ostetaan ulkopuolisilta urakoitsijoilta. Metsähallituksen pääosin budjettivaroin hoidettaviin julkisiin hallintotehtäviin kuuluvat muun muassa luonnonsuojelu- ja retkeilyalueiden hoito, metsästys- ja kalastusasiat sekä luonnonsuojelun ja virkistyskäytön edistäminen valtion mailla ja vesillä. Julkisista hallintotehtävistä vastaa Luontopalvelut -tulosalue.

Metsähallituksen Luontopalvelut hoitaa valtion maiden luonnonsuojelualueita, kansallis- ja luonnonsuojelukohteita sekä erämaa- ja retkeilyalueita. Lakisääteisten luonnonsuojelualueiden pinta-ala on yhteensä noin 1,57 miljoonaa hehtaaria. Kaikkiaan hoidettavia maa- ja vesialueita on yli 7 miljoonaa hehtaaria. Hoidettavina on myös runsaasti erilaisia rakennuksia ja rakenteita. Luonnonsuojelumenetelmistä käytetään esimerkiksi metsien ja soiden ennallistamista. Luonnonsuojelutöiden tekemisen ja teettämisen lisäksi Metsähallitus muun muassa tekee luontokartoituksia, rakentaa alueiden opastus- ja palveluvälineitä sekä järjestää opastustoimintaa.

Pääosan hoitotöistä esimerkiksi kansallispuistoissa Metsähallitus hoitaa omana työnä erityisesti alueilla, joilla on runsaasti valtionmaita, metsätaloutta ja omaa metsurityövoimaa. Kuitenkin hajallaan olevien, pienien suojelualueiden sekä vastaavien retkeilykohteiden hoitotöiden toteuttamiseen toivotaan ostopalveluita. Esimerkiksi saaristossa kyse on kokonaisuudesta ja -palveluista, mikä vaatii monialaosaamista ja kalustoa. Palveluiden oston tarvetta kasvattaa valtionhallinnon tuottavuusohjelma, joka vähentää Metsähallituksen omaa henkilöstöä. Kuitenkin perinnebiotooppien ja -maisemien hoidon tarpeen arvioidaan kasvavan nykyisestä noin 1 400 hehtaarista (2007). Lisäksi ennallistamistöitä tehdään 2 700 hehtaarilla vuonna 2007 Metsähallituksen omien metsureiden voimin.

Luontopalvelujen toiminnan kokonaismenot olivat vuonna 2006 noin 54 miljoonaa euroa, josta 66 % tuli ympäristöministeriöstä ja 11 % maa- ja metsätalousministeriöstä. Henkilötyövuosia toimintaan käytettiin 587, joista vakinaisia oli 355. Lähes puolet kokonaistyöpanoksesta käytetään luonnonsuojelun toimintaan ja neljännes luonnonsuojelun tehtäviin. Toiminnan resursseja kiristävät Etelä-Suomen uusien suojeluohjelmien mukana Metsähallituksen hoidettavaksi siirtyvät luontoreitit. Nykyisellään Metsähallituksen hoidettavana on muun muassa 5 980 kilometriä retkeilyreittejä, 2 820 taikopaikkarakennelmaa ja 1 640 polttopuuhuoltorakennelmaa. Moottorikelkkareitit ja -uria on hoidettavana runsaat 7 100 kilometriä.

Metsäkeskukset

Alueelliset metsäkeskukset edistävät kestävää metsätaloutta ja vastaavat lakien määräämistä viranomaistehtävistä. Metsäkeskukset päättävät kestävä metsätalouden rahoituslain mukaisista taloudellisista tuista, joita metsänomistajat saavat metsäluonnonhoitoon. Tuki voi olla korvausta luonnonhoidon ylimääräisistä kustannuksista metsäkeskuksen toteuttamassa luonnonhoitohankkeessa tai korvausta tärkeän elinympäristön säilyttämisestä ympäristötuen tyyppisesti. Luonnonhoitotöihin hankitaan myös muuta rahoitusta. Luonnonhoitohankerahoitus on ollut kasvussa ja määrä on edelleen lisääntymässä.

Luonnonhoitohankkeiden työt ovat hyvin vaihtelevia työmäärältään ja osaamisen vaatimuksiltaan. Töitä toteutetaan oman henkilöstön työnä ja ostamalla palveluja yrittäjiltä ja yrityksiltä.

Metsänhoitoyhdistykset

Metsänhoitoyhdistyksiä toimii jokaisen kunnan alueella. Ne palvelevat metsänomistajia kaikissa metsän hoitoon ja käyttöön liittyvissä asioissa. Puuntuotantoon ja hakkuuseen liittyvien palvelujen lisäksi ne voivat tarjota maisema- ja luontopalveluja asiakkailleen. Metsänhoitoyhdistyksillä on palveluksensaansureita ja yhteistyökumppaneina koneyrittäjiä, joilta hankitaan osa töiden toteutuksesta.

Maanviljelijät ja metsänomistajat

Maatalouden ympäristökijärjestelmä ohjaa ja antaa resursseja maatalouteen liittyvään ympäristönhoitoon, luonnon monimuotoisuuden kehittämiseen ja maisemanhoitoon. Luonto- ja maisemapalveluihin liittyviä toimenpiteitä sisältyy ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteisiin sekä erityistukisopimuksiin muun muassa perinnebiotooppien hoitamiseksi, luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi tai perinteisten rakenteiden ja rakennelmien ylläpitämiseksi ja hoitamiseksi.

Luonnon- ja maisemanhoitoon liittyvien töiden hankkiminen tilan ulkopuoliselta urakoitsijalta on vaihtoehto, jos itsellä ei ole töihin aikaa, sopivaa konekantaa tai riittävää ammattitaitoa. Selvitysten mukaan tällä hetkellä 10–20 % erityistukisopimustiloista on halukas palveluiden ostamiseen. Ongelmana on se, että tukitaso ei välttämättä kata palveluiden ostohintaa.

Maanomistajien tilan ulkopuolelta ostamia palveluita voivat olla esimerkiksi perinnebiotooppien rai-vaus- ja hoitotyöt, laidunnus sekä vesien suojelutyöt kuten suojavyöhykkeiden, kosteikkojen ja laskeutusaltaiden perustaminen ja hoito.

Joka kuudes suomalainen eli noin 900 000 ihmistä on metsänomistajia. Yksityismetsistä on kolme neljäsosaa perheiden omistuksessa. Neljäsosan omistaa perikunta tai yhtymä. Metsänomistajien keski-ikä on 57 vuotta. Heistä joka toinen asuu tilalla ja joka toinen tilan ulkopuolella. Useimmat metsänomistajat ovat eläkeläisiä (37 %), muina ryhminä ovat palkansaajat (30 %), maa- ja metsätalousyrittäjät (22 %) ja muun alan yrittäjät (6 %). Tyypillisimmät piirteet metsänomistamisen muutoksessa ovat viljelijöiden osuuden pieneneminen, metsänomistajien muutto tilan ulkopuolelle, kaupungistuminen, ikääntyminen ja naisvaltaistuminen.

Metsänomistusrakenteen muutos on seurausta siitä, että koko yhteiskunnan elinkeinorakenne on muuttunut ja että alueelliset kehityserot ovat kasvaneet. Myös muuttoliike Suomen sisällä on jatkunut. Metsänomistajakunta luonto- ja maisemapalvelujen asiakkaana on hyvinkin moninainen. Asiakaskunnan segmentointia ei juuri ole tehty luonnon- ja maisemanhoidon asiakkuuden näkökulmasta. Asiakasrahoitteisille töille on varmasti tarvetta ja siksi tuotteita kannattaa kehittää.

Yksityinen metsänomistaja voi vähentää metsäverotuksessa metsätalouteen liittyviä kuluja myös luonnon ja maisemanhoidon osalta. Metsänomistajat voivat hyödyntää eräissä luonnonhoidon töissä kestävänsä metsätalouden rahoituslain (Kemera) tarjoamia mahdollisuuksia. Metsäkeskus voi toteuttaa yksityismailla yhteistyössä valmisteltuja, metsäluonnonhoitoa ja monimuotoisuutta edistäviä hankkeita, joiden suunnittelu ja toteutus ovat metsänomistajille maksuttomia. Laki on muuttumassa vuoden 2008 aikana.

Yritykset

Hoidettu luonto ja maisema parantavat matkailuyritysten toimintamahdollisuuksia ja kilpailukykyä. Maisemanhoidon lisäksi matkailuyrityksillä voi olla tarvetta erilaisiin retkeilykohteiden töihin kuten luontoreittien ja -rakenteiden huoltoon ja ylläpitoon sekä polttopuu- ja jätehuoltoon. Myös talviiikuntapaikkojen sekä kiinteistöjen huolto ja kunnostus voivat tarjota työtehtäviä palveluja tarjoaville yrityksille. Erityinen merkitys yritysten kysynnälle on erityisissä matkailukeskittymissä.

Hoidetulla ympäristöllä on olennainen merkitys matkailun lisäksi myös muiden toimialojen yrityksille, muun muassa niiden julkisuuskuvalle. Hoitotöillä voidaan parantaa liike- ja teollisuusalueiden ilmettä. Urakoitsijat voivat vastata yrityksen virkistys- ja edustustiloista sekä niiden ympäristöjen kunnossapidosta.

Luonnonhoito voi olla osa yrityksen asiakkaille tarjottua kokonaispalvelua. Esimerkiksi jotkut puunhankintayritykset tarjoavat sopimusasiakkailleen luonnonhoitotöitä, jotka yleensä ostetaan yksityisiltä yrittäjiltä. Ympäristöstä huolehtiminen ja erilaisiin luonnon- ja maisemanhoidon projekteihin osallistuminen voivat olla lisäksi osa yritysten yhteiskuntavastuullisuutta, jonka arvioidaan saavan lisää merkitystä lähitulevaisuudessa.

Luonnonvarojen käyttöön, kuten maa-ainesten ottoon, liittyy usein maisemointivelvoitteita, jotka yritysten on mahdollista täyttää ammattilaisilta ostettavilla palveluilla. Lisäksi yritykset saattavat olla kiinnostuneita ostamaan luonnon- ja maisemanhoidon yhteydessä poistettavaa puu-ainesta ja rai-vausjätettä käytettäväksi esimerkiksi energiatuotantoon tai luonnontuotealalla. Erilaisten alihankintasuhteiden kautta luonto- ja maisemapalveluyrittäjät voivat tarjota erikoisosaamista ja -palveluja toisille yrityksille.

Kyläyhdistykset, muut yhdistykset ja säätiöt

Kylille luonnon- ja maisemanhoidolla on merkitystä asuinviihtyisyyden ja alueen vetovoimaisuuden kannalta. Tarvetta on esimerkiksi kylämaiseman ja tienpiennarten umpeen kasvamisen torjunnalle, vesistöjen hoitotöille, rakennusten ja rakennelmien korjaamiselle sekä retkeily- ja virkistyskohteiden hoito- ja huoltotöille. Maisema-asiat on sisällytetty osaan kylille laadituista kyläsuunnitelmista.

Kyläyhdistysten lisäksi kalastuskunnat, virkistysalueyhdistykset, metsänhoitoyhdistykset sekä muut yhdistykset ja säätiöt voivat toimia luonto- ja maisemapalvelujen tilaajana alan yrityksiltä. Esimerkiksi kalastuskunnat voivat vastata vesistöjen ja kalakantojen hoitotöiden järjestelyistä, virkistysalueyhdistykset retkeilykohteiden hoito- ja huoltotöistä sekä luontojärjestöt tai metsästysseurat kosteikkojen ja perinnebiotooppien hoidosta. Metsästysseuroilla voi olla lähitulevaisuudessa tarvetta myös muiden riistanhoitoon liittyvien palveluiden hankintaan seuran jäsenistön ikääntyessä ja kaupungistuessa. Ostopalvelujen lisäksi yhdistykset voivat palkata muun muassa palkkatuen tai hankevaroin omia työntekijöitä. Yhdistykset voivat toimia ns. välittäjäorganisaatioina palvelujen organisoinnissa ja rahoituksen kokoamisessa.

Yksityiset ihmiset

Yksittäiset ihmiset ja kotitaloudet voivat olla kiinnostuneita ostamaan luonto- ja maisemapalveluita. Vakituksilla tai vapaa-ajan asukkailla voi olla tarve esimerkiksi erilaisiin kiinteistöjen ja pihapiirien huolto- ja kunnostustöihin, asunnolle johtavan tien hoitoon tai rantojen raivaukseen. Asunnon tai vapaa-ajan asunnon tavanomaisiin kotitalous-, kunnossapito- ja perusparannustöihin on mahdollista saada verotuksessa kotitalousvähennystä.

Kasvavaa kysyntää arvioidaan olevan myös maisemanhoitotöille ja maiseman säilyttämiselle. Virkistys- ja maisema-arvokaupassa maanomistaja ylläpitää alueen maisema- ja virkistysarvoja ja saa korvauksen esimerkiksi menetetyistä puuntuotantotuloista ja mahdollisista lisätöistä. Käytännössä tämä vapaaehtoinen sopiminen tarkoittaa esimerkiksi hakkuista pidättäytymistä mökkitontin läheisyydessä. Yksittäisen mökkiläisen lisäksi maanomistajan kanssa tehtävän sopimuksen osapuolia (asiakkaita) voivat olla muun muassa kunnat ja matkailuyritykset.

Hankkeet

Hanketoiminnasta on tullut merkittävä resurssi ja palvelujen ostaja luonto- ja maisemapalveluihin liittyvissä töissä. Erilaiset rahoitukset ovat mahdollistaneet sekä yksittäisten kohteiden että mittavien kokonaisuuksien toteuttamisia. Merkittävä osa kohteiden raivauksista on hankerahoituksen varassa. Rahoituksen lyhytkestoisuus ja työvoiman vaihtuvuus kuitenkin hankaloittavat säännöllisten hoitotoimien tekoa ja kokonaisuuksien aikaansaamista. Hoitosuunnitelmien teolla voidaan kohteille luoda muuttuviin oloihin pitkäjänteiset ohjeistukset ja saada tehokkuutta rahoituksen käyttöön.

Hankerahoitus mahdollistaa monien erilaisten toimijoiden osallistumisen luonnon- ja maisemanhoitoon. Toimintamahdollisuudet ulottuvat paikallistasolle. Käytännössä tarvitaan välittäjäorganisaatioita, jotka kokoavat rahoituksen, osaavat tekijät ja tekemättömät työt sekä organisoivat toteutuksen.

Hankerahoitusta luonnon- ja maisemanhoitoon liittyviin töihin käyttävät merkittävästi muun muassa alueelliset ympäristökeskukset, metsäkeskukset, Metsähallitus, kunnat, Museovirasto sekä erilaiset yhdistykset. Hankerahoitukseksi luettavia ovat myös työllisyysrahoitus esimerkiksi Ympäristönsuojelua ja -hoitoa edistävät työllisyystyöt eli YTY-työt, Kestävän metsätalouden rahoituslain mukainen rahoitus sekä erilaiset EU-rahoitukset esimerkiksi Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma, ESR- ja EAKR-ohjelmat ja Life-rahoitus.

3.2 Luonto- ja maisemapalvelujen tuottajat ja tarjonnan kehitys

Luonto- ja maisemapalveluyritykset

Luonto- ja maisemapalveluihin liittyvät työt monipuolisine ja lisääntyvine osaamisvaatimuksineen vaativat uuden ammattikunnan, ammattitaitoisen luonto- ja maisemapalveluyrittäjän. Alan tarpeisiin on jo osin syntynytkin palveluita tarjoavia yrityksiä. Toistaiseksi alan yritys kenttä on kuitenkin pääosin varsin hajanainen ja tilastoimaton. Alan yrittäjyyden kehittyminen omalla toimialalla nostaisi myös maiseman- ja luonnonhoidon arvostusta.

Työtehtävät tarjoavat päätoimisen yrittäjyyden lisäksi mahdollisuuksia monialayrittäjyyteen perinteisten maaseutuelinkeinojen rinnalla. Esimerkiksi maatalousyrittäjille sopivia kohteita luonto- ja maisemapalvelutöissä ovat muun muassa maisemapeltojen viljely, viljelemättömien alueiden hoito, niittyjen hoito, tienvarsien niitto, pajukkojen raivaus ja muut raivaustyöt sekä ranta-alueiden hoito.

Luonto- ja maisemapalveluyrittäjyyttä on mahdollista kuvailla yritys esimerkkien avulla:

Essnature, Pedersöre

Essnature on vuonna 2004 perustettu yritys, joka tarjoaa luontomatkailupalveluita kesällä ja talvella, tekee ympäristöselvityksiä, suunnittelee ja hoitaa vaellusreittejä, hoitaa ja kunnostaa kulttuuriympäristöjä, vesistöjä ja muita elinympäristöjä sekä tarjoaa alaan liittyvää koulutusta ja konsultointia. Pohjanmaalla yrittäjänä toimiva Mattias Kanckos on koulutukseltaan ympäristöbiologi.

<http://www.essnature.com/>

info@essnature.com

Suunnittelutoimisto Forest Design Ky, Kangasala

Forest Design Ky tarjoaa maisemasuunnittelun ja metsämaisemasuunnittelun sekä metsäviestinnän palveluita. Yrityksen tuotteita ovat maisemasuunnittelun lisäksi muun muassa ympäristövaikutusten arviointi, virkistysalueiden ja piha-alueiden suunnittelu, kuluneiden metsänpohjien kunnostuksen ja kulumisen ehkäisyn suunnittelu sekä alan koulutus ja neuvonta. Esimerkiksi kylän maisema-alue suunnitelmassa pyritään hallitun rakentamisen lisäksi suojelemaan ja kehittämään kyläläisten käyttämiä virkistysreittejä ja maiseman osia. Yrityksen asiakkaina ovat muun muassa valtakunnalliset metsäorganisaatiot, Tiehallinto, kunnat, kylät, yksityiset ihmiset sekä yritykset. Yrityksen vetäjä Pia Paakkunainen-Taylor on metsätalouden insinööriutkintonsa lisäksi erikoistunut metsämaisemasuunnitteluun Britannian ja tehnyt päätoimista metsämaisemasuunnittelua maassa monta vuotta. Lisäopintoja hän on hankkinut yliopistoista. Forest Design käyttää kohteen mukaan muita yrittäjiä kuten maisemametsurien, luontokartoittajien, puutarhurien, puutavaran lähikuljettajien, hakettajien ja polttopuuyrittäjiä.

<http://www.forestdesign.net/>

forestdesign@forestdesign.net

Luonto- ja metsäpalvelut Merja Hyttinen, Kuopio

Luonto- ja metsäpalvelut Merja Hyttinen tarjoaa luonto- ja metsäalan suunnittelu- ja koulutuspalveluita Itä-Suomen alueella. Yrityksen palveluita ovat muun muassa metsäsuunnittelu, tila-arvioiden ja luontoselvitysten tekeminen, hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen, luontopolkujen suunnittelu sekä erilaisten alan koulutusten ja retkien suunnittelu ja toteutus. Yrityksen asiakkaita ovat yksityiset maanomistajat, yhteisöt, yritykset, kunnat ja viranomaiset. Yrittäjänä toimiva Merja Hyttinen on

metsätalousinsinööri, joka on suorittanut luontokartoittajan erikoisammattitutkinnon. Yritys kuuluu Itä-Suomen metsätoimistot -verkostoon, jonka avulla palvelutarjonta ja sen laatu lisääntyvät.

<http://www.itasuomenmetsatoimistot.fi/hyttinen/> merja.hyttinen@pp1.inet.fi

Rampen Maaseutupalvelut, Oulainen

Rampen Maaseutupalvelut on vuonna 2004 perustettu ympäristön- ja maisemanhoitoon erikoistunut yritys, jonka palveluihin kuuluvat muun muassa erilaiset maastokuljetukset, ulkoilureittien ja -raken- teiden huoltotyöt ja rakentaminen, piha-alueiden puunkaadot, polttopuiden teko, maisemahakkuut, maaseutu- ja perinnemaisemien hoito sekä perinnerakenteiden kuten riukuaitojen teko. Yrittäjänä toimiva Raimo Pääkkö on koulutukseltaan metsämestari, jolla on vuosien kokemus erilaisista metsän- hoitoon liittyvistä töistä. Raimo on käynyt myös Oulun Maaseutukeskuksen järjestämän ympäristön- ja maisemanhoidon kurssin keväällä 2005. Yrityksen asiakkaita ovat esimerkiksi kunnat, sähköyhtiöt, Metsähallitus, yritykset, yksityiset maanomistajat ja kotitaloudet sekä yhdistykset.

<http://www.maaseutupalvelut.fi/> raimo.paakko@maaseutupalvelut.fi

Monipalvelu Lindholm Oy, Lammi

Monipalvelu Lindholm Oy on maatilan toiminnan oheen vuonna 2005 perustettu yritys, jonka palve- luita ovat puun lähikuljetuksen lisäksi muun muassa viheralueiden hoito, viher- ja piharakentaminen, maisemahakkuut, pihapuiden kaadot, kivien räjäytykset, tienvarsien niitot, lumen auraukset, poltto- puun myynti, kiinteistönhuoltotyöt sekä erilaiset maatalous- ja konepalvelut. Yritys toimii erityisesti Lahden ja Hämeenlinnan välisellä alueella.

<http://www.mplindholm.fi/> pertti@mplindholm.fi

Konepalvelu H Tahvanainen Ky, Joensuu

Konepalvelu H Tahvanainen Ky:n palveluihin kuuluvat maanrakennuksen, jätehuollon ja kuljetusten lisäksi teiden talvihuolto ja lumityöt Pohjois-Karjalan alueella sekä viheralueiden hoitotyöt Joensuun ympäristössä. Julkisten tahojen ja yritysten lisäksi yrityksen asiakkaita ovat pientaloasukkaat. Yritys on perustettu vuonna 1978. Sukupolvenvaihdos toteutettiin vuonna 2004. Perheenjäsenten lisäksi yritys työllistää kymmenkunta ammattilaista. Uuden teknologian hyödyntäminen, innovointi ja jatkuva ke- hittäminen kuuluvat yrityksen perusarvoihin.

<http://www.htahvanainen.fi/> konepalvelu@htahvanainen.fi

Lännen Järviperkaus Oy, Siikainen

Lännen Järviperkaus Oy on vuonna 1996 perustettu vesistö rakentamiseen ja vesistöjen hoitoon kes- kittynyt yritys, jonka toiminta-alueena on nykyisin koko Suomi. Yrityksen palveluita ovat muun mu- assa vesikasvien niitto ja keräys, lumpeikkojen juuristopoistot, rantaniittyjen äestykset ja niitot, paju- koiden raivaukset, altaiden kaivuu, vesistöjen ruoppaukset, massojen kuljetukset vedessä ja maalla, kaapeleiden laskut vesistöihin, ojitukset, uimarantojen rakennus sekä erilaiset maanrakennustyöt ja kuljetukset. Yritys on kehittänyt erityistä kalustoa töiden toteutukseen.

<http://www.lannenjarviperkaus.fi/> sami.starck@lannenjarviperkaus.fi

---

Ab Vassbekämpning - Kaislantorjunta Oy, Tammisaari

Kaislantorjunta Oy on vuonna 1975 perustettu perheyrittys, joka on erikoistunut palauttamaan rehevöityneet vesistöt luonnonmukaiseen tilaan poistamalla mekaanisesti kaikenlaisia vesikasveja. Palveluihin kuuluvat lisäksi rantakasvuston raivaus, puiden kaato, rantaniittyjen kunnostus sekä öljyn poisto. Yrityksen asiakkaita ovat muun muassa mökinomistajat, kunnat ja julkisorganisaatiot. Kohteisiin laaditaan toimenpidesuunnitelmat asiakkaiden tavoitteiden mukaisesti. Yritys tarjoaa myös konsultointipalveluita järvien kunnostamisessa ja kaislan torjunnassa. Kaislantorjunta Oy:llä on erikoiskalustoa kaikkiin Suomessa esiintyviin vesikasveihin.

<http://www.kaislantorjunta.com/>

ville@kaislantorjunta.com

Rantapalvelu Jari Vuorela, Padasjoki

Rantapalvelu Jari Vuorela on monipuoliseen rantojen kunnostukseen erikoistunut yritys. Kunnostustöiden lisäksi palveluun kuuluu suunnittelutyö. Palvelutarjontaan kuuluvat pihasuunnitelmien teko, piharakentaminen ruoppausmassoista, vesikasvien niittotyöt, imuruoppaukset, kaivinkoneurakointi, hiekkarantojen rakentaminen, laituriin myynti ja asennus, rantojen puiden raivaus sekä pihapuiden kaato ja käsittely. Yrityksen asiakkaita ovat muun muassa kalastus- ja osakaskunnat, kunnat ja kaupungit, ympäristökeskukset sekä yksityiset rannanomistajat. Oman ammattitaidon ja kaluston lisäksi yrityksellä on käytettävissä luotettavien ja asiantuntevien yhteistyöyrittäjien verkosto.

<http://www.rantapalvelu.com/>

rantapalvelu@phnet.fi

Kosken Kartano, Perniö

Kosken Kartanon palveluihin kuuluvat muun muassa hereford-luomupihvilihan, jalostuseläinten, luomusäilöheinän sekä metsästys- ja kalastuspalveluiden myynti. Luomuliha myydään pääosin tilalta suoraan asiakkaille. Lisäksi tila tarjoaa luonnon- ja riistanhoitoon liittyviä konsultointipalveluita. Erityisosaamista on esimerkiksi kosteikkojen suunnittelussa, rakentamisessa ja hoidossa, peltoriistan elinympäristöjen parantamisessa sekä entisten laidunniittyjen palauttamisessa. Tilan toiminta perustuu luonto- ja ympäristöarvojen vaalimiseen. Tilalla lehmät laiduntavat rantaniityillä ja hakamailla pitäen maisemat avoimina ja luontoa monimuotoisena. Kosteikkoja perustamalla on palautettu elinympäristöjä vesilinnuille. Luonnon- ja maisemanhoito sekä siihen liittyvät palvelut työllistävät sekä isäntää että tilan kahta maataloustyöntekijää vuoden kaikkina aikoina.

<http://www.koskis.fi/>

fredrik@koskis.fi

Lapiomies Tmi, Lapinlahti

Lapiomies Tmi on rakennusten restaurointiin erikoistunut yritys, jonka työkohteina ovat muun muassa kirkot ja muut julkiset rakennukset sekä yksityisten omistamat pientalot. Restaurointityöllään yritys suojelee kulttuurihistoriallisia rakennuksia, vaalii rakennusperintöä ja elvyttää perinteisiä työtapoja. Yrityksen palveluihin kuuluvat lisäksi suunnittelu, korjausneuvonta ja kuntoarviointien teko sekä auttaminen hoito- ja entistämisavustusten hakemisessa. Lapiomies Tmi osaa myös verkottua. Restaurointimestari Matti Valkosen suunnitelmat piirtää puhtaaksi Rakennussuunnittelu Noora Fonselius Tmi ja mikäli joku tarvitsee restaurointitöihin metalliseppää, tilataan sellainen Pajava Ky:ltä.

<http://personal.inet.fi/yritys/lapiomies.tmi/>

matti.valkonen@lapiomies.inet.fi

Mökkitalkkarit

Mökkitalkkarit tekevät erityisesti vapaa-ajanasuntoihin liittyviä huolto-, ylläpito- ja kunnostustöitä. Yritysten palveluvalikoimaan kuuluvat muun muassa tarkistuskäynnit, lämmitykset, pihatyöt, puutarhanhoito, auraukset, puiden kaadot, polttopuiden teko ja myyminen, siivous, remontit, laitureiden ja rakennelmien tekeminen ja huolto sekä maansiirtotyöt. Tarjonta vaihtelee jonkin verran yrityksittäin. Mökkitalkkari.net -sivusto on alan yritysten sähköinen esittelykanava.

<http://www.mokkitalkkarit.net/>

Paisuan Pehtoori, Sonkajärvi

Paisuan Pehtoori on vuonna 2005 perustettu monipuolisiin kiinteistöhoitopalveluihin erikoistunut yritys, jonka palveluita ovat muun muassa pihatyöt, ruohonleikkaus, nurmikon perustaminen, kiinteistöjen huolto, metsänhoitotyöt ja polttopuiden pilkkominen, pihapuiden kaadot, remontit, maataloustyöt, traktoriurakointi, lumityöt, teiden kunnossapito sekä mökkitalkkari-palvelut. Yrityksellä on aliurakoitsijoina kaksi maatalouden harjoittamisen lopettanutta viljelijää.

<http://www.paisuanpehtoori.com/>

seppo@paisuanpehtoori.com

Suomen Kiinteistö- ja Kantojyrsinpalvelu, Tampere

Suomen Kiinteistö- ja Kantojyrsinpalvelu on puistojen ja pihojen kantojen jysintään erikoistunut yritys, jonka toiminta-alueena on koko Suomi. Jysimällä poistetaan kannot esimerkiksi kotipihasta, mökiltä ja tontilta, ajoreiteiltä, rakennusten läheltä, puistoista, golfkentiltä ja hautausmailta. Työssä käytetään erityistä ketterästi liikuteltavaa kantojyrsinkonetta.

<http://www.kantojyrsin.fi/>

kantojyrsin@kantojyrsin.fi

Jerikon Työhevokset Ay, Janakkala

Jerikon Työhevokset Ay on perinteisiin hevostöihin erikoistunut metsäpalveluyritys. Yrityksen palveluihin kuuluu muun muassa metsurintyöt istutuksesta hakkuuseen sekä puutavaran lähikuljetus hevosella. Työmaina ovat esimerkiksi taajamametsät, tontit, saaristo sekä pienet ja vaikeamaastoiset kohteet. Lisäksi yrityksestä on tilattavissa hevoskyytejä erilaisiin tapahtumiin. Toiminta on nykyisin sivutoimista.

<http://www.jerikontyöhevokset.com/>

Tuomarla, Valkeakoski

Tuomarlan tila on ollut luomuviljelyssä 1980-luvulta alkaen. Alkuperäisrotuiset suomenlampaat ja kyytöt (itäsuomenkarja) laiduntavat tilan perinnebiotooppeja kuten katajaketoja, niittyjä ja hakamaita. Tilalla järjestetään ryhmille perinnebiotooppien, perinnemaisemanhoidon ja metsäluonnon esittelyjä sekä tarjotaan kokouspalveluita. Tuomarla kuuluu alueellisten ympäristökeskusten ja maaseutukeskusten organisoimaan Perinnebiotooppien esittelytila -verkostoon sekä Tampere Convention Bureau'n koko Pirkanmaan kattavaan ohjelma- ja kokouspankkiin. Tila työllistää vakinaisesti kaksi henkilöä.

<http://www.luomulaituri.net/tuomarla/>

tuomarlan.tila@pp.inet.fi

Julkiset palvelujen tuottajat

Kuntien tehtävänä on järjestää kuntalaisten peruspalvelut mukaan lukien ympäristönhoito sekä liikunta- ja vapaa-ajanpalvelut. Suunnittelulla, kaavoituksella, valvonnalla ja töitä toteuttamalla pyritään hyvään elinympäristöön. Kunnat esimerkiksi tarjoavat asukkaille virkistyspalveluja omistamallaan maa-alueilla. Kuntien palveluilla on lisäksi merkitystä yritysten toimintaympäristölle ja alueiden yleiselle vetovoimaisuudelle ja kehittämiselle. Alueiden hoito perustuu vuonna 2007 uusittuun viheralueiden hoitoluokitukseen, joka kuvaa alueen yleisilmettä, käyttöä ja hoidon laatutasoa. Luokka B sisältää avoimet viheralueet ja luokka C taajamametsät. Oman työn lisäksi kunnilta edellytetyjä lakisääteisiä tai vapaaehtoisia julkisia palveluja toteutetaan ostamalla palveluja muilta palvelujen tuottajilta.

Alueellisten ympäristökeskusten tehtävät painottuvat lupa-asioihin, laillisuusvalvontaan ja yleisen ympäristöedun valvontaan. Ne muun muassa toteuttavat ympäristönsuojelua ja -hoitoa alueillaan. Alueelliset ympäristökeskukset toteuttavat hankkeita, joissa työkohteet vaihtelevat vesiensuojelusta monimuotoisuuden hoitoon, viheralueiden hoidosta maisemien avaamiseen ja luontopolkujen kunnostamisesta rakennusten kunnostamiseen. Työkohteiksi valitaan alueita, joilla hoidolla on yleishyödyllistä merkitystä ja positiiviset vaikutukset alueen ympäristöön. Töiden toteutus ja tarjonta perustuvat julkisiin rahoituslähteisiin, joita varten alueelliset ympäristökeskukset hankkeistavat kehittämistoimia ja työkohteita. Töiden tarjonta on siten riippuvainen julkisista varoista ja ympäristökeskusten menestymisestä hankkeiden rahoituksen saannissa.

Museovirasto on kulttuuri- ja tutkimuslaitos sekä suojeluviranomainen, jonka tehtävänä on vaalia Suomen aineellista kulttuuriperintöä muun muassa muinaisjäännettöiden, rakennusperinnön sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön suhteen. Museoviraston muinaisjäännettöiden hoitoyksikkö toteuttaa maisemanhoitotöitä, vuosittain hoitokohteita on yleensä yli 200 kohdetta. Hoidettavat kohteet ovat usein valtakunnallisesti merkittäviä sekä tunnettuja nähtävyyksiä ja käyntikohteita. Pääosaa muinaisjäännettöistä hoidetaan työllistämisvaroin palkatulla työvoimalla. Töiden suunnittelusta vastaa Museoviraston muinaisjäännettöiden hoitoyksikön henkilöstö. Jonkin verran kohteita hoidetaan yhdessä paikallisten tahojen kanssa.

Metsähallitus

Metsähallituksen pääosin budjettivarojen hoidettaviin julkisiin hallintotehtäviin kuuluvat mm. luonnonsuojelu- ja retkeilyalueiden hoito, metsästys- ja kalastusasiat sekä luonnonsuojelun ja virkistyskäytön edistäminen valtion mailla ja vesillä. Julkisista hallintotehtävistä vastaa Luontopalvelut -tulosalue. Lakisääteisten luonnonsuojelualueiden pinta-ala on yhteensä noin 1,57 miljoonaa hehtaaria. Kaikkiaan hoidettavia maa- ja vesialueita on yli 7 miljoonaa hehtaaria. Hoidettavina on myös runsaasti erilaisia rakennuksia ja rakenteita. Metsähallitus muun muassa tekee metsien ja soiden ennallistamista, erilaisia luonnonhoitotöitä ja luontokartoituksia, rakentaa alueiden opastus- ja palveluvarustusta sekä järjestää opastustoimintaa. Pääosan hoitotöistä esimerkiksi kansallispuistoissa Metsähallitus hoitaa omana työnä erityisesti alueilla, joilla on runsaasti valtionmaita, metsätaloutta ja omaa metsurityövoimaa.

Luontopalvelujen toiminnan kokonaismenot olivat vuonna 2006 noin 54 miljoonaa euroa, josta 66 % tuli ympäristöministeriöstä ja 11 % maa- ja metsätalousministeriöstä. Henkilötyövuosia toimintaan käytettiin 587, joista vakinaisia oli 355. Lähes puolet kokonaistyöpanoksesta käytetään luonnon

virikistyskäytön toimiin ja neljännes luonnonsuojelun tehtäviin. Toiminnan resursseja kiristävät valtionhallinnon tuottavuusohjelman aiheuttama oman henkilöstön väheneminen sekä Etelä-Suomen uusien suojeleuhjelmien mukana Metsähallituksen hoidettavaksi siirtyvät luontoreitit.

Metsäkeskukset

Metsäkeskusten lakisääteisinä tehtävinä on muun muassa edistää metsien kestävää hoitoa ja käyttöä sekä niiden monimuotoisuuden säilymistä ja muuta metsätalouden ympäristönsuojelua. Lisäksi metsäkeskukset suunnittelevat ja toteuttavat valtion rahoitustuella tehtäviä metsätalouden töitä puun- tuotannon kestävyuden turvaamiseksi, metsien monimuotoisuuden säilyttämiseksi ja metsäluonnon hoitamiseksi.

Alueelliset metsäkeskukset kunnostavat tärkeitä elinympäristöjä, korjaavat aiempien metsäojitusten vesistöhaittoja ja esimerkiksi edistävät luonnonarvoiltaan arvokkaiden soiden palautumista luonnontilaan. Hankkeet toteutetaan luonnoltaan, maisemaltaan tai virkistys- ja monikäyttöarvoiltaan merkittäviin talousmetsiin. Hankkeisiin voi saada kestävän metsätalouden rahoituslain tukea. Tällöin suunnittelu ja toteutus ovat metsänomistajalle maksuttomia. Hankkeissa on usein muitakin alueen toimijoita, ja osa rahoituksesta voi tulla muilta. Metsäkeskukset tekevät myös metsätalouden ympäristötukiarvioita. Luonnonhoitohankkeiden vuotuinen määrä on kasvussa.

Maksullisena palvelutarjontana erällä metsäkeskuksilla on tiekuntapalveluja, joihin sisältyy yksityisten kunnossapitoa. Ne tarjoavat myös metsien luonnon- ja maisemanhoitosuunnittelua ja hoitotöiden työnjohtoa. Maksullista palvelutarjontaa on tarkoitus lisätä.

Metsänhoitoyhdistykset

Metsänhoitoyhdistyksen lakisääteisenä tehtävänä on tarjota toimialueellaan metsänomistajille niitä palveluja, joita he tarvitsevat metsätalouden harjoittamisessa. Metsänhoitoyhdistykset ovat lisäksi kiinnostuneet töiden toteutuksesta erilaisissa luonnon- ja maisemanhoitohankkeissa. Yksittäiseen luonnon- ja maisemanhoitoyrittäjään verrattuna metsänhoitoyhdistyksillä voi sopivilla kohteilla olla parempi valmius toimintakapasiteetin osalta hankkeiden toteuttamiseen. Esimerkiksi tienvarsien maisemanhoitohankkeet soveltuvat hyvin metsänhoitoyhdistysten toteuttamiksi. Tiehallinto ostaa jo nyt paljon teiden varsien maisemanhoitopalvelua.

Luonnon- ja maisemanhoidon hankkeet kannattaa sopivilla kohteilla kytkeä muuhun alueella tehtävään toimintaan kuten metsänhoitoon, ja tässä metsänhoitoyhdistyksillä voi olla tehokas toimijan rooli. Metsänhoitoyhdistysten omat tai niiden käyttämät metsurit ja koneurakoitsijat saisivat samalla kausivaihtelua tasoittavaa työtä luonnon- ja maisemanhoitotöistä. Metsänhoitoyhdistysten rooli luonnon- ja maisemanhoitotöissä voi olla suora toimenpiteiden toteutus tai yhdistykset voivat toimia töiden välittäjänä palvelua tarvitsevien ja niitä tuottavien tahojen kesken.

Muut yhdistykset

Kyläyhdistykset, kalastuskunnat tai muut maaseudulla toimivat yhdistykset voivat ottaa vastatakseen luonto- ja maisemapalveluihin liittyviä töitä ja palveluja. Yhdistykset toimivat käytännössä välittäjäorganisaatioina, jotka kokoavat työvoiman palkkaamiseen ja mahdollisiin urakointitöihin julkista ja yksityistä rahoitusta. Esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliiton alueelliset yhdistykset toteuttavat useita paikallisia ja alueellisia maiseman- ja luonnonhoitohankkeita. Yhdistykset ovat töiden toteutusta varten hankkeistaneet työt ja saaneet toteutukseen julkista rahoitusta esimerkiksi työvoimahallinnolta.

4 Osaaminen ja koulutus

4.1 Luonto- ja maisemapalveluihin liittyvä ammatillinen koulutus

Ammatilliset perustutkinnot

Ammatillinen perustutkinto antaa laaja-alaiset perusvalmiudet kunkin alan työtehtäviin. Luonto- ja maisemapalveluihin liittyvät ammatilliset tutkinnot sisältyvät pääosin luonnonvara- ja ympäristöalaan. Ammatillisen perustutkinnon laajuus on 120 opintoviikkoa. Ammatillisten opintojen laajuus on perustutkinnossa 90 opintoviikkoa, mistä on vähintään 20 opintoviikkoa työssäoppimista. Lisäksi vapaasti valittavia opintoja tutkinnossa on 10 opintoviikkoa ja kaikille ammatillisille perustutkinnoille yhteisiä opintoja 20 opintoviikkoa.

Perustutkinnon voi suorittaa noin kolme vuotta kestävä ja näyttöjen antamisen sisältävän ammatillisen peruskoulutuksen kautta, näyttötutkintona tai oppisopimuskoulutuksena. Lukion oppimäärän suorittaneille koulutusaika on selvästi tavallista lyhyempi. Näyttötutkinnossa ammattitaito osoitetaan käytännön työtehtäviä sekä suullisia tai kirjallisia tehtäviä sisältävien näyttöjen avulla eikä valmentava koulutus ole pakollinen. Ammatillinen perustutkinto tuottaa lisäksi kelpoisuuden hakea korkea-asteen koulutukseen.

Luonto- ja maisemapalveluihin liittyviä ammatillisia perustutkintoja ovat erityisesti maatalousalan perustutkinto, puutarhatalouden perustutkinto, kalatalouden perustutkinto, metsäalan perustutkinto, luonto- ja ympäristöalan perustutkinto sekä käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinto. Tutkintojen antamia valmiuksia ja sisältöjä on kuvattu tarkemmin taulukossa 1 ja liitteessä 1.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot on tarkoitettu erityisesti työkokemusta hankkineille aikuisille. Tutkinnot suoritetaan näyttötutkintoina, mutta niihin järjestetään myös valmentavaa koulutusta. Tavallisesti valmentavan koulutuksen laajuus on 30–50 opintoviikkoa ja kesto noin yksi vuosi. Usein koulutukseen on mahdollista osallistua etäopiskeluna työn ohessa, jolloin valmentava koulutus lähiopetusjaksoineen saattaa kestää vuotta pitempään.

Ammattitaidon hankkimistavalla ei ole merkitystä näytön hyväksymiseen. Ammattitutkinnossa vaaditaan ammatillaisen ammattitaitoa ja osaamista joltain alan erityisalueelta. Erikoisammattitutkinnossa vaaditaan alan vaativimpien työtehtävien hallintaa ja erityisosaamista. Näyttötutkinnoissa vaadittava ammattitaito määritellään Opetushallituksen julkaisemissa tutkintokohtaisissa näyttötutkinnon perusteissa.

Luonto- ja maisemapalveluihin liittyviä ammatti- ja erikoisammattitutkintoja ovat erityisesti

- arboristin ammattitutkinto,
  - erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinto,
  - kalastusoppaan ammattitutkinto,
  - liikuntapaikkojenhoitajan ammattitutkinto,
  - liikuntapaikkamestarin erikoisammattitutkinto,
  - luontokartoittajan erikoisammattitutkinto,
  - maaseudun kehittäjän erikoisammattitutkinto,
  - maatalouden vesitalouden erikoisammattitutkinto,
  - metsämestarin erikoisammattitutkinto,
  - metsätalousyrittäjän ammattitutkinto,
  - puistomestarin erikoisammattitutkinto,
  - puistopuutarhurin ammattitutkinto,
  - riistamestarin erikoisammattitutkinto.
-

Tutkintojen antamia valmiuksia ja sisältöjä on kuvattu tarkemmin taulukossa 1 ja liitteessä 1. Luonto- ja maisemapalveluihin liittyviä valmiuksia antavat lisäksi eräät ammattikorkeakoulututkintoon johtavat koulutusohjelmat (liite 1).

Taulukko 1. Teemaryhmän arvio ammatillisen koulutuksen antamista valmiuksista luonto- ja maisemapalveluihin liittyvissä työtehtävissä.

Luonto- ja maisemapalvelu	Perinnemaisemien kunnostus- ja hoitotyöt	Rantojen raivaustyöt, niitto ja laidunnus	Metsien ja soiden luonnonhoitotyöt	Vesistöjen ja kalakantojen hoitotyöt	Vesienpuhdistustyöt	Viheralueiden hoito	Liikenneympäristöjen viheralueiden hoito	Ranta-alueiden näkymien avaaminen	Maisemointityöt	Retkeily- ja virkistyskohteiden työt	Liikuntapaikkojen perustaminen ja hoito	Tieisännöinti ja yksityis-teiden kunnossapitotyöt	Kiinteistöjen huolto- ja kunnostustyöt	Sähkölinjoiden raivaus	Puun korjuu erityiskohteilla	Energiapuun ja luonnonmateriaalien keruu	Riistanhoitotyöt
Ammatillinen koulutus																	
Maatalousalan perustutkinto	x	x	x		x	x	x	x				x	x	x	x	x	
Puutarhatalouden perustutkinto	x					xx	xx	x	xx	xx	xx		x		x		
Kalatalouden perustutkinto		x		xx	xx					x	x						
Metsäalan perustutkinto	x	x	xx		x			x	x	xx		x	x	xx	x	xx	x
Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto	x	x	x	x	x			x		xx	x		x	x	x	x	x
Käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinto	x								x				x				
Arboristin ammattitutkinto						x							x		xx		
Erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinto										xx	x						x
Kalastusoppaan ammattitutkinto		x			xx	x				x							
Liikuntapaikkojenhoitajan ammattitutkinto										x	xx						
Liikuntapaikkamestarin erikoisammattitutkinto										x	xx						
Luontokartoittajan erikoisammattitutkinto	xx		xx	x													
Maaseudun kehittäjän erikoisammattitutkinto	x									x						x	
Maatalouden vesitalouden erikoisammattitutkinto					xx												
Metsämestarin erikoisammattitutkinto	x	x	xx					x	x	xx	x	x		xx	xx	xx	xx
Metsätalousyrittäjän ammattitutkinto	x	x	xx					x	x	x		x	x	xx	x	x	x
Puistomestarin erikoisammattitutkinto	x	x				xx	xx	x	xx	x	xx		x		x		
Puistopuutarhurin ammattitutkinto	x	x				xx	xx	x	xx	x	xx		x		x		
Riistamestarin erikoisammattitutkinto		x	xx	x	x			x		xx			x		x		xx

x koulutus / tutkinto antaa valmiuksia työtehtäviin jonkin verran

xx koulutus / tutkinto antaa valmiuksia työtehtäviin runsaasti tai erittäin runsaasti

4.2 Esimerkkejä lyhytkestoisesta koulutuksesta

ProAgrian maa- ja kotitalousnaisten maisemanhoidon neuvonnan maiseman- ja ympäristönhoitokoulutus

Maaseutuyrittäjille suunnatun, ammattitaidon parantamiseen tähtäävän koulutuksen sisältöön kuuluvat muun muassa maiseman- ja luonnonhoidon perusteet, eri asiakasryhmien tarpeet ja hoidon tavoitteet, maisemanhoitotöiden tuotteistaminen, maisemanhoitoon sopivat koneet, taloushallintoon ja kustannuksiin liittyvää tietoutta sekä työturvallisuusasiat. Lisäksi koulutuksissa tutustutaan erilaisiin hoitokohteisiin.

Koulutusta on järjestetty Hämeessä, Pohjois-Pohjanmaalla, Pirkanmaalla, Pohjois-Karjalassa ja Uudellamaalla. Koulutuksia on ollut yhteensä 6 kurssia ja niihin on osallistunut yhteensä 80 yrittäjää.

Tieisännöitsijäkoulutus

Tieisännöitsijöitä on koulutettu Suomessa vuoden 2007 loppuun mennessä noin 200. Koulutusohjelman päärahoittajina ovat olleet maa- ja metsätalousministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö sekä Tiehallinto. Koulutuksen tavoitteena on ollut kehittää talkooluonteisesta yksityisteiden hoidosta maaseudulle uusi ammatti ja sivuelinkeino. Tieisännöintipalveluihin kuuluvat erityisesti tiekuntien hallinnolliset tehtävät, tietöiden kilpailutukset, tilaukset ja valvonnat, teiden kunnon valvonta ja tieyksiköiden tarkistukset.

Suomen Tieyhdistyksen järjestämään koulutukseen sisältyy yhdeksän päivää lähiopetusta sekä etäopiskelua. Kurssiohjelma muodostuu muun muassa yksityistienpitoon liittyvästä lainsäädännöstä sekä toimitusten ja muiden viranomaistehtävien hoitamiseen liittyvistä asioista, yksityisteiden hallinnoinnista ja tieisännöinnistä, tieyksiköinnistä, yksityistienpidon rahoituksesta ja avustusjärjestelmistä, tienpidon teknisistä asioista ja vastuukysymyksistä. Kurssi päättyy tutkintoon, josta saa tutkintotodistuksen.

Metsätalouden luonnonhoitotutkinto

Metsäalan luonnonhoitotutkintoon liittyvässä koulutuksessa käsitellään metsäluonnon hoitoa, käyttöä ja suojelua. Tutkinnon suorittaminen vaatii muun muassa metsä- ja ympäristölainsäädännön tuntemista, metsien monimuotoisuuden turvaamisen sekä maiseman-, vesien- ja luonnonsuojelun vaatimusten hallintaa. Henkilön on tunnistettava metsäluonnon arvokkaat elinympäristöt ja niiden ilmentäjikasvit sekä osattava soveltaa hyvän metsänhoidon suosituksia käytännössä.

Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö ja Opetushallitus ovat auktorisoineet luonnonhoitotutkinnon. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio vastaa tutkinnon oppikirjasta sekä itseopiskelua ja osaamiskoemateriaalista, koordinoi tutkinnon järjestämisen ja tutkintosuoritusten vastaanottamisen sekä myöntää osaamiskokeiden järjestäjien kanssa tutkintotodistukset.

Neljän opintoviikon luonnonhoitotutkinto on ensisijaisesti tarkoitettu metsäalan toimihenkilöille ja asiantuntijoille. Kolmen opintoviikon tutkinto on tarkoitettu metsässä töitä tekeville metsureille, metsäkoneenkuljettajille ja metsäpalveluyrittäjille, metsänomistajille, sekä yleisesti metsäalan sidosryhmille.

Koneenkuljettajille ja metsureille suunnattu kolmen opintoviikon metsäalan luonnonhoitotutkinto uudistetaan vuoden 2008 aikana. Tavoitteena on käytännön luonnonhoidon korostaminen. Osaamisvaatimuksia ei erityisesti vähennetä, mutta käytännönläheisyys ja sopivuus käytännön työhön lisääntyvät. Samalla tutkinto -nimike korvataan osaamiskokeen laajuutta paremmin kuvaavalla luonnonhoitokortti -nimikkeellä. Keväällä 2008 jatkuvat edelleen nykyisen tutkinnon maastokokeet ja tutkintoon valmentavat koulutukset. Vuosina 1997-2008 luonnonhoitotutkinnon suorittaneet voivat hankkia luonnonhoitokortin ilman uuteen osaamiskokeeseen osallistumista.

5 Rahoitus

5.1 Yksityinen rahoitus

Yksityishenkilöt ja yritykset tulevat olemaan merkittävä asiakaskunta, vaikka heidän osuutensa palvelujen asiakkaista on toistaiseksi pieni. Liikevaihdon lisäämiseen on vielä paljon mahdollisuuksia, palveluja ei ole juurikaan tuotteistettu suoraan yksityisille asiakkaille. Tuotteistuksessa tarvitaan hyvää asiakashyötyjen esille tuomista. Luonto- ja maisemapalvelut tuottavat asiakashyötyinä esimerkiksi metsänomistajan metsään tai kesämökkiläisen tontille ekologisesti parempaa ympäristöä, esteettisesti viihtyisämpää paikkaa ja nostavat kiinteistön arvoa. Osa kustannuksista voidaan ottaa huomioon verotuksessa.

Kotitalousvähennys verotuksessa

Asunnon tai vapaa-ajan asunnon tavanomaisiin kotitalous-, kunnossapito- ja perusparannustöihin on mahdollista saada kotitalousvähennystä. Vähentää voi 30 % maksetusta palkasta ja palkan sivukulut tai 60 % ennakoperintärekisteriin merkitylle yritykselle maksetusta työkorvauksesta. Palvelun voi tarjota myös yleishyödyllinen yhdistys. Vähennys voi olla tavanomaisissa kotitaloustöissä enintään 2 300 euroa ja perusparannus- ja kunnossapitotöissä enintään 1 150 euroa verovelvollista kohti. Vähennettävien kustannusten omavastuu on 100 euroa.

Kotitalousvähennyksessä asuntoon katsotaan kuuluvaksi piha-alue (tontti) ja sillä sijaitsevat asumista palvelevat rakennukset ja rakennelmat. Haja-asutusalueella piha-alueena voidaan pitää asuntoa ympäröivää enintään 10 000 neliömetrin suuruista aluetta. Etuus koskee muun muassa remontointia, maalausta, laatoitusta ja pihatöitä kuten lehtien haravointia, nurmikon leikkuuta, pihapuiden kaatoa, polttopuiden pilkkomista, lumitöitä, pihan kunnostusta ja laiturin korjausta. Esimerkiksi uudisrakennus, koneiden korjaus ja asennus, nuohous tai jätehuolto ei kuulu vähennyksen piiriin.

Vähennyksen saamiseksi maksajalla on oltava työntekijän henkilö- ja osoitetiedot tai yrityksen Y -tunnus ja osoitetiedot työn tekemis- ja maksamisajankohdan osoittava lasku tai sen jäljennös. Vähennystä ei saa, jos vähennykseen oikeutettu henkilö on saanut samaa työsuoritusta varten esimerkiksi matalapalkkatukea, työllistämistukea tai työnantajalle maksettavaa työmarkkinatukea.

Yksityishenkilön metsäverotus

Metsänomistajia verotetaan myyntitulojen perusteella. Puun myynnistä ja vastaavista saadut tulot ovat metsätalouden pääomatuloa. Metsätalouden kulut ovat menoja, jotka voidaan vähentää. Menot vähennetään vain siinä tapauksessa, että metsänomistaja on ne veroilmoituksessaan ilmoittanut. Luonto- ja maisemapalvelujen menot ja niiden liittyminen metsätalouteen kannattaa perustella lyhyesti veromuistiinpanoihin.

Suurin osa menoista vähennetään sen vuoden verotuksessa, jonka aikana ne on maksettu. Menot ilmoitetaan verotuksessa niiltäkin vuosilta, joilta ei ole puukauppatuloja. Menoista syntyvä metsätalouden alijäämä pienentää metsänomistajan muita pääomatuloja tai ansiotulojen veroja. Jos henkilö on

---

metsätalouden osalta arvonlisäverovelvollinen, hän kirjaa metsätalouden menoiksi arvonlisäverottoman kustannuksen. Arvonlisäverot vähennetään erikseen arvonlisäverotuksessa. Kun metsänomistaja ei ole arvonlisäverovelvollinen, hän kirjaa veromuistiinpanoihin palvelun arvonlisäverollisen hinnan.

Säätiöt ja rahastot

Säätiöt myöntävät avustuksia monenlaiseen yleishyödylliseen toimintaan, joka tukee säätiön tarkoitusta. Esimerkiksi kulttuuriperinnön säilyminen, vesiensuojelu sekä luonnon- ja ympäristönhoito ovat usean säätiön rahoittamia aiheita. Säätiörahoitusta on käytetty hoito- ja ennallistamistöissä sekä alan kehittämishankkeissa osarahoituksena.

5.2 Julkiset rahoitukset

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma tähtää elinvoimaisen ja toimivan maaseudun säilymiseen, ympäristön tilan parantamiseen ja uusiutuvien luonnonvarojen kestäväan käyttöön. Tavoitteena on parantaa maaseudun asumisviihtyvyyttä, vetovoimaisuutta ja toiminnallisuutta. Hankkeet ovat tärkeä osa maaseudun kehittämistyötä. Maaseudun asukkaita kannustetaan omaehtoiseen ja paikalliseen yhteistyöhön. Hankkeilla rakennetaan yrittämismyönteistä ilmapiiriä, vahvistetaan kyläyhteisöjen toimintaa, vaalitaan maaseutumaisemaa ja -kulttuuriperintöä sekä turvataan välttämättömät peruspalvelut myös harvaan asutuilla alueilla.

Maatalouden ympäristötuki on osa Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa. Ympäristötuki jakautuu kolmeen osaan: perus- ja lisätoimenpiteisiin sekä erityistukisopimuksiin. Tuki on tarkoitettu viljelijöille. Lisäksi Leader-toimintatavan kautta ympäristötukea voidaan myöntää rekisteröidyille yhdistyksille. Ympäristötukea täydentää vuodesta 2008 alkaen tuki ei-tuotannollisille investoinneille.

Eryistukisopimukset ovat viisi- tai kymmenvuotisia, sopijan ja valtion kesken tehtäviä sopimuksia. Tuen suuruus on osassa sopimuksista kiinteä ja osassa se määräytyy toimenpiteisiin liittyvien kustannusten ja tulonmenetysten perusteella. Luonto- ja maisemapalveluihin kohdistuvia erityistukisopimuksia ovat suojavyöhykkeiden perustaminen ja hoito; monivaikutteisen kosteikon hoito; perinnebiotooppien hoito sekä luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen. Näihin erityistukisopimuksiin on arvioitu käytettävän yli 15 miljoonaa euroa vuodessa.

Rekisteröityjen yhdistysten on mahdollista hakea perinnebiotooppien hoitoa sekä monivaikutteisen kosteikon hoitoa koskevia erityistukisopimuksia niin sanotun Leader-toimintatavan mukaisesti. Leader-toimintatapa on käytettävissä, jos haettavan erityistukisopimuksen toimenpiteet tukevat paikallisen toimintaryhmän kehittämissuunnitelman tavoitteita ja haettava sopimusalue sijaitsee toimintaryhmän kehittämissuunnitelman soveltamisalueella.

Ei-tuotannollisten investointien tuella voidaan rahoittaa ympäristön ja maaseudun tilan parantamiseen liittyviä investointeja, jotka eivät johda maatalon arvon tai tuotannon huomattavaan kasvuun. Ei-tuotannollista investointitukea myönnetään arvokkaiden perinnebiotooppien alkuraivaukseen ja

aitaamiseen sekä monivaikutteisen kosteikon perustamiseen. Ei-tuotannollisten investointien tukea voidaan myöntää myös rekisteröidyille yhdistyksille Leader-toimintatavan mukaisesti. Näihin ei-tuotannollisiin investointeihin on arvioitu käytettävän noin 2,5 miljoonaa euroa vuodessa.

Lisätietoa: <http://www.maaseutu.fi/>

Euroopan aluekehitysrahasto EAKR

Aluekehitysrahastosta tuetaan hankkeita, jotka kehittävät yrityksiä, innovaatioiden syntymistä, verkottumista, osaamista ja alueiden saavutettavuutta. Aluekehitysrahasto tukee yrityksiä ja alueiden rakenteellista kehitystä investoinneilla, joilla turvataan asukkaiden tasa-arvoisuus ja tulevaisuus eri maakunnissa. Aluekehitysrahasto keskittyy työllisyyden parantamiseen, alueiden kilpailukykyyn kehittämiseen ja elinvoimaisuuden lisäämiseen. Tavoitteet kannustavat yrittäjyyteen, innovaatioiden ja verkostojen synnyttämiseen, oppimis- ja innovaatioympäristöjen kehittämiseen sekä alueiden saavutettavuuden parantamiseen.

Suomessa toteutetaan rakennerahastokaudella 2007–2013 viittä alueellista EAKR-ohjelmaa. Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Länsi-Suomi, Pohjois-Suomi sekä Ahvenanmaa toteuttavat kukin omaa ohjelmaansa.

Lisätietoa: <http://www.rakennerahastot.fi/>

Euroopan sosiaalirahasto ESR

Euroopan sosiaalirahaston ESR ohjelman tavoitteena on tukea työllisyyttä ja työllistymisedellytyksiä osaamista ja palvelurakenteita kehittämällä. ESR:n tuella edistetään tasa-arvoa, ehkäistään syrjäytymistä, kehitetään osaamista, työoloja ja henkilöstön hyvinvointia tai kehitetään järjestelmiä, jotka helpottavat työmarkkinoiden toimintaa sekä aktivoivat ihmisiä osallistumaan ja tekemään työtä.

ESR-ohjelmassa on valtakunnallinen osio ja neljä alueellista osiota. Valtakunnallisiin teemojen mukaisiin hankkeisiin ohjataan noin puolet ESR-rahoituksesta.

Lisätietoa: <http://www.rakennerahastot.fi/>

Muita Euroopan unionin rahoitusvälineitä

Rajat ylittävän yhteistyön ohjelmilla tuetaan erityisesti yritystoimintaan, matkailuun, ympäristöön, kulttuuriin, infrastruktuuriin sekä terveyden, kulttuurin ja koulutuksen alojen väliseen yhteistyöhön liittyviä toimia. Yhteistyö Euroopan unionin ulkorajoilla siirtyi kaudella 2007–2013 Eurooppalaisen naapurisuuden ja kumppanuuden välineen (ENPI) ja liittymistä valmistelevan tukivälineen (IPA) piiriin. Kaudella 2000–2006 ulkorajayhteistyötä toteutettiin Interreg- ja naapurisuusohjelmien puitteissa. Euroopan unionin ulkorajat ylittävän yhteistyön käsittävä väline mahdollistaa muun muassa ympäristönsuojelun, luonnon säilyttämisen ja luonnonvarojen kestävän hoidon edistämisen.

Life+ on Euroopan unionin ympäristöalan rahoitusjärjestelmä, joka rahoittaa luonnonsuojelu- ja ympäristöhankkeita yhteisön ympäristöpolitiikan ja -lainsäädännön toteuttamiseksi. Ohjelman yhtenä

---

päätavoitteena on luonnon systeemien, luontotyyppien sekä luonnonvaraisen kasviston ja eläimistön suojeleminen, säilyttäminen, palauttaminen, tarkkailu ja toiminnan helpottaminen biologisen monimuotoisuuden, geenivarojen monimuotoisuus mukaan luettuina, köyhtymisen pysäyttämiseksi EU:ssa vuoteen 2010 mennessä. Lisäksi ohjelmalla tavoitellaan muun muassa veden laadun paranemista. Suomeen tulevan vuotuisen Life+ -rahoituksen arvioidaan vaihtelevan 6,7 – 8,6 miljoonaan euroa vuosien 2007–2010 aikana.

Ympäristönsuojelua ja -hoitoa edistävät työllisyystyöt

Ympäristönsuojelua ja -hoitoa edistävät työllisyystyöt (YTY-työt) käynnistyivät vuonna 1993. Tarkoituksena on yhdistää ympäristönsuojelua ja -hoitoa sekä työllistäminen. YTY-hankkeita toteutetaan valtion palkkaperusteisilla työllistämistuilla ja ESR-hankkeina. Kunnat ovat työhallinnon lisäksi osallistuneet hankkeiden rahoitukseen. YTY-töitä tehdään ympäri maata, mutta erityisesti Lapissa YTY-toiminta on ollut merkittävää.

Ympäristötöinä tehdään muun muassa kuntien vesihuoltorakentamista, vesistöjen kunnossapitoa ja hoitoa sekä saastuneiden maa-alueiden puhdistamista. YTY-töinä rakennetaan palvelurakenteita arvokkaisiin luontokohteisiin, korjataan ränsistyneitä rakennuksia ja raivataan tienvarren pusikoitunutta maisemaa. Suuri haaste tulee olemaan Itämeren suojelemaan liittyvät tehtävät sekä EU:n vesipolitiikan puitteiden toteuttamiseen liittyvät vesienhoito- ja ympäristönsuojelutyöt.

YTY-työkohteet ovat työllisyydelle merkittäviä: esimerkiksi Lapissa ympäristökeskus on työllistänyt YTY-kohteilla vuosittain 300-400 pitkäaikaistyöntöntä. YTY-työsuhteista ei voida tehdä pysyviä. Työllisyysvaikutusten lisäksi hankkeilla on merkittävä myönteinen vaikutus alueen elinkeinoihin. YTY-työt virittävät kylien talkootoimintaa ja lisäävät kotiseutuylpeyttä. Viime vuosina tukea on vähennetty mittavasti.

Ympäristöhallinnon tuet

Ympäristökeskusten päätöksillä rahoitetaan luonnonsuojelun alueiden hoitoa ja merkintää, maisema-alueiden ja perinnebiotooppien hoitoa sekä luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointia. Työt rahoitetaan luonnonsuojelun yleismenoina. Ympäristökeskukset jakavat saariston ympäristönhoitoon suunnattuja avustuksia.

Perinnebiotoopin hoitoavustus on yhdistyksille tai yksityisille henkilöille myönnettävä tuki perinnebiotooppikohteiden hoitotöihin ja niiden suunnitteluun. Tukea ei voi saada kohteille, jotka saavat maatalouden ympäristötuen erityistukea. Tuen kohteelle myöntää ympäristöministeriö alueellisen ympäristökeskuksen esityksestä. Varoja on vähän, ja hoitokohteita vain muutama alueellista ympäristökeskusta kohti.

Alueelliset ympäristökeskukset voivat myöntää harkinnanvaraisia avustuksia saariston ympäristönhoitoon muun muassa saaristokunnalle, saariston kiinteistönomistajalle tai ympäristönhoidon edistämiseksi toimivalle yhdistykselle tai säätiölle. Ympäristöministeriö voi myöntää harkinnanvaraisia avustuksia yhdistyksille esimerkiksi saariston jätehuoltoon sekä kulttuuriympäristöjen vaalimista tukeville hankkeille. Ympäristöhallinnon määrärahasta voidaan myöntää avustusta esimerkiksi kulttuurihistoriallisten rakennusten ja niiden pihapiirien hoitoon. Alueelliset ympäristökeskukset voivat lisäksi myöntää ympäristöhallinnon uhanalaisten lajien hoitorahaa muun muassa yhdistyksille.

Museoviraston rahoitus

Museoviraston päätöksillä voidaan avustaa esimerkiksi rakennussuojelulla suojeltujen kohteiden ja antikvaarista suojelua edellyttävien rakennuksien hoitotöitä. Opetusministeriön budjetista tulevaa entistämisasiavustusta voidaan myöntää muun muassa yksityishenkilöille tai yhteisöille kulttuurihistoriallisten arvokkaiden rakennusten entistäviin korjaustöihin. Lisäksi rahoitusta on saatavissa Suomen maailmanperintökohteiden entistämiseen ja hoitoon.

Kalatalouteen liittyvät tuet

TE-keskuksen kalatalousyksikkö voi myöntää tukea kalatalouden kunnostuksiin kalojen luontaisen lisääntymisen turvaamiseksi ja kalastusmahdollisuuksien parantamiseksi muun muassa kalastuskunnille ja vapaa-ajan kalastusjärjestöille. Lisäksi TE-keskus jakaa kalastajien maksamia kalastuksenhoitomaksuja järjestöille vapaa-ajan kalastuksen edistämismäärärahoina esimerkiksi erilaisiin kalatalouden hankkeisiin kuten kalastusalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laadintaan.

Metsätalouden rahoitukset

Kestävän metsätalouden rahoituslain (Kamera) perusteella voidaan rahoittaa hankkeita, jotka edistävät metsäluonnonhoitoa ja monimuotoisuutta. Suunnittelu ja toteutus on metsänomistajalle maksettua. Tukea metsäluonnon hoitohankkeeseen saavat yksityiset metsänomistajat ja muut kestävän metsätalouden rahoitustukeen oikeutetut maanomistajat. Hankkeet suunnitellaan yhteistyössä metsänomistajan kanssa ja töiden aloitus edellyttää omistajan suostumusta. Metsäkeskus suunnittelee ja toteuttaa hankkeet. Mukana saattaa olla muitakin alueen toimijoita ja osa rahoituksesta voi tulla muilta.

Kestävän metsätalouden rahoituslain mukaista ympäristötukea voi saada erityisen arvokkaan elinympäristön säilyttämisestä aiheutuvaan tulonmenetykseen tai kyseisen elinympäristön hoitoon ja kunnostukseen. Ympäristötuki kohdistuu pääasiassa metsälain erityisen tärkeisiin elinympäristöihin, jotka kartoitettiin vuosina 1998–2004.

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman METSO:n myötä siirrytään vapaaehtoiseen suojeluun vuosina 2008–2016. Suojelukohteiden valintaperusteet viimeistellään ohjeiksi ja niille laaditaan alueelliset painotukset vuoden 2008 aikana. Suojelun ja hoidon alueellisessa kohdentamisessa voidaan ottaa huomioon myös niiden vaikutukset alueen elinkeinotoimintaan, virkistys- ja matkailukäyttöön sekä kulttuuriarvoihin. Vanhojen suojeluohjelmien ja Natura-verkoston toteutus saatetaan loppuun vuoden 2009 aikana, joten METSO käynnistyy täysimääräisesti vuoden 2010 kuluessa.

Sosiaaliset yritykset

Sosiaalisten yritysten tarkoituksena on luoda työpaikkoja erityisesti vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille. Sosiaalinen yritys ei yrityksenä poikkea muista yrityksistä. Se tuottaa tavaroita ja palveluja markkinoille ja tavoittelee voittoa kuten muutkin yritykset. Sosiaalinen yritys voi toimia millä toimialalla tahansa. Sosiaalinen yritys maksaa kaikille työntekijöilleen työehtosopimuksen mukaisen palkan ja se on aina merkitty kaupparekisteriin.

Erona muihin yrityksiin on, että sosiaalisen yrityksen työllistämistä työntekijöistä vähintään 30 prosenttia on vajaakuntoisia tai yhteensä vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä. Lisäksi yrityksen tulee olla merkitty työministeriön ylläpitämään sosiaalisten yritysten rekisteriin. Vain tähän rekisteriin merkitty yritys saa liiketoiminnassaan ja markkinoinnissaan käyttää sosiaalisen yrityksen nimeä ja tunnusta.

Sosiaalinen yritys on oikeutettu saamaan palkkatukea sekä sille voidaan myöntää työllisyyspoliittista avustusta erityisehdoin. Sosiaalisen yrityksen palkkatukijaksot ovat muita yrityksiä pitemmät. Kerrallaan enintään viideksi vuodeksi myönnettävän ja kokonaiskustannuksia enimmillään 50–75 % kattavan työllisyyspoliittisen avustuksen myöntämisen ehtona on yhtiöjärjestyksessä oleva maininta yrityksen tavoitteesta työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä.

Suomessa on vuoden 2007 lopulla rekisteröity runsaat 120 sosiaalista yritystä, joiden palveluksessa rekisteröintihetkellä on noin 500 työntekijää. Työntekijöistä on vajaakuntoisia yli 160 ja pitkäaikaistyöttömiä yli 50. Tavoitteena on, että sosiaalisten yritysten palveluksessa olisi vuonna 2008 vähintään kaksinkertainen määrä vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä nykyiseen verrattuna.

---

6 Toimintamalleja ja esimerkkejä

Maisemanhoito metsäkeskuksen metsäluonnon hoitohankkeena

Metsäkeskukset suunnittelevat ja toteuttavat metsäluonnon hoitohankkeita yhteistyössä maanomistajien kanssa. Hankkeissa on usein mukana toimijoina ja osarahoittajina kuntia, paikallisia yhdistyksiä tai seuroja ja maakunnallisia organisaatioita. Osa rahoituksesta saadaan kestävän metsätalouden rahoituslain mukaisesti.

Maisemahankkeen aloitteentekijänä voi olla taho, jolla on kiinnostus maisema-arvoja korostavaan alueellisesti merkittävään hankkeeseen. Metsäkeskuksella on osaaminen hankkeen hallintoon ja johtamiseen sekä töiden kilpailutukseen, tekemiseen ja teettämiseen. Hankkeen rahoituksen kokoaminen on haasteellinen työvaihe ja siinä tarvitaan aktiivisia yhteistyötahoja.

Kestävän metsätalouden rahoituslaki edellyttää maisemahankkeissa, että suunnittelu- ja hoitotyöt tehdään metsä-, kitu- tai joutomaalla, jossa metsälaki on voimassa. Lain rahoitus kohdennetaan yksityismaille, yhteismetsiin ja yhtymiin. Saari, maantien tai joen ympäristömetsä sekä kylämaisema metsäisiltä osiltaan täyttävät rahoitusehdot. Rahoitettavat työt ovat näkymän avaamista pensaita rai-vaamalla ja puita poistamalla. Ne voivat olla toisaalta näkymän peittämistä puita istuttamalla.

Uusi kestävän metsätalouden rahoituslaki astuu voimaan vuoden 2009 alusta. Muuta rahoitusta tarvitaan talousmetsien virkistyskäytön rakenteisiin ja niihin hoitotöihin, jotka eivät täytä kestävän metsätalouden rahoituslain ehtoja.

Yritysten rahoitus ja yhteiskuntavastuu

Kolme yritystä rahoittaa järven kunnostusta viisi vuotta kestävässä ympäristöhankkeessa yhdessä kunnan ja alueellisen ympäristökeskuksen kanssa. Yhteiset panostukset ovat tuottaneet näkyviä tuloksia. Kunnostustyöt ovat parantaneet järven tilaa ja lisänneet paikallisten asukkaiden virkistysmahdollisuuksia.

Yritys käynnistää kampanjan, jonka ajalta yksi prosentti yrityksen tuotteiden tuotosta lahjoitetaan yrityksen toiveen ja brändin mukaisesti tueksi pienvesien kunnostamiseen. Kampanjasta on tarkoitus jatkaa pitkäjänteiseen yhteistyöhön hoitotyöt organisoivan järjestön kanssa.

Kunnostamistöistä ei koidu rahoittaville yrityksille välitöntä liiketoimintahyötyä, vaan sponsorointi on osa yritysten vastuullisuutta, ympäristövastuuta. Yrityksissä halutaan vaikuttaa lähiympäristön parantamiseen. Toiminta tuo hyvän mielen lisäksi imagohyötyjä.

Sateenvarjohanke kokoaa ympäristötyöt yhden hakemuksen sisällöksi

Eri kylien pienet, samantyyppiset maisemanhoitotoimet niputettiin yhteen ja yhdeksi toimintaryhmän rahoittamaksi hankkeeksi. Hankkeen hallinnointi ja talous koottiin yhdelle toimijalle. Osahankkeiden käytännön kunnostustoimien vastuutahoina toimivat yksityiset maanomistajat, nuorisoseurat ja kyläyhdistykset. Laskut kohdistuvat suoraan hankkeen hallinnoijalle. Välittäjäorganisaationa toiminut yhdistys koordinoi muun muassa kohteiden kokoamista.

Toimintatapa keventää hoitohankkeiden byrokratiaa ja käytännön töiden toteuttajien huolia maksuvalmiudesta. Vastaavia hankkeita kutsutaan ohjelmakaudella 2007–2013 koordinoitihankkeiksi.

---

7 Luonto- ja maisemapalvelujen sekä alan yrittäjyyden kehittämistarpeet

Luonnon ja maiseman hoitoon ja käyttöön liittyviä palveluja pidetään selvitysten mukaan tärkeinä muun muassa imago-, viihtyvyys- ja monimuotoisuussyistä. Palveluilla nähdään olevan uusia työllistämismahdollisuuksia maaseudulla. Luonto- ja maisemapalveluita ollaan julkisen sektorin töiden lisäksi kiinnostuneita hankkimaan ostopalveluina yrityksiltä. Julkisen rahoituksen rajallisuus monessa tapauksessa rajoittaa palvelujen hankkimista. Uusia mahdollisuuksia tarjoavat yksityisen sektorin kehittyvät tarpeet luonto- ja maisemapalveluiden käyttöön.

Ammatillisen koulutuksen kautta luonto- ja maisemapalveluihin on mahdollista saada työntekijöitä ja yrittäjiä. Luonto- ja maisemapalveluiden työtehtäviin liittyvää, tutkintoon johtavaa ammatillista koulutusta on tarjolla varsin monipuolisesti. Koulutuksen vetovoimaisuuden ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi sekä hyvän ja yrittäjälähtöisen oppilasaineksen saamiseksi koulutukseen alan työllistävyyden tulee parantua. Kehittyvät ja työllistävät yritykset pystyvät lisäksi tarjoamaan laadukkaita työssäoppimispaikkoja.

ProAgria Pirkanmaan alueen kunnille lähettämän kyselyn vastausten mukaan maiseman- ja ympäristöhoidon töiden tekijöiltä odotetaan muun muassa monipuolista ammattitaitoa ja maisemahoidollista silmää. Yrittäjän tulisi pystyä hoitamaan niin osaamisen kuin kalustonkin puolesta laajoja tehtäväkokonaisuuksia. Nykyisellään urakoitsijoiden hinta-laatusuhteen toteutumista vastanneet pitivät hieman useammin keskinkertaisena kuin hyvänä. Etelä-Pohjanmaan luonnonsuojelupiiriin toteutetun Jokimetsuri -hankkeen kokemusten mukaan osaamista tarvitaan lisää esimerkiksi urakoiden hinnoittelussa, tarjousten ja sopimusten laatimisessa sekä hoitotöissä.

Pirkanmaan maaseutuyrittäjille tehdyn kyselyn mukaan vastanneet olivat maiseman- ja ympäristöhoidon osalta eniten kiinnostuneita koulutusaiheina alan kustannusperusteista ja hinnoittelusta, erilaisten kohteiden hoitotöistä, hoidon laatuvaatimuksista sekä hoitotyössä tarvittavista koneista ja laitteista. Samat teemat nousivat esille myös ProAgria Pohjois-Savon vuonna 2006 tekemässä kyselyssä.

Palvelujen tarjoajien määrän ja ammattitaidon lisäämiseksi alalla jo toimiville tai alalle aikoville tarvitaan lyhytkestoista koulutusta. Nykyiset maaseudun yrittäjät ja ammattilaiset pystyvät tarjoamaan monia luonto- ja maisemapalveluita täydennyskoulutuksen avulla. Luontokohteiden töissä vaaditaan usein monialaosaamista, mikä korostuu esimerkiksi syrjäisillä ja pienillä työkohteilla. Palvelujen tarjoajien verkottuminen tarjoaa mahdollisuuksia asiakkaiden tarvitsemiin kokonaispalveluihin, erikoisosaamisen kehittämiseen sekä kustannussäästöihin.

Luonto- ja maisemapalveluyrittäjyyden kehittyminen edellyttää kysynnän ja tarjonnan kohtaamista, luonto- ja maisemapalveluiden tunnettuuden lisäämistä sekä rahoituksen toimintamallien kehittämistä ja käyttöönottoa. Asiakkaiden ja töiden toteuttajien yhteensaattamisessa, rahoituslähteiden kokoamisessa sekä alan neuvonnan ja koulutuksen järjestämisessä tarvitaan välittäjäorganisaatioita.

Luonto- ja maisemapalvelut -teemaryhmä jatkaa tämän nykytilakatsauksen kokoamisen jälkeen toimialan vaatimien kehittämistoimien tarkastelua, johon sisältyvät täydennyskoulutuksen, tuotteistamisen sekä kysynnän ja tarjonnan kehittäminen.

Kirjallisuutta

- Franzén Johanna & Lehtomaa Leena. 2005. Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja hoito – näkökulmia yrittäjyyteen. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen monistesarja 11/2005.
- Hagelberg Eija, Härjämäki Kimmo & Laakso Mia. 2003. Työtä perinnemaisemien parhaaksi. Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri ry.
- Lindqvist Petra, Koski Eija & Leinamo Kari. 2006. Maaseudun pienten töiden edistämisen taloudelliset kannustimet ja niiden rajoitteet. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. Julkaisu 123.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 2003. Maaseudun uudet työt. Suomalainen maaseutusopimus keskusteluun. Julkaisu 7/2003.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 2004. Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005–2008. Julkaisu 10/2004.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 2006. Suomen maaseutu 2015. Maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuus.
- Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Luonnonvara-alan yksikkö. 2005. Maaseutuympäristöstä työtä ja toimeentuloa -esiselvityshanke. 4.10.2004 – 28.2.2005. Loppuraportti.
- Partanen Hannele, Pentti Seppo, Kapuinen Petri & Nysand Matts. 2004. Maaseutuyrittäjien mahdollisuudet viherympäristöissä. Työtehoseuran raportteja ja oppaita 14.
- Partanen Hannele. 2006. Maisemanhoitoyrittäjän asiakasverkosto. Maa- ja kotitalousnaisten Keskus.
- Salmela Suvi. 2005. Luonto- ja ympäristöalan osaamistarveselvitys. Opetushallitus. Moniste 27/2005.
- Salomäki Paula. 2006. Maiseman ja ympäristön hoitokohteiden kartoittaminen Lounais-Hämeen alueella (Forssa, Jokioinen, Humppila, Tammela, Ypäjä). Kyselyn yhteenveto.
- Siltala Merja. 2006. Maaseutuyrittäjä maisemanhoitopalvelujen tuottajana. Esiselvitys maisemanhoitourakoinnin tarpeesta ja toteuttajista Pohjois-Savossa. ProAgria Pohjois-Savo, Maa- ja kotitalousnaiset.
- Tobiasson Jukka. 2006. Saaristoyrittäjyys ja maisemanhoito. 1.2.2004 – 28.2.2006. Loppuraportti. Turunmaan seutu ry.
-

Liite: Luonto- ja maisemapalveluihin liittyvä ammatillinen koulutus

Perustutkinnot

LUONNONVARA- JA YMPÄRISTÖALA

Maatalousalan perustutkinto 120 ov

Maatalousalan perustutkinto sisältää luonto- ja maisemapalveluihin liittyvää opetusta muun muassa maatilatalouden (maaseutuyrittäjä), maatalousteknologian (maaseutuyrittäjä) ja hevostalouden (hevostenhoitaja) koulutusohjelmissa. Maatalousalan perustutkinnon suorittanut työskentelee esimerkiksi maatilalla yrittäjänä tai työntekijänä. Maatalouden lisäksi toimeentuloa voidaan hankkia matkailusta, koneurakoinnista, ympäristönhoidosta ja muusta palvelutarjonnasta.

Opetussuunnitelman perusteiden (2001, osittain muutettu 2007) mukaan maatalousalan perustutkinnon tulee antaa perustaidot alan työtehtäviin (esimerkiksi koneiden käyttö, eläinten hoito, viljely, monimuotoisuuden huomioon ottaminen) ja kokonaisnäkemys muun muassa maaseutuyrittämisen mahdollisuuksista.

Maatalousalan valinnaisissa ammatillisissa opinnoissa on mahdollista hankkia osaamista maatilojen kasvavaan palvelutarjontaan ja yritystoimintaan esimerkiksi ympäristönhoidossa, metsäpalveluissa sekä matkailu- ja vapaa-ajan palveluissa. Opintoihin sisältyy työssäoppimista vähintään 20 opintoviikkoa.

Maatilatalouden ja maatalousteknologian koulutusohjelmissa on mahdollista valita osaksi perustutkintoa opintokokonaisuus Ympäristöpalveluiden tuottaminen (20 ov), jonka sisältönä on muun muassa ympäristöpalveluiden tuotteistaminen (suojakaistojen ja laitumien hoito, teiden ja rakennusten kunnossapito), peltokasvien viljely ympäristöä säästävästi, eläinten hyvinvoinnin järjestäminen (laidunnus), maisemanhoito (biotoopit, laidunnus, suojavyyhykkeet, järvien kunnostus) sekä ympäristöohjelman seuraaminen ja toteuttaminen. Muita luonto- ja maisemapalveluihin liittyviä valittavissa olevia opintokokonaisuuksia ovat esimerkiksi Maatalous- ja maanrakennusteknologia (mm. maatalouden urakointikoneiden ja laitteiden käyttö), Maatalouskoneiden käyttö, huolto ja korjaus, Maaseutumatkailuyrittäminen, Palveluyrittäminen sekä Maatilan metsien hyödyntäminen. Hevostalouden koulutusohjelmassa on lisäksi valittavissa opintokokonaisuudet Ajohevosien valmennus ja ajotyöt (esimerkiksi pelto- ja metsätyöt) sekä Hevosien käyttö matkailussa.

Puutarhatalouden perustutkinto 120 ov

Puutarhatalouden perustutkinto sisältää luonto- ja maisemapalveluihin liittyvää opetusta muun muassa viheralan koulutusohjelmassa (puutarhuri). Puutarhatalouden perustutkinnon suorittanut työskentelee esimerkiksi puutarhurina, viherrakentajana, puistonhoitajana ja puutarhatyöntekijänä sekä viheralueiden ja urheilunurmikoiden rakentajana ja hoitajana.

Opetussuunnitelman perusteiden (2001) mukaan puutarhatalouden perustutkinnon tulee antaa perustaidot alan työtehtäviin (esimerkiksi suunnittelutyöt, viljelymenetelmät, materiaalien, koneiden ja

---

laitteiden käyttö, ympäristönsuojelun ja luonnon monimuotoisuuden huomioonottaminen) ja työllistymiseen yrittäjänä (osaamistavoitteena muun muassa liikeidean ja liiketoimintasuunnitelman laatiminen, kustannusten lasku sekä urakoiden hinnoittelu). Opintoihin sisältyy työssäoppimista vähintään 20 opintoviikkoa.

Viheralan koulutusohjelman ammatillisiin opintoihin sisältyy muun muassa pakolliset opintokokonaisuudet Viheralueiden rakentaminen (25 ov), Viheralueiden ylläpito (10 ov) ja Viheralan yritystoiminta (10 ov). Valinnaisina ammatillisina opintoina (20 ov) perustutkintoon on sisällytettävissä esimerkiksi opintokokonaisuudet Hautausmaiden vihertyöt (5 ov), Golfkenttien ja urheilunurmikoiden rakentaminen ja ylläpito (5 ov), Viherrakentamisen kasvien käyttö (5 ov), Pihasuunnittelu (5 ov), Viherrakentamisen kivityöt (5 ov), Viherrakentamisen puutyöt (5 ov), Viheralan koneiden ja laitteiden huolto (5 ov) tai Puiden hoito (5 ov).

Kalatalouden perustutkinto 120 ov

Kalatalouden perustutkinto sisältää luonto- ja maisemapalveluihin liittyvää opetusta kalatalouden koulutusohjelmassa (kalastaja, kalanjalostaja, kalanviljelijä tai kalastuksenohjaaja). Kalatalouden perustutkinnon suorittanut voi suuntautumisvaihtoehdon mukaisen ammattinimikkeen tehtävien lisäksi työskennellä hoitokalastuksen ja vesien kunnostuksen parissa.

Opetussuunnitelman perusteiden (2001) mukaan kalatalouden perustutkinnon tulee antaa perustaidot alan työtehtäviin (muun muassa kalastus, vesiluonnon tuntemus, elinympäristöjen säilyttäminen ja kalavesien hoito) ja ymmärrys kannattavan yritystoiminnan edellytyksistä. Opintoihin sisältyy työssäoppimista vähintään 20 opintoviikkoa.

Kalatalouden perustutkinnon ammatillisiin opintoihin sisältyvät pakolliset opintokokonaisuudet Kalat ja kalavedet (8 ov) (muun muassa vesiekosysteemin toiminnan havainnoiminen, vesien käytön vaikutukset ja vesiensuojelu, kalataloustutkimuksen menetelmien käyttö), Kalatalous (5 ov), Vesillä liikkuminen (5 ov), Kalastuksen perustaidot (11 ov) sekä Kalaveden hoito (5 ov) (muun muassa kalaveden hoidon suunnittelu ja kalastuksen säätely, kalaveden hoidon seuranta, kalojen istutus ja kuljetus sekä istutusten kannattavuuden seuranta, elinympäristön kunnostus). Kalatalouden perustutkinnon valinnaisia osamaisaloja ovat elinkeinokalastus, kalanjalostus ja kalakauppa, vesiviljely tai matkailukalastus.

Metsäalan perustutkinto 120 ov

Metsäalan perustutkinto sisältää luonto- ja maisemapalveluihin liittyvää opetusta tällä hetkellä muun muassa metsätalouden koulutusohjelmassa (metsuri), metsäkonealan koulutusohjelmassa (metsäkoneenkuljettaja) ja metsien monikäytön koulutusohjelmassa (metsäluonnonhoitaja). Metsäalan perustutkinnon metsien monikäytön koulutusohjelmassa suorittanut suunnittelee ja tekee metsän- ja luonnonhoidon töitä erikoiskohteissa sekä voi osallistua alan tutkimuksen kenttätöihin. Metsurin töihin kuuluvat esimerkiksi puiden kaato sekä metsän ja ympäristön hoito, metsänviljely ja energiapuun korjuu.

Opetussuunnitelman perusteiden (2000, uudistumassa vuonna 2008) mukaan metsäalan perustutkinnon tulee antaa perustaidot alan työtehtäviin (muun muassa metsäalan työt, monimuotoisuus, tuottavuus, uusiutumiskyky, elinympäristöjen säilyttäminen ja ympäristövaikutukset) sekä käsitys kan-

nattavan yrittäjyyden edellytyksistä. Perusmetsätaitojen lisäksi koulutus tarjoaa osaamista esimerkiksi metsäluonnonhoitoon, erikoiskohteiden metsänhoitotöihin, metsäpalveluihin ja luontomatkailuun. Opintoihin sisältyy työssäoppimista vähintään 20 opintoviikkoa.

Metsäalan perustutkinnon rakenne ja opetussuunnitelman perusteet ovat uudistumassa vuoden 2008 aikana.

Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto 120 ov

Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto sisältää luonto- ja maisemapalveluihin liittyvää opetusta muun muassa ympäristöalan koulutusohjelmassa (ympäristönhoitaja), luontoalan koulutusohjelmassa (luontoyrittäjä) sekä poro- ja luontaistalouden koulutusohjelmassa (luontaistalousyrittäjä). Luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon luontoalan koulutusohjelmassa suorittanut voi työskennellä luontomatkailussa ja -opastuksessa, ulkoilureittien suunnittelun ja rakentamisen tehtävissä sekä luonnontuotteiden keruussa ja jatkojalostuksessa. Ympäristöalan koulutusohjelman suorittanut voi työskennellä esimerkiksi alan neuvontatehtävissä tai elinympäristöjen ja vesistöjen kunnostuksen ja hoidon tehtävissä.

Opetussuunnitelman perusteiden (2001) mukaan luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon tulee antaa perustaidot tehdä alan monipuolisia työtehtäviä ympäristövastuullisesti ja monimuotoisuutta edistäen (perustyöt, ekologia, luonnontuntemus, ympäristölainsäädäntö, asiakaspalvelu, markkinointi) sekä toimimiseen yrittäjämäisesti. Opintoihin sisältyy työssäoppimista vähintään 20 opintoviikkoa.

Ympäristöalan osaamisalalla (ympäristönhoitaja) tutkintoon liitettävissä olevia, valinnaisia opintokokonaisuuksia ovat muun muassa Vesistöjen kunnostus ja hoito (20 ov), Elinympäristöjen hoitaminen (20 ov) (esimerkiksi luontokartoitus, elinympäristöjen kunnostus ja hoito sekä maa- ja metsätalouden ympäristövaikutusten arviointi ja vähentäminen), Kulttuuriympäristöjen hoito (10 ov), Luontoyrittäminen (20 ov) sekä Ulkoilureittien suunnittelu ja rakentaminen (20 ov).

Luontoalan osaamisalalla (luontoyrittäjä) tutkintoon liitettävissä olevia opintokokonaisuuksia ovat muun muassa Luonto-opastus ja luontomatkailu (20 ov), Ulkoilureittien suunnittelu ja rakentaminen (20 ov) (ulkoilureittien rakenteiden valmistus ja huolto, työvälineiden käyttö, ympäristövastuullinen reittien huolto ja rakentaminen, ulkoilureittien käyttö ja markkinointi luontomatkailussa), Luonnontuotteiden keruu, käsittely ja markkinointi (20 ov), Vesistöjen kunnostus ja hoito (20 ov), Elinympäristöjen hoitaminen (20 ov) sekä Kulttuuriympäristöjen hoito (10 ov).

Luontaistalouden osaamisalalla (luontaistalousyrittäjä) tutkintoon liitettävissä olevia opintokokonaisuuksia ovat muun muassa Metsien monikäytön perustyöt (10 ov) (esimerkiksi metsänhoidolliset työt, ulkoilu- ja virkistysalueiden rakenteiden tekeminen), Metsien monikäytön työtehtävissä toimiminen (30 ov) sekä Riistanhoito, -käsittely ja metsästysretkien järjestäminen (5 ov).

Luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon tutkinnon perusteita ja ammattinimikkeistöä ollaan uudistamassa vuoden 2008 aikana.

KULTTUURIALA

Käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinto 120 ov

Käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinto (artesaani) sisältää luonto- ja maisemapalveluihin liittyvää opetusta muun muassa ympäristön suunnittelun ja rakentamisen koulutusohjelmassa. Perustutkinnon koulutusohjelmassa suorittanut artesaani voi työskennellä korjaus-, restaurointi- ja uudisrakentamisen kohteissa ottaen huomioon rakennusperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyvät seikat.

Opetussuunnitelman perusteiden (2001) mukaan tutkinnon suorittaneen tulee kyetä työskentelemään oma-aloitteisesti ja luovasti työyhteisön työntekijänä tai itsenäisenä ammatinharjoittajana. Ympäristön suunnittelun ja rakentamisen koulutusohjelmasta valmistuneen tulee hallita käsityöläiseltä vaadittavat tiedot alan uusista ja perinteisistä materiaaleista, tekniikoista ja työtavoista sekä tunnettava töiden suunnitteluprosessit. Opintoihin sisältyy työssäoppimista vähintään 20 opintoviikkoa.

Tutkintoon liitettävissä olevia opintokokonaisuuksia ovat muun muassa Ammattialan kulttuuriosaaaminen (5 ov), Tekninen toteutus ja kädentaidot (20 ov), Työn suunnittelu ja toteutus (10 ov), Perinteiset työtavat (10 ov) sekä Ympäristö- ja tilarakentaminen (10 ov).

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot

Arboristin ammattitutkinto

Arboristi eli puiden hoitaja on puuvartisten kasvien ja puisto- ja maisemametsien hoidon ammattilainen. Pääosin rakennetussa ympäristössä tehtävä työ käsittää muun muassa puiden kunnon arviointia, puiden hoitotöitä ja niiden suunnittelua sekä lahonneiden ja muiden ongelmapuiden poistoa. Arboristit voivat toimia esimerkiksi kaupunkien tai seurakuntien työntekijöinä, alan yritysten työntekijöinä tai yrittäjinä. Tutkinnon laajuus on 40 opintoviikkoa ja koulutukseen kuluu aikaa noin yksi lukuvuosi. Valmistavaan koulutukseen osallistuminen ei ole pakollista. Tutkinto osoitetaan näyttönä.

Arboristin ammattitutkinnon tutkinnon perusteiden (2003) mukaan kuusi pakollista tutkinnon osaa ovat nuorten puiden kasvatusta ja hoito, varttuneiden puiden hoito, puiden kuntoinventointi, puiden poisto, puisto- ja maisemametsien hoito sekä yrittäjyys ja asiakaspalvelu.

Nuorten puiden kasvatusta ja hoitoa käsittelevässä tutkinnon osassa sisältönä on muun muassa Suomen käytetyimpien puu- ja pensaslajien tunnistaminen ominaisuuksineen, käyttökohteeseen sopivan kasvimateriaalin valitseminen, puuvartisten kasvien istutusten suunnittelu ja toteutus sekä hoito-ohjelmien laatiminen ja toteuttaminen.

Varttuneiden puiden hoitoa koskevassa tutkinnon osassa sisältönä on esimerkiksi puuvartisten kasvien biologisten ominaisuuksien tietämys ja hyödyntäminen hoitotöissä, hoitotarpeiden arviointi, hoitotöiden suunnittelu ja toteutus työvälineiden käyttö- ja huoltotaitoineen, ergonominen kiipeilytekniikka ja henkilönostokorityöskentely, puusta pelastamisen tekniikan hallinta, erikoispuiden korjuu ja puutavarain välittäminen jatkojalostukseen sekä kustannusarvion ja tarjouksen laatiminen hoitotöistä.

Puiden kuntoinventointia käsittelevän tutkinnon osan sisältönä on muun muassa kuntoarvioinnin teko, lahonetsintälaitteiden käyttö ja kuntoinventointiraportin laatiminen, vaarallisten puiden tunnistaminen ja puun arvon määrittäminen, tarjouksen laatiminen arvioinnista sekä toimenpide-ehdotusten laatiminen.

Puiden poistoa käsittelevän tutkinnon osan sisältönä on esimerkiksi rajoitetussa tilassa olevien puiden poistojen suunnittelu ja toteutus erikoiskaatotekniikoita soveltaen, turvajärjestelyistä huolehtiminen, hakettaminen ja kantojyrsintä, tarjouksen laatiminen sekä vakuutusten ja viranomaislupien hankkiminen.

Puisto- ja maisemametsien hoitoa käsittelevässä tutkinnon osassa sisältönä on muun muassa maisemanhoitokohteen suunnittelu, puuston ja pienpuuston kehitys- ja kehittämistarpeista lähtevä toteutus lupien hankkimisineen, ympäristötekijöiden huomioon otto, pienpuuston raivaus sekä hakkuutekniikka, puutavaran teko ja korjuu.

Yrittäjyyttä ja asiakaspalvelua käsittelevässä tutkinnon osassa sisältönä on esimerkiksi oman ammattitaidon arviointi, tiedonhankinnan ja asiantuntijapalveluiden käyttö osaamisen syventämisessä, yritystoiminnan periaatteiden tunteminen, liikeidean käsitteen tunteminen ja yritystoiminnan käynnistämiseen liittyvän kehittämissuunnitelman laatiminen asiantuntijoiden avustamana sekä asiakaspalvelun perusteiden tunteminen ja luonteva toimiminen asiakaspalvelutilanteessa. Yritystoimintaosaamista voi täydentää tutkintoon liittyvällä vapaaehtoisella yritystoimintaosalla.

Erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinto

Erä- ja luonto-opas suunnittelee ja toteuttaa luonnossa tehtäviä retkiä, luontoruokailuja ja aktiviteetteja asiakkaille eri vuodenaikoina. Työhön liittyy myös luontorakenteiden tekoa ja kunnostusta. Erä- ja luonto-opas voi työllistyä joko matkailu- tai ohjelmapalveluyrityksen työntekijänä, ammatinharjoittajana tai yrittäjänä. Tutkinnon laajuus on noin 40 opintoviikkoa, ja koulutukseen kuluu aikaa noin yksi lukuvuosi. Valmistavaan koulutukseen osallistuminen ei ole pakollista. Tutkinto osoitetaan näyttöinä.

Erä- ja luonto-oppaan näyttötutkinnon perusteiden (2003) mukaan ammattitutkinnon neljä pakollista osaa ovat asiakaspalvelu ja vuorovaikutustaidot, erätaidot ja turvallisuus, luonnontuntemus ja ympäristötietous sekä ammatinharjoittaminen ja yrittäjyys.

Ammattitutkinnon erätaidot ja turvallisuus -osaan sisältyvät muun muassa luontomatkailuun liittyvien tauko- ja yöpymispaikkojen huoltotöiden osaaminen sekä tarvittavien koneiden ja työkalujen huolto- ja käyttötaidot. Lisäksi vaaditaan luonnossa liikkumisen monipuolisia taitoja sekä kalastuksen, metsästyksen ja riistanhoidon tuntemusta. Luonnontuntemus ja ympäristötietous -osaan sisältyvät Suomen yleisimpien kasvien, sienten ja eläinten tuntemus sekä tietämys monimuotoisuuden turvaamisesta.

Kalastusoppaan ammattitutkinto

Kalastusopas tarjoaa kalastaville asiakkaille elämyksiä ja erilaisia opaspalveluita vesillä ja rannoilla. Työtehtäviin voi kuulua esimerkiksi kalastustapahtumien toteuttamista, kalastusvälineistä ja saaliista

---

---

huolehtimista, kalastuksen opastusta ja kala-aterioiden valmistamista luonnossa. Kalastusopas työllistyy joko yrittäjänä tai matkailuyrityksen työntekijänä. Tutkinnon laajuus on noin 40 opintoviikkoa ja koulutukseen kuluu aikaa noin yksi lukuvuosi. Valmistavaan koulutukseen osallistuminen ei ole pakollista. Tutkinto osoitetaan näyttöinä. Ensimmäiset viralliset ammattitutkinnon suorittaneet kalastusopaat valmistuivat Suomessa vuonna 2006.

Kalastusoppaan näyttötutkinnon perusteiden (2005) mukaan ammattitutkinnon neljä pakollista osaa ovat toimintaympäristön ja -kulttuurin tuntemus, tuotesuunnittelu ja markkinointi, opastustoiminta sekä yritystoiminta.

Toimintaympäristön tuntemukseen sisältyy muun muassa kalalajien, vesiympäristön ja kalavesien hoidon menetelmien kuten ilmaston, kalkituksen, virtavesikunnostuksen ja tehokalastuksen tuntemus. Opastustoiminta-osa sisältää esimerkiksi vesillä liikkumisen ja kulkuvälineiden käytön sekä kalastusmenetelmien ja kalastusvälineiden huollon osaamisen.

Liikuntapaikkojenhoitajan ammattitutkinto

Liikuntapaikkojenhoitaja työskentelee ulko- ja sisäliikuntapaikkojen hoitotehtävissä sekä asiakaspalvelu- ja valvontatehtävissä. Liikuntapaikkojenhoitaja työllistyy joko kunnan tai liikuntapalveluyrittäjän palveluksessa tai yrittäjänä. Tutkinnon laajuus on noin 40 (–55) opintoviikkoa, ja koulutukseen kuluu aikaa runsas yksi lukuvuosi. Valmistavaan koulutukseen osallistuminen ei ole pakollista. Tutkinto osoitetaan näyttöinä.

Liikuntapaikkojenhoitajan näyttötutkinnon perusteiden (2007) mukaan ammattitutkinto muodostuu kolmesta pakollisesta ja yhdestä valinnaisesta osasta. Pakollisia ammattitutkinnon osia ovat kesäliikuntapaikkojen hoitaminen, sisäliikuntapaikkojen hoitaminen ja talviliikuntapaikkojen hoitaminen. Valinnaisia tutkinnon osia ovat jäähallien hoitaminen, keilahallien hoitaminen, laskettelurinteiden ja hyppymäkien hoitaminen, nurmipintojen hoitaminen, uimahallien, kylpylöiden ja maauimaloiden hoitaminen, urheiluvälineiden huoltaminen, venesatamien hoitaminen sekä yrittäjyys.

Kesäliikuntapaikkojen hoitamiseen sisältyy muun muassa uimarantojen sekä luonto- ja vesiliikuntapaikkojen hoidon osaaminen. Tutkinnon suorittaja tuntee retkeilyalueet ja luontopolut rakenteineen sekä osaa kunnostaa ja hoitaa opasteet ja opastaulut. Talviliikuntapaikkojen hoitamiseen sisältyy esimerkiksi hiihtolatujen, hiihtomaiden, moottorikelkkareittien ja retkiluistelalueiden hoidon sekä talviuintipaikkojen teon osaaminen,

Liikuntapaikkamestarin erikoisammattitutkinto

Liikuntapaikkamestari työskentelee esimerkiksi vastuullisissa liikuntapaikkojen hoidon ja käytön esimiestehtävissä, alan markkinoinnissa sekä asiantuntija- ja suunnittelutehtävissä. Erilaiset harrastukset ja luontoliikuntapaikat monipuolistavat työtehtäviä. Tutkinnon laajuus on noin 30 opintoviikkoa, ja koulutukseen kuluu aikaa noin yksi lukuvuosi. Valmistavaan koulutukseen osallistuminen ei ole pakollista. Tutkinto osoitetaan näyttöinä.

Liikuntapaikkamestarin näyttötutkinnon perusteiden (2007) mukaan erikoisammattitutkinnon kolme pakollista osaa ovat liikuntaolosuhteista huolehtiminen, taloudellinen toiminta ja esimiestoiminta. Liikuntaolosuhteista huolehtiminen sisältää muun muassa liikuntapaikkojen hoidon suunnittelun ja organisoinnin, koneiden ja laitteiden käyttökunnosta ja huollosta sekä turvallisuudesta vastaamisen, liikuntapaikkarakentamisen asiantuntemuksen ja liikuntapaikkojen markkinoinnin. Taloudellinen toiminta käsittää esimerkiksi liikuntapaikkojen hoidon taloudellisen organisoinnin ja hankintojen kilpailutuksen.

Luontokartoittajan erikoisammattitutkinto

Luontokartoittajan erikoisammattitutkinto antaa asiantuntijan pätevyyden muun muassa erilaisten kaavoitus- ja ympäristöhankkeissa vaadittavien kartoitusten tekoon, avainbiotooppien inventointiin ja luonnonhoidon suunnitteluun. Valmentavan koulutuksen laajuus on 40 – 80 opintoviikkoa ja kesto vuodesta kahteen. Luontokartoittajakoulutusta on järjestetty Suomessa vuodesta 1997 lähtien.

Tutkinnon osia ovat lajintuntemus, elinympäristöjen yleistuntemus, eliöt bioindikaattoreina, maastotyömenetelmät, raportin laadinta sekä maankäytön ohjausmenetelmät. Lisäksi opintoihin sisältyy kaksi syventävää opintojaksoa lajintuntemuksesta tai elinympäristöjen tuntemuksesta.

Maaseudun kehittäjän erikoisammattitutkinto

Maaseudun kehittäjän erikoisammattitutkinnon suorittanut toimii muun muassa maaseudun yrittäjyyden kehittämistehtävissä ja neuvonnassa asiantuntijana. Valmentavan koulutuksen laajuus on noin 15 opintoviikkoa. Tutkinnon suorittanut työllistyy esimerkiksi erilaisissa viranomais- ja kehittämisorganisaatioissa, mutta myös yrittäjänä.

Maaseudun kehittäjän erikoisammattitutkinnon kolme pakollista osaa ovat tutkinnon perusteiden (2001) mukaan yrittäjyys, hankeosaaminen ja kehittäjänä toimiminen. Kehittäjänä toimiminen -osassa on valittava yksi kehittämisaloista elintarvikkeiden jatkojalostus, puun jatkojalostus, maaseutumatkailu, palveluiden tuottaminen ja uudelleen järjestäminen, bioenergian tuottaminen ja hyödyntäminen, rakennusperinnön, maiseman ja ympäristön hoito, kylien kehittäminen, monialainen yritystoiminta, tietopalvelut, käsityöala sekä kulttuurituotanto.

Maatalouden vesitalouden erikoisammattitutkinto

Maatalouden vesitalouden erikoisammattitutkinnon suorittanut toimii asiantuntijana haja-asutusalueiden vesitalouden neuvonnassa, suunnittelussa ja työn valvonnassa. Työhön voi kuulua myös yhteishankkeiden organisointia. Valmentavan koulutuksen laajuus on 40 opintoviikkoa ja kesto työn ohessa noin kaksi vuotta. Tutkinnon suorittanut työllistyy esimerkiksi alan palveluja tarjoavissa yhteisöissä tai yrittäjänä.

Maatalouden vesitalouden erikoisammattitutkinnon neljä pakollista osaa ovat näyttötutkinnon perusteiden (2004) mukaan peltosalajoituksen suunnittelu, peruskuivatuksen suunnittelu, valumavesien käsittelyn suunnittelu sekä yrittäjyys ja asiakaspalvelu. Lisäksi on suoritettava yksi kolmesta valinnai-

---

---

sesta osasta: haja-asutusalueiden vesihuollon suunnittelu, erityiskohteiden salaojituksen suunnittelu tai kastelujärjestelmän suunnittelu.

Valumavesien käsittelyn suunnitteluun sisältyvät mm. peltojen ja metsäalueiden valumavesien käsittelymenetelmien (kosteikot, laskeutusaltaat, säätösalaajitus, suojavyöhykkeet) tuntemus ja maastotutkimusten teon osaaminen. Haja-asutusalueiden vesihuollon suunnitteluun sisältyy jätevesien käsittelymenetelmien kuten maahanimeytyksen, maasuodattimen tai kasvipuhdistamon suunnittelun osaaminen. Erityiskohteiden salaojituksen suunnitteluun sisältyvät muun muassa pihojen, puutarhojen, puistojen ja liikunta-alueiden kuivatuksen suunnittelutaidot.

Metsämestarin erikoisammattitutkinto

Metsämestarin näyttötutkinnon perusteiden (2004) mukaan erikoisammattitutkinnon neljä pakollista osaa ovat metsäluonnonhoito, työn suunnittelu ja toteutus, asiakaspalvelu ja vuorovaikutustaidot sekä metsien käsittely. Tutkinnon kolmesta valinnaisesta osasta (metsien monikäyttö, metsätalouden ja monikäytön kuljetuskaluston käyttö- ja huoltotaidot sekä metsäsuunnittelu) on valittava yksi. Lisäksi tutkinnon vapaaehtoisena osana on ammatinharjoittaminen ja yrittäjyys. Valmentavan koulutuksen laajuus on noin 40 opintoviikkoa. Työn ohessa suoritettuna koulutus kestää noin kaksi vuotta.

Metsäluonnonhoidon osalta ammattitaitovaatimuksena on metsäympäristön- ja luonnonhoidon perusteiden tuntemus, monimuotoisuuden hoidon osaaminen sekä arvokkaiden elinympäristöjen tuntemus. Tutkinnon suorittaja osaa myös työskennellä vaativissa metsien käsittelykohteissa kuten puistoissa, rakennetuilla alueilla, teiden ja linjojen varrella sekä myrskytuhoalueilla. Metsämestari osaa käsitellä riistan elinympäristöjä ja työskennellä metsien ennallistamis- ja kulutuskohteilla.

Metsien monikäytön valinneiden osalta metsämestari osaa muun muassa suunnitella ja toteuttaa töitä virkistyskohteissa rakenteineen (esimerkiksi nuotiopaikat, laavut, taukopaikat, pitkospuut, polttopuuvajat, opastustaulut ja tärkeimmät riistatalouden rakenteet) sekä hoitaa virkistysalueiden metsiä.

Metsätalouslyrittäjän ammattitutkinto

Metsätalouslyrittäjän näyttötutkinnon perusteiden (2007) mukaan ammattitutkinnon kolme pakollista osaa ovat metsätalouden suunnittelu, metsänhoito ja puuntuottaminen sekä puukauppa ja puunkorjuu. Lisäksi on valittava yksi tutkinnon seitsemästä valinnaisesta osasta: metsäluonnonhoito, metsätilan arviointi ja kauppa, metsänparannustyöt, metsäpalvelujen tuottaminen, metsien monikäyttö ja erikoistuotteet, energiapuun korjuu ja hyödyntäminen tai puutavaran pienimuotoinen jatkojalostus.

Metsäluonnonhoidon osalta tutkinnon ammattitaitovaatimuksena on metsäympäristön- ja luonnonhoidon perusteiden tuntemus, niiden huomioonottaminen metsän- ja luonnonhoitohankkeissa sekä arvokkaiden elinympäristöjen tuntemus. Metsäpalvelujen tuottamisen osalta vaaditaan osaamista muun muassa palvelun toteutuksessa, hinnoittelussa ja tarjoamisessa. Metsien monikäytön osan valinneilta tutkinnon suorittajalta edellytetään osaamista esimerkiksi riistanhoitotöissä ja riistanhoidon suunnittelussa.

Puistomestarin erikoisammattitutkinto

Puistomestari toimii viheralueiden suunnittelun, rakentamisen ja ylläpidon työnjohtotehtävissä tai alan yrittäjänä. Puistomestarin tutkinnon perusteiden (2000) mukaan erikoisammattitutkinnon viisi pakollista osaa ovat yritystoiminta, viheralueiden rakentaminen, viheralueiden ylläpito, asiakaspalvelu ja markkinointi sekä työnjohto ja työnopastus. Yritystoiminta -osaan sisältyy muun muassa viherurakointia koskevan lainsäädännön ja määräysten tuntemus sekä sopimuskäytäntöjen ja palvelujen hinnoittelun osaaminen.

Puistopuutarhurin ammattitutkinto

Puistopuutarhuri rakentaa ja ylläpitää erilaisia viheralueita julkisen tai yksityisen sektorin työntekijänä tai yksityisyrittäjänä. Puistopuutarhurin näyttötutkinnon perusteiden (2005) mukaan ammattitutkinnon viisi valinnaista tutkinnon osaa ovat kasvillisuusalueiden rakentaminen, viheralueiden ylläpito, ympäristörakentaminen, yritystoiminta sekä yrittäjyys. Tutkinnon suorittamiseksi vaaditaan kolmen tutkinnon osan hyväksytyt näytöt. Yritystoiminta ja yrittäjyys ovat keskenään vaihtoehtoisia osia, joista jälkimmäinen käsittelee yrittäjyyttä yleisemmin ja on suunnattu esimerkiksi alan yrittäjyyttä harjoitseville. Yritystoiminta-osio on suunnattu muun muassa alan yrittäjinä jo toimiville. Valmentavan koulutuksen laajuus on noin 40 opintoviikkoa.

Riistamestarin erikoisammattitutkinto

Riistamestarin tutkinnon perusteiden (1995) mukaan erikoisammattitutkinnon osat ovat riistanhoito ja metsästys, riistan elinympäristö ja maankäyttö, riistanhoidon ja metsästyksen teknologia, riistatalous maaseutuelinkeinojen osana, tiedotus, koulutus, tutkimus ja hallinto sekä metsästyskulttuuri. Valmentavan koulutuksen laajuus on noin 40 opintoviikkoa. Koulutus antaa valmiuksia riistanhoidon ja metsästyksen työtehtäviin sekä maa- ja metsätalouden monikäyttötehtäviin.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtavat koulutusohjelmat

Tekniikan ammattikorkeakoulututkinto, ympäristötekniikan koulutusohjelma (miljöösuunnittelun suuntautumisvaihtoehto), insinööri (AMK)

Ympäristötekniikan koulutusohjelmasta valmistuneen insinöörin työtehtäviä voivat olla muun muassa maankäytön suunnittelu, ympäristön tilan mittaaminen, bioenergiaan, ympäristönsuojeluun ja -hoitoon liittyvät asiantuntijatehtävät, ympäristörakentaminen, miljöösuunnittelu sekä alan neuvonta, tutkimus ja hallinto. Miljöösuunnittelun suuntautumisvaihtoehdon ammatillisessa koulutuksessa korostuvat esimerkiksi ympäristön inventointi ja ekologiset prosessit. Opintoja voi painottaa maise-
masuunnitteluun.

Luonnonvara-alan ammattikorkeakoulututkinto, kala- ja ympäristötalouden koulutusohjelma, iktyonomi (AMK)

Kala- ja ympäristötalouden koulutusohjelmasta valmistunut iktyonomi toimii kalatalous- ja ympäristötalalla muun muassa esimies- ja neuvontatehtävissä, vesistö- ja ympäristöselvitysten tekijänä sekä kunnostusten suunnittelijana tai tekijänä.

Luonnonvara-alan ammattikorkeakoulututkinto, kestävän kehityksen koulutusohjelma, ympäristösuunnittelija (AMK)

Kestävän kehityksen koulutusohjelmasta valmistuneen ympäristösuunnittelijan työtehtävinä voivat olla muun muassa maankäytön suunnittelu tai erilaisten selvitysten ja ohjelmien laatiminen. Koulutuksessa syvennyttään esimerkiksi ympäristötekniikkaan, ympäristösuunnitteluun ja -neuvontaan sekä luontokartoituksiin.

Luonnonvara-alan ammattikorkeakoulututkinto, maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma, agrologi (AMK)

Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelmasta valmistunut agrologi työskentelee muun muassa maaseutuelinkeinojen asiantuntijana, maaseudun neuvonta-, hallinto- ja kehitystehtävissä sekä koulutusosalalla tai yrittäjänä. Koulutuksessa yhdistetään teoreettista ja käytännön osaamista sekä perehdytään luonnonvara-alan toimiin biologisista, teknisistä ja taloudellisista sekä ympäristönhoidon näkökulmista.

Luonnonvara-alan ammattikorkeakoulututkinto, maisemasuunnittelun koulutusohjelma, hortonomi (AMK)

Maisemasuunnittelun koulutusohjelmasta valmistunut hortonomi työskentelee muun muassa kunnan viheralueosastolla, suunnittelutoimistossa, erilaisissa suunnittelu- ja rakennusprojekteissa tai yrittäjänä. Koulutuksessa perehdytään maisema- ja viheraluesuunnitteluun, viherrakentamiseen, maisemanhoitoon sekä viheralueiden hoitoon.

Luonnonvara-alan ammattikorkeakoulututkinto, metsätalouden koulutusohjelma, metsätalousinsinööri (AMK)

Metsätalouden koulutusohjelmasta valmistunut metsätalousinsinööri työskentelee muun muassa metsäneuvonnan, puukaupan sekä metsäluonnon hoidon suunnittelijana tai esimiehenä alan teollisuudessa, hallinnossa, yksityismetsätaloudessa tai yrittäjänä. Koulutuksessa voi suuntautua esimerkiksi metsien monikäyttöön.

LIITE: Julkisia rahoituslähteitä luonto- ja maisemapalveluihin

I EU:n Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007-2013

Rahoituslähteet, rahoitettavat työt, vuosibudjetti	Tuen saajat, muu rahoitustarve	Tuen käyttö, lisätietoja
<p>Toimenpide 111: Ammatillista koulutusta ja tiedotusta koskevat toimet</p> <p>Rahoitetaan esimerkiksi maa- ja metsätalouden ympäristötoimenpiteisiin liittyvää koulutusta.</p> <p>Julkinen 38,5 milj. €/7 v</p> <p>Yksityinen 6,8 milj. €/7 v</p>	<p>Yksityisoikeudelliset ja julkisoikeudelliset yhteisöt kuten yhdistys, järjestö, osuuskunta, yritys, säätiö, kunta</p> <p>Leader-toimintatapa</p> <p>Maaseuturahaston osuus on 45 % tukikelpoisista julkisista menoista. Kansallinen osuus muodostuu valtion ja muiden julkisten tahojen rahoituksesta.</p>	<p>Hanke voi olla yrityksen/yritysryhmän kehittämistuki, elinkeinotoiminnan kehittämishanke tai koulutushanke. Hankkeen toteutus alueellisena, alueiden välisenä tai koko ohjelma-alueetta koskevana.</p> <p>Ei rahoiteta ammattiin tai tutkintoon johtavaa eikä yleissivistävää koulutusta.</p> <p>www.maaseutu.fi</p>
<p>Toimenpide 322: Kylien kunnostus ja kehittäminen</p> <p>Hankeilla edistetään kylien viihtyisyyttä, vetovoimaisuutta, uusien työpaikkojen syntymistä, yhteistyön lisääntymistä.</p> <p>Julkinen 20 milj. €/7 v</p> <p>Yksityinen 2,2 milj. €/7 v</p>	<p>Yksityisoikeudelliset ja julkisoikeudelliset yhteisöt kuten yhdistys, järjestö, osuuskunta, yritys, säätiö, kunta</p> <p>Leader-toimintatapa</p> <p>Maaseuturahaston osuus on 45 % tukikelpoisista julkisista menoista. Kansallinen osuus muodostuu valtion ja muiden julkisten tahojen rahoituksesta.</p>	<p>Hanke voi olla yleinen kehittämishanke tai yleishyödyllinen investointi esimerkiksi kylän maankäytön suunnittelu ja kehittäminen.</p> <p>Ei rahoiteta yksittäisiä yrityksiä.</p> <p>www.maaseutu.fi</p>
<p>Toimenpide 323: Maaseutuperinnön säilyttäminen ja edistäminen</p> <p>Tavoitteena muun muassa maaseudun kulttuuri ja luonnonperinnön suojeleminen.</p> <p>Julkinen 6,0 milj. €/7 v</p> <p>Yksityinen 0,7 milj. €/7 v</p>	<p>Yksityisoikeudelliset ja julkisoikeudelliset yhteisöt kuten yhdistys, järjestö, osuuskunta, yritys, säätiö, kunta</p> <p>Leader-toimintatapa</p> <p>Maaseuturahaston osuus on 45 % tukikelpoisista julkisista menoista. Kansallinen osuus muodostuu valtion ja muiden julkisten tahojen rahoituksesta.</p>	<p>Hanke voi olla yleinen kehittämishanke tai yleishyödyllinen investointi</p> <p>Esimerkiksi maisemallisesti tärkeiden rakennusten ja kulttuuriympäristön hoito, kylien maisemanhoitosuunnitelmien laatiminen ja toteuttaminen.</p> <p>Ei rahoiteta Museoviraston toimialaan kuuluvia hankkeita eikä yksittäisiä yrityksiä</p> <p>www.maaseutu.fi</p>
<p>Toimenpide 331: Koulutus ja tiedotus</p> <p>Lisätään maaseudun taloudellisten toimijoiden, yrittäjien ja asukkaiden sellaista osaamista, joka vaikuttaa yritysten ja työpaikkojen syntymiseen.</p> <p>Julkinen 15 milj. €/7 v</p> <p>Yksityinen 2,6 milj. €/7 v</p>	<p>Yksityisoikeudelliset ja julkisoikeudelliset yhteisöt kuten, yhdistys, järjestö, osuuskunta, säätiö, kunta</p> <p>Alueellisena, alueiden välisenä tai koko ohjelma-alueetta koskevana</p> <p>Leader-toimintatapa</p> <p>Maaseuturahaston osuus on 45 % tukikelpoisista julkisista menoista. Kansallinen osuus muodostuu valtion ja muiden julkisten tahojen rahoituksesta.</p>	<p>Hanke voi olla yrityksen/yritysryhmän kehittämistuki, elinkeinotoiminnan kehittämishanke tai koulutushanke</p> <p>Esimerkiksi ympäristönhoidon edistämistä, ympäristöosaamisen koulutusta</p> <p>Ei rahoiteta ammatillista jatko- eikä täydennyskoulutusta eikä yksittäisiä yrityksiä.</p> <p>www.maaseutu.fi</p>

II EU:n rakennerahasto-ohjelmat 2007-2013, joiden rahoittamiin hankkeisiin voi sisältyä luonto- ja maisemapalveluja

Rahoituslähde, rahoitettavat työt, vuosibudjetti	Tuen saajat, muu rahoitustarve	Tuen käyttö, lisätietoja
<p>EAKR Euroopan aluekehitysrahasto, Suomessa toteutetaan viittä alueellista EAKR-ohjelmaa. Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Länsi-Suomi, Pohjois-Suomi sekä Ahvenanmaa.</p> <p>EAKR tukee yrityksiä ja alueiden rakenteellista kehitystä investoinneilla, joilla turvataan asukkaiden tasa-arvoisuus ja tulevaisuus eri maakunnissa.</p> <p>EU 974 milj. €/7 v, valtio ja kunnat 1023 milj. €/7 v</p>	<p>Yritykset, oppilaitokset, tutkimuslaitokset, kunnat, seutukunnat ja muut oikeuskelpoiset yhteisöt tai niiden yhdistelmät.</p> <p>EU-tuen saaminen edellyttää, että hankkeella on EU:n lisäksi muita julkisia tai yksityisiä rahoittajia.</p> <p>Lähes poikkeuksetta hankkeilla on oltava alueen kuntien rahoitusta. Yrityskohtaisilta hankkeilta ei edellytetä kuntarahaa.</p>	<p>Tuetaan esimerkiksi innovaatiotoiminnan ja verkottumisen edistämistä, uusien ympäristöteknologioiden kehittämistä, alueiden saavutettavuuden parantamista, naisryrittäjyyttä.</p> <p>www.rakennerahastot.fi</p>
<p>ESR Euroopan sosiaalirahasto</p> <p>ESR-ohjelman tarkoituksena on tukea erilaisia työllisyyttä ja osaamista edistäviä hankkeita.</p> <p>Suomessa toteutetaan yhtä valtakunnallista Euroopan sosiaalirahaston (ESR) osarahoittamaa toimenpideohjelmaa, Ahvenanmaa laatii oman.</p> <p>EU 615 milj. €/7 v, valtio ja kunnat 799 milj. €/7 v</p>	<p>Kunnat, kuntien elinkeinoorganisaatiot, yritykset, koulutuslaitokset, kehittämisorganisaatiot, järjestöt, säätiöt ja muut oikeuskelpoiset yhteisöt.</p> <p>ESR-ohjelman rahoitukseen osallistuvat sosiaalirahaston ohella valtio, kunnat sekä yksityinen sektori.</p>	<p>Rahoituksella tuetaan heikoimmassa asemassa olevien mahdollisuuksia menestyä ja edistetään tasa-arvoisuutta. Koulutetaan esimerkiksi pitkäaikaistyöttömiä ja vajaakuntoisia takaisin työelämään. ESR tukee ryrittäjyyttä ja yritysten kehittämistä sekä parantaa työorganisaatioiden toimivuutta ja tuottavuutta kestäväällä tavalla.</p> <p>www.rakennerahastot.fi</p>

III Kotimaiset rahoituslähteet

Rahoituslähde, rahoitettavat työt, vuosibudjetti	Tuen saajat, muu rahoitustarve	Tuen käyttö, lisätietoja
<p>Metsäluonnon hoitohankkeet</p> <p>1) monimuotoisuudelle tärkeiden elinympäristöjen hoito- ja kunnostustyöt</p> <p>2) metsäojituksen haittojen ehkäisy ja korjaaminen erityistapauksissa</p> <p>3) monimuotoisuutta lisäävä kulutus</p> <p>4) metsien monikäyttöä, maisema ja kulttuuriarvoja korostavat, alueellisesti merkittävät hankkeet</p> <p>2,2 milj. €/vuosi</p>	<p>Tuki kattaa suunnittelun ja työn, maanomistajalle ei aiheudu kustannuksia.</p> <p>Suunnittelu tehdään metsänomistajan kanssa ja töiden aloittaminen edellyttää omistajan suostumusta.</p>	<p>Hankkeen tulee ulottua usean tilan alueelle</p> <p>Rahoitus perustuu Kestävän metsätalouden rahoituslakiin, muuttuu vuoden 2009 alussa</p> <p>Eniten tehdään vesiensuojeluhankkeita</p> <p>www.metsakeskus.fi >Palvelut > Metsäluonnonhoito Metsäluonnon hoitohankkeet</p>

Metsätalouden ympäristötuki Korvaus ympäristötukisopimukseen tarvittavasta metsänarvioinnista ja muusta työstä 0,1 milj. €/vuosi	Yksityinen maanomistaja ja henkilöiden muodostama maatila Metsätaloutta pääasiallisesti harjoittava yhtiö, yhteisö, osuuskunta tai säätiö Yhteismetsän osakaskunta	
Luonnonsuojelun yleismenot 0,6 milj. euroa (2007)	Palkka- ja matkakustannuksiin, joita ympäristökeskukselle aiheutuu töiden suorittamisesta tai työhön palkattavien ulkopuolisten henkilöiden kuluista.	Luonnonsuojelualueiden hoitoon ja merkintään, maisema-alueiden ja perinnebiotooppien hoitoon, luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiin www.ymparisto.fi
Saariston ympäristönhoitoavustukset 0,1 milj. euroa		Ympäristöhoitoavustuksilla tuetaan saariston pysyvän asutuksen turvaamista www.ymparisto.fi

IV Muut EU-rahoitteiset hankkeet, joihin voi sisältyä luonto- ja maisemapalveluja

Rahoituslähde, rahoitettavat työt, vuosibudjetti	Tuen saajat, muu rahoitustarve	Tuen käyttö, lisätietoja
LIFE+	Rahoitusta voivat hakea yhdessä useantyyppiset organisaatiot, joista yksi toimii pääpartnerina.	1. LIFE+ Nature and Biodiversity 2. LIFE+ Environmental Policy and Governance 3. LIFE+ Information and Communication

Käsikirjoja hankerahoituksista:

EU-RAHOITUSOHJELMIEN KÄSIKIRJA OHJELMAKAUDELLE 2007–2013: Tätä käsikirjaa päivitetään jatkuvasti ja viimeisin versio on saatavissa EUROPEAN NORTH Lapland-Oulu aluetoimiston internet-sivuilta: <http://www.lapland-oulu.fi/file.php?1607>

Lindqvist, P., Koski, E. & Leinamo, K. 2006. Maaseudun pienten töiden edistämisen taloudelliset kannustimet ja niiden rajoitteet. Levón-instituutin julkaisut 123. 147 s. <http://www.uwasa.fi/levon/julkaisut>

Euroopan komissio 2007. Natura 2000-ohjelman rahoitus. Ohjekäsikirja. Päivitetty versio, toukokuu 2007. http://www.wwf.fi/wwf/www/uploads/pdf/natura2000rahoitus_ohjekasikirja.pdf

HELSINGIN YLIOPISTO

Ruralia-instituutti